

Διπλωματική Εργασία

Ο Κουρδικός Λαός μετά τη Διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

Οι Κούρδισες και το Απελευθερωτικό Κίνημα του Κουρδιστάν

Κατερίνα Σιδέρη

Βόλος, 2024

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών

Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

ΠΜΣ: Σπουδές στην Κινητικότητα

Ο Κουρδικός Λαός μετά τη Διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

Οι Κούρδισες και το Απελευθερωτικό Κίνημα του Κουρδιστάν

Διπλωματική Εργασία: Κατερίνα Σιδέρη

Τριμελής Επιτροπή: Σεγιέντ Μοχαμάντ Ταγκί Σχαριάτ Παναχί Επιβλέπων
Καθηγητής, Βόγλης Πολυμέρης, Γιακουμάκη Βασιλική

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	7
Εισαγωγή.....	9
1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΩΝ ΚΟΥΡΔΩΝ.....	10
1.1 Ονομασία.....	11
1.2 Γλώσσα και Αλφάβητοι.....	11
1.3 Η Άφιξη των Τούρκων.....	13
2. ΟΙ ΝΟΜΑΔΕΣ.....	15
2.1 Γκουράν.....	16
2.2 Κούρδοι.....	17
2.3 Θρησκεία.....	18
2.4 Συντήρηση των Κούρδων.....	21
2.5 Κατοχή Γης και Κοινωνική Οργάνωση.....	21
2.6 Οικονομικές Τάξεις.....	22
2.7 Νοικοκυριό.....	22
2.8 Νομάδες Βοσκοί.....	23
2.9 Η Θέση των Κουρδισών στην Κοινωνία τους.....	23
3 Τουρκία.....	27
3.1 Τουρκικός Εθνικισμός.....	27
3.2 Κουρδική Πρόκληση.....	28

3.3 Βόρειο Κουρδιστάν (Bakur).....	30
3.4 Το Κουρδικό Πολιτικό Κίνημα μετά το 1980.....	32
3.5 PKK.....	33
3.6 Αμπντουλάχ Οτσαλάν.....	35
3.7 Η Εικόνα των Κουρδιστών στον Πρώιμο Κουρδικό Πατριωτικό Λόγο.....	39
3.8 Νέα Οικογένεια.....	41
3.9 Πως οι Γυναίκες βγήκαν στη Δημόσια Σφαίρα.....	44
3.10 Η μαζική έξοδος των γυναικών στους δρόμους, στις φυλακές, στο βουνό.....	46
3.11 Γυναικεία Σώματα και Όρια.....	48
3.12 Jin Jiyan Azadi- Γυναίκα Ζωή Ελευθερία.....	52
3.13 Η Αυτόνομη Οργάνωση των Γυναικών.....	54
4. Συρία.....	56
4.1 Γαλλική Κατοχή.....	56
4.2 Από την Ανεξαρτησία μέχρι το 1970.....	56
4.3 Από το 1970 μέχρι το 2000.....	58
4.4 Βόρεια Συρία (Rojava).....	62
4.5 Η Επανάσταση των Γυναικών.....	63
4.6 Η Οργάνωση των Γυναικών στα Τρία Καντόνια.....	65
4.7 Διπλή Ηγεσία και Ποσόστωση του 40%.....	66
4.8 ‘Jineology’.....	67

5 Ιράν.....	68
5.1 Rojhalat.....	75
6. Ιράκ.....	79
Συμπεράσματα.....	84
Βιβλιογραφία.....	85

Στον Δημήτρη, χωρίς τη βοήθεια, την υπομονή, την άκριτη στάση του δε θα μπορούσα ποτέ να πραγματοποιήσω τις σπουδές αυτές...

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που με βοήθησαν να συμμετέχω στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Κινητικότητας, να το φέρω εις πέρας παρά τις δύσκολες συνθήκες και να πραγματοποιήσω τη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία. Ένα ευχαριστώ για τους καθηγητές και καθηγήτριες για τη γνώση που προσπάθησαν να μεταλαμπαδεύσουν και κυρίως στον επιβλέποντα καθηγητή μου Σεγιέντ Μοχαμάντ Ταγκί Σχαριάτ Παναχί για την πολύτιμη βοήθεια του, την καθοδήγηση του σε στιγμές ιδιαίτερης σημασίας και τη διακριτικότήτά του.

Μια χώρα δεν μπορεί να είναι ελεύθερη, αν δεν είναι ελεύθερες οι γυναίκες.

Αμπντουλάχ Οτσαλάν

Λέξεις Κλειδιά: Νομάδες, Φυλές, Έθνος-Κράτος, Καταπίεση, Δικαιώματα, Γυναίκες, Έμφυλη Βία, Πόλεμος, Επανάσταση, Jineology

Εισαγωγή

Αφετηρία της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας αποτέλεσε το ενδιαφέρον μου για τον κουρδικό λαό, αλλά ιδιαίτερα για τις Κούρδισες. Είναι πραγματικά αξιοσημείωτο το γεγονός ότι γυναίκες της Μέσης Ανατολής έκαναν το βήμα κι εξεγέρθηκαν ενάντια στο κράτος και την πατριαρχία που τις καταδυνάστευε, έλαβαν μέρος στα κοινά, οργανώθηκαν, μορφώθηκαν, πήραν ακόμη και τα όπλα και πολέμησαν στα βουνά. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να επαναστατήσει μια γυναίκα ενάντια στις παραδοσιακές αξίες, πόσο μάλλον αν κατοικεί σε αυτό το μέρος του κόσμου, όπου η φεουδαρχία και η θρησκεία θέλουν τις γυναίκες υποταγμένες, μέσα στο οικιακό πλαίσιο, να φροντίζουν το νοικοκυριό, συχνά θύματα έμφυλης βίας. Κι όμως οι Κούρδισες ακτιβίστριες όχι μόνο διεκδίκησαν ενεργά τα δικαιώματά τους, αλλά έγιναν και ιδιαίτερα μάχιμες, παίρνοντας μέρος στο απελευθερωτικό κουρδικό κίνημα, μπαίνοντας φυλακή και πολεμώντας στον γυναικείο στρατό.

Τα καινούρια τους βιώματα περιλαμβάνουν από την κακοποίηση των σωμάτων τους στη φυλακή, μέχρι τη συλλογική εμπειρία πένθους, όταν οι γυναίκες σηκώνουν στους ώμους τους φέρετρα άλλων γυναικών που δολοφονήθηκαν για λόγους τιμής. Στη Συρία, στο αυτόνομο τμήμα της, τα παιδιά διδάσκονται το μάθημα Jineologi, δηλαδή τον λόγο της γυναίκας, την επιστήμη που εξετάζει την ιστορία της γυναίκας και αποκαθιστά τη θέση της στην κοινωνία.

Η ταυτότητα των Κουρδισών έχει όμως δυναμικό χαρακτήρα και είναι πολυσχιδής, δεν εμπίπτει δηλαδή σε ένα ομοιογενές σύνολο κι επηρεάζεται από το κουρδικό πολιτικό κίνημα και το διεθνές κοινωνικοπολιτικό στερέωμα. Οι Κούρδισες αυτές μπορεί να είναι μητέρες που έχασαν τα παιδιά τους στον πόλεμο, όπως οι Μητέρες της Ειρήνης, νεαρά κορίτσια που ανεβαίνουν στο βουνό και γίνονται αντάρτισσες για να ξεφύγουν από την καταπίεση στο σπίτι, ή δυναμικές βουλευτρίες που ταραίζουν τα νερά στο κοινοβούλιο. Το παράδειγμά τους είναι ζηλευτό για τον “πολιτισμένο” δυτικό, ευρωπαϊκό μας κόσμο και η μάχη τους διεξάγεται σε τρία επίπεδα- εναντίον του εθνικού, του ταξικού και του έμφυλου, τα οποία αλληλοσυνδέονται.

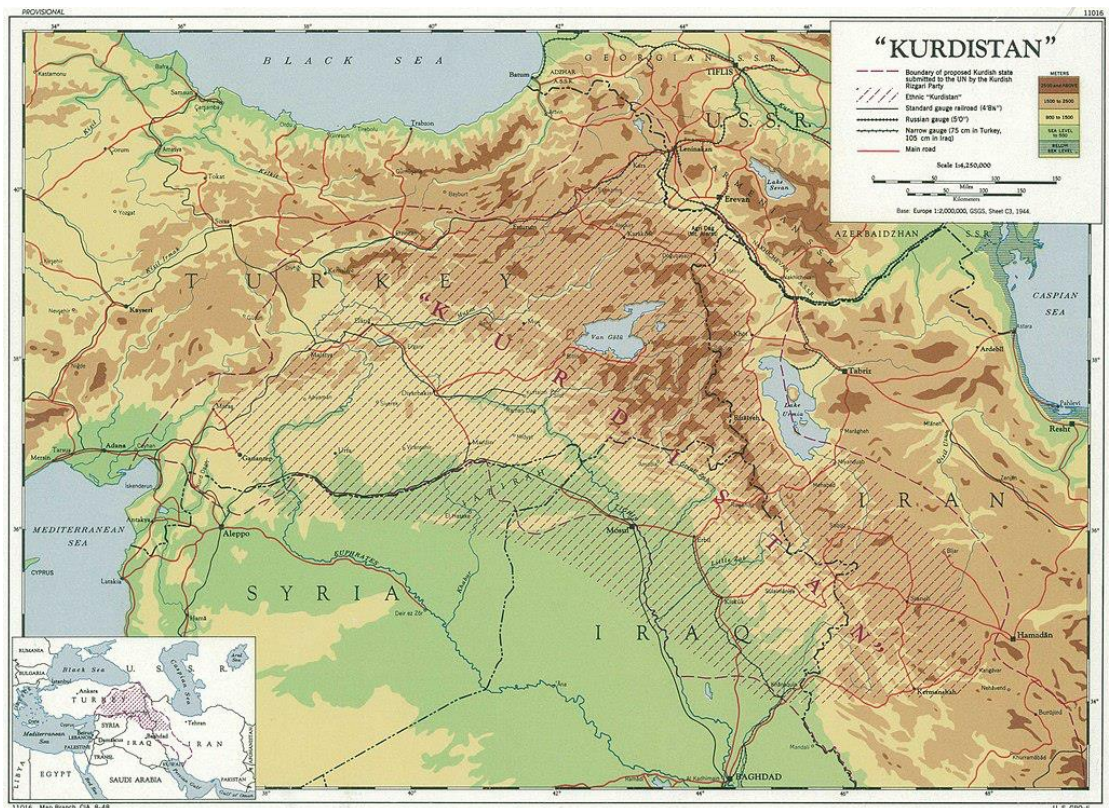
1. Ιστορική Αναδρομή του Λαού των Κούρδων

Οι Κούρδοι είναι ένας πολιτιστικά ξεχωριστός λαός της Μέσης Ανατολής, του οποίου οι πρόγονοι κατοικούσαν στην περιοχή βόρεια και ανατολικά των κοιλάδων του Τίγρη και του Ευφράτη και περιλαμβάνει βορειοδυτικά την οροσειρά του Ζάγρου και ανατολικά την οροσειρά του Ταύρου, στην περιοχή που ονομάζεται Κουρδιστάν. Το Κουρδιστάν σήμερα εκτείνεται στη νοτιοανατολική Τουρκία, το βόρειο Ιράκ, το δυτικό Ιράν και τη βόρεια Συρία.

Περιοχές όπου κατοικούν Κούρδοι¹

¹ https://www.pentapostagma.gr/kosmos/6845665_koyrdoi-oi-hartes-me-ta-edafi-poy-katoikoyn-edo-kai-hiliades-hronia

1.1 Ονομασία

Το όνομα 'Κούρδος' συμπίπτει με τη λέξη 'Κιούρτ' που σημαίνει ήρωας. Σε αρχαίες επιγραφές της Ασσυρίας² αναφέρονται ως Κούρτι, Χούρτι ή Κάρτι. Αναφορές σε ελληνικά κείμενα έχουμε από τον Ξενοφώντα στο βιβλίο του *Κύρου Ανάβασις*, όπου τους αποκαλεί Καρδούχους ή Κάρδους. Στο τρίτο και τέταρτο βιβλίο του, τους παρουσιάζει ως λαό ανυπότακτο, γενναίο και ικανό στον πόλεμο, ιδιαίτερα τον ανταρτοπόλεμο.

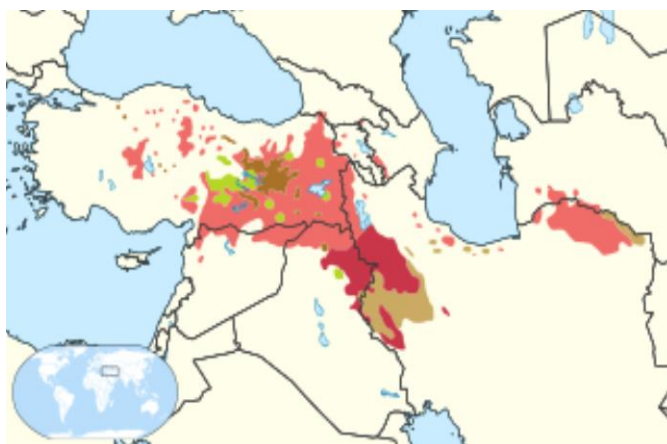
1.2 Γλώσσα και Αλφάβητοι

Τα Κουρδικά είναι μία γλώσσα ή μια ομάδα γλωσσών, τα οποία μιλιούνται από τους Κούρδους στη γεωπολιτιστική περιοχή του Κουρδιστάν και την Κουρδική διασπορά. Οι κουρδικές γλώσσες αποτελούν ένα διαλεκτικό συνεχές και ανήκουν στην ιρανική γλωσσική ομάδα των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών. Οι τρεις κύριες διάλεκτοι ή γλώσσες των Κουρδικών είναι τα βόρεια κουρδικά (Kurmanji), τα κεντρικά κουρδικά (Sorani) και τα νότια κουρδικά (Xwarîn). Μια ξεχωριστή ομάδα

² Ασσυρία ήταν αρχαία χώρα (Βασίλειο της Μεσοποταμίας) στην κοιλάδα του Τίγρη η οποία έλαβε την ονομασία της από την αρχική πόλη-κράτος Ασσούρ, που έφερε το όνομα του ομώνυμου θεού.

από μη-κουρδικές βορειοδυτικές ιρανικές γλώσσες, οι γλώσσες Zaza-Gorani μιλούνται επίσης από διάφορες ομάδες Κούρδων³. Οι περισσότεροι Κούρδοι μιλάνε τα Kurmanji και τα περισσότερα κείμενα είναι γραμμένα στα Kurmanji και Sorani. Επίσης, χρησιμοποιούν μια ποικιλία άλλων διαλέκτων, ιδιαίτερα ανάμεσα στις κοινότητες των βουνών του Ζάγκρου, κατά μήκος των συνόρων Ιράν-Ιράκ. Μία από αυτές τις διαλέκτους, τα Gorani, υπήρξε αγαπημένη των Κούρδων ποιητών⁴.

Οι Κουρδικές γλώσσες κάνουν χρήση δύο αλφάβητων: ένα λατινικό αλφάβητο- το αλφάβητο Hawar κι ένα αραβικό- το αλφάβητο Sorani. Το αλφάβητο Hawar χρησιμοποιείται στη Συρία, την Τουρκία και την Αρμενία, ενώ το Sorani στο Ιράκ και το Ιράν. Τα Kurmanji γράφονται με το αλφάβητο Hawar και τα Sorani σε αλφάβητο Sorani. Η παραγωγή κειμένων στα κουρδικά περιοριζόταν στην ποίηση μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα, όταν αναπτύχθηκε η λογοτεχνία. Σήμερα οι δύο κύριες γραπτές κουρδικοί διάλεκτοι είναι τα Kurmanji και τα Sorani.

Γεωγραφική κατανομή κουρδικών διαλέκτων και άλλων ιρανικών γλωσσών οι οποίες χρησιμοποιούνται από τους Κούρδους.

Kurmanji (Βόρεια Κουρδικά)
Sorani (Κεντρικά Κουρδικά)
Gorani (Νότια Κουρδικά)
Zazaki
Περιοχές με Ανάμεικτες Διαλέκτους

³ Zaza-Gorani είναι μια ξεχωριστή γλωσσική υπο-ομάδα των Βορειοδυτικών Ιρανικών γλωσσών. Συνήθως κατηγοριοποιούνται ως ένας μη-κουρδικός κλαδος των Βορειοδυτικών Ιρανικών γλωσσών, αλλά οι περισσότεροι ομιλητές του θεωρούν τους εαυτούς τους Κούρδους.

⁴ Rubin, Michael. "Who Are the Kurds?" *Kurdistan Rising?: Considerations for Kurds, Their Neighbors, and the Region*, American Enterprise Institute, 2016.

1.3 Η άφιξη των Τούρκων

Η άνοδος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της δυναστείας των Σαφαβιδών⁵ στην Περσία είχαν ως αποτέλεσμα τη διάσπαση του Κουρδιστάν σε δύο ελεγχόμενες περιοχές. Από τον 16ο ως τον 18ο αιώνα μεγάλα τμήματα γης λεηλατήθηκαν συστηματικά και πολλοί Κούρδοι ξεριζώθηκαν και στάλθηκαν σε μακρινές γωνιές της Οθωμανικής ή της Περσικής Αυτοκρατορίας. Το μέγεθος του θανάτου και της καταστροφής που έπληξε το Κουρδιστάν ένωσε το λαό στην επιθυμία του να διώξει τους κατακτητές από τη γη του. Ο αμοιβαίος πόνος αφύπνισε στους Κούρδους ένα κοινό αίσθημα εθνικισμού, το οποίο ζητούσε τη δημιουργία ενός ενοποιημένου Κουρδικού κράτους και την καλλιέργεια του κουρδικού πολιτισμού και της γλώσσας. Αυτό μαρτυρούν και τα εγχειρήματα του ιστορικού Sharaf al-Dîn Bitlîsî⁶ να γράψει την πρώτη πανκουρδική ιστορία της Sharafnama ή αλλιώς 'το Βιβλίο της Τιμής' το 1597 και του Ahmad Khani⁷ να συνθέσει το εθνικό έπος του Mem-o-Zin το 1695, το οποίο έκανε έκκληση για ένα Κουρδικό κράτος που θα υπερασπιζόταν το λαό του. Έτσι γεννήθηκε ο Κουρδικός εθνικισμός.

Μέχρι το 1867, οι τελευταίες Κουρδικές ηγεμονίες καταστρέφονταν συστηματικά από τις Οθωμανικές και Περσικές κυβερνήσεις που κυβερνούσαν το Κουρδιστάν. Ωστόσο, υπήρξε και μια σημαντική εξέγερση των Κούρδων: την πρώτη μεγάλης εθνική εξέγερση, όπου συμμετείχαν πολλοί Κούρδοι πολέμαρχοι, με πρωταγωνιστή τον Σεΐχη Ουμπεϊντουλάχ⁸. Στη συνάθροιση του 1880 συγκέντρωσε αρχηγούς κουρδικών φυλών από όλο το Κουρδιστάν, σεΐχηδες, χαλίφηδες, μπέηδες και πρίγκιπες. Ο Ουμπεϊντουλάχ κατηγορήθηκε πως ήθελε να επιτεθεί στους

⁵ Σαφαβιδική Περσία, που αναφέρεται και ως Αυτοκρατορία των Σαφαβιδών, ήταν μια από τις μεγαλύτερες ιρανικές αυτοκρατορίες τον 7ο αιώνα, η οποία κυβερνήθηκε από το 1501 έως το 1736 από τη δυναστεία των Σαφαβιδών.

⁶ Ο Sharaf al-Dîn Bitlîsî (1543-1604): Κούρδος εμίρης του Bitlis. Ήταν επίσης ιστορικός, ποιητής και συγγραφέας

⁷ Ahmad Khani (1651-1707): Κούρδος διανοούμενος, λόγιος, ποιητής που θεωρείται ιδρυτής του κουρδικού εθνικισμού.

⁸ Σεΐχης Ουμπεϊντουλάχ: ο ηγέτης του πρώτου νεωτεριστικού κουρδικού εθνικού αγώνα. Ο Ουμπεϊντουλάχ ζήτησε αναγνώριση από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τη Δυναστεία των Κατζάρων του Ιράν για ένα ανεξάρτητο Κουρδικό κράτος, το οποίο θα κυβερνούσε χωρίς ξένες παρεμβάσεις.

Αρμένιους και τους άλλους χριστιανικούς λαούς, καθώς ήταν πάγια τακτική της Πύλης η υποκίνηση εσωτερικών συγκρούσεων, προκειμένου να αποδυναμώνονται και να κρατούνται υπό έλεγχο οι υποδουλωμένοι λαοί. Όμως, ως έμπειρος διπλωμάτης δεν έπεσε στην παγίδα της οθωμανικής τακτικής. Όχι μόνο δεν επιτέθηκε στους χριστιανικούς λαούς, αλλά ενώθηκε με τους Νεστοριανούς⁹ και τους Αρμένιους σε ένα κοινό αγώνα, ξεσηκώνοντας παράλληλα και τους Κούρδους του Ιράν.

Η εξέγερση έσπειρε τον πανικό προς όλες τις κατευθύνσεις και σημείωσε αρκετές επιτυχίες με την κατάληψη ορισμένων πόλεων. Όμως, η φεουδαρχική και κατεξοχήν φυλετική δομή των Κούρδων, συνεπώς η ατομικιστική αντίληψη για όσα συνέβαιναν, όπως και οι διαφορές θρησκειών δεν ήταν δυνατόν να βοηθήσουν στη συγκρότηση και τη συντήρηση μιας τόσο πλατιάς εξέγερσης. Κάποιες φυλές υποχώρησαν και άλλες στράφηκαν εναντίον της εξέγερσης. Το αποτέλεσμα ήταν η ήττα και οι πρωτοφανούς αγριότητες μαζικές σφαγές από μέρους των Οθωμανών, αλλά ιδιαίτερα των Ιρανών. Ο Σεΐχης Ουμπεϊντουλάχ εξορίστηκε από τον Σουλτάνο στη Μέκκα, όπου και πέθανε. Η αποτυχία του κινήματος έδειξε πόσο ευάλωτοι ήταν οι Κούρδοι, καθώς δεν είχαν αποκτήσει ακόμη εθνική συνείδηση και συνοχή. Φυλές συγκρούστηκαν μεταξύ τους ή προσχώρησαν στις οθωμανικές δυνάμεις. Άλλες χρησιμοποιήθηκαν σε σφαγές των εχθρών της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπως εκείνες των Αρμενίων, και άλλες εγκατέλειψαν τον αγώνα ικανοποιημένες από τη λεηλασία, για να επιστρέψουν στα χωριά τους. Η κατάσταση χειροτέρεψε μετά το τέλος του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου και τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Με τη Συνθήκη των Σεβρών που υπογράφηκε στις 10 Αυγούστου 1921, αναμενόταν η δημιουργία ενός ανεξάρτητου Κουρδικού κράτους που θα περιλάμβανε πολλά εδάφη από το προηγούμενο Οθωμανικό Κουρδιστάν. Όμως οι Μεγάλες Δυνάμεις είχαν άλλη άποψη και, αδιάφορες για τις αμέτρητες αιματοβαμμένες εξεγέρσεις για ανεξαρτησία των Κούρδων, η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία

⁹ Το δόγμα σύμφωνα με το οποίο ο Ιησούς Χριστός υπήρξε ως δύο πρόσωπα, ο άνθρωπος και ο Υιός του Θεού και όχι ως ενιαίο πρόσωπο. Αυτό το δόγμα έχει ταυτιστεί με τον Πατριάρχη Κωνσταντινούπολης Νεστόριο. Αυτή η θεολογική θέση καταδικάστηκε από τη Σύνοδο της Εφέσου το 431 μ.Χ και οδήγησε στο Νεστοριανό Σχίσμα, κατά το οποίο διασπάστηκε η Ασσυριακή Εκκλησία της Ανατολής από τη Βυζαντινή.

μοίρασαν το Οθωμανικό Κουρδιστάν ανάμεσα στην Τουρκία, τη Συρία και το Ιράκ. Η Συνθήκη της Λωζάννης, υπογεγραμμένη τον Ιούνιο του 1923 επισημοποίησε αυτό τον διαχωρισμό. Το αποτέλεσμα ήταν, τα καλά φυλασσόμενα σύνορα να ενισχύσουν τον κατακερματισμό του Κουρδιστάν έτσι ώστε να διαλύσουν την ένωση των Κούρδων ως ένα έθνος. Παρόλα αυτά, το 1920 ιδρύθηκε η Κουρδική Αυτόνομη Επαρχία (το 'Κόκκινο Κουρδιστάν') στο Σοβιετικό Αζερμπαϊτζάν, το οποίο διαλύθηκε το 1929. Το 1945, οι Κούρδοι ίδρυσαν μια Κουρδική δημοκρατία στο Μαχαμπάντ¹⁰, το οποίο άνηκε στην κατειλημμένη Σοβιετική ζώνη του Ιράν και κράτησε για ένα χρόνο, οπότε ανακαταλήφθηκε από τον Ιρανικό στρατό.

Από το 1970, οι Ιρακινοί Κούρδοι έχουν επίσημη αυτονομία και από το 1991 ανεξαρτητοποιήθηκαν από το Ιράκ. Το 1995 όμως η Κουρδική κυβέρνηση στο Αρμπίλ¹¹ βρέθηκε στα πρόθυρα της κατάρρευσης εξαιτίας του ξεσπάσματος διαμάχης ανάμεσα σε Κούρδους πολέμαρχους. Στην Τουρκία, οι Κούρδοι από το 1987, καθώς συνιστούν το μεγαλύτερο ποσοστό Κούρδων, κήρυξαν πόλεμο εθνικής απελευθέρωσης εναντίον της βαριάς καταπίεσης που υφίστανται από την κυβέρνηση όσον αφορά οποιοδήποτε ίχνους Κουρδικής ταυτότητας και του πολιτισμού τους. Η μαζικές εξεγέρσεις έφεραν την Τουρκία σε κατάσταση εμφυλίου πολέμου. Ο αστικός και νέος Κουρδικός πληθυσμός στην Τουρκία απαιτεί σήμερα απόλυτη ισότητα με τους Τούρκους και πλήρη ανεξαρτησία. Από την άλλη, στον Καύκασο, η νέα Αρμένικη Δημοκρατία, κατά τη διάρκεια 1992-1994, αφάνισε όλη την Κουρδική κοινότητα του πρώην 'Κόκκινου Κουρδιστάν' και προσάρτησε τα εδάφη του.

2. Οι Νομάδες

Οι Κούρδοι, όπως έχει ήδη ειπωθεί, ήταν κατά κύριο λόγο νομαδικός λαός, θα είχε ενδιαφέρον επομένως να εξεταστούν δειγματοληπτικά κάποιο νομαδικό λαό του δυτικού Ιράν, ώστε να δοθεί μια ιδέα σχετικά με τη γλώσσα, την ενδυμασία και τον τρόπο ζωής τους. Το άρθρο του Minorsky¹² παραθέτει ότι οι φυλές που μιλάνε

¹⁰ Δημοκρατία του Μαχαμπάντ (επίσης Δημοκρατία του Κουρδιστάν): ιδρύθηκε στο ιρανικό Κουρδιστάν. Πρωτεύουσά της ήταν η κουρδική πόλη Μαχαμπάντ στο βορειοδυτικό Ιράν.

¹¹ Το Αρμπίλ είναι πρωτεύουσα του Ιρακινού Κουρδιστάν και η μεγαλύτερη σε πληθυσμό πόλη του Βόρειου Ιράκ.

¹² Minorsky, V. "The Tribes of Western Iran." *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*. 1945.

διαλέκτους βασισμένες στα ιρανικά μπορούν να κατηγοριοποιηθούν κατά προσέγγιση στους Γκουράν και τους Κούρδους. Αυτές οι ονομασίες συχνά προκαλούσαν σύγχυση. Σε παλαιότερη χρήση των περσικών, η λέξη 'Κούρδος' είχε αποκτήσει γενικά τη σημασία του νομά, επομένως, σύμφωνα με ένα έργο του 10ου αιώνα, οι Πέρσες ονόμαζαν τους Μεσοποτάμιους Άραβες 'Κούρδους του Σουριστάν'¹³. Οι διάλεκτοι των Κούρδων ήταν ελάχιστα γνωστές μέχρι την αρχή του 20ου αιώνα, όταν ο Γερμανοιρανός ακαδημαϊκός O.Mann ανέλαβε τη συστηματική μελέτη τους επιτόπου, επισκεπτόμενος σχεδόν κάθε φυλή.

2.1 Οι Γκουράν

Οι Γκουράν παρέχουν ένα καλό παράδειγμα της ανάγκης για ιστορική και γλωσσική έρευνα πριν αποφασιστεί σε ποια ομάδα πρέπει να ενταχθεί μια φυλή. Από τον 14ο αιώνα, οι Μουσουλμάνοι συγγραφείς θεωρούσαν τους Γκουράν Κούρδους. Εδώ ξανά, ο O.Mann έδειξε ότι η διάλεκτος Γκουράν ελλείπεται τα βασικά χαρακτηριστικά των Κουρδικών και ότι έχει σχέση, από την άλλη, με τις διαλέκτους του κεντρικού Ιράν (με τις διαλέκτους που δε συνδέονται με την επαρχία Φαρς).

Η κύρια ομάδα των Γκουράν βρίσκεται βόρεια του κυρίου περάσματος του Ζάγρου, μέσα από το οποίο περνάει ο ιστορικός δρόμος από τη Βαγδάτη στο Κερμανσάχ, αλλά έχει διαπιστωθεί ότι πολλά απομονωμένα χωριά στα ανατολικά του κυρίου εδάφους των Γκουράν, μιλάνε ακόμη την ίδια γλώσσα. Στο μεγάλο θύλακα του Awraman, στα βόρεια, μιλιέται μια διάλεκτος της ίδιας τάξης. Επίσης, η μεγάλη ομάδα των Ζάζα, οι οποίοι καταλαμβάνουν το έδαφος ανάμεσα στο Ντιγιαρμπακίρ και το Εζρερούμ, χιλιάδες μίλια βορειοδυτικά των Γκουράν, χρησιμοποιούν μια γλώσσα παρόμοια με τα Γκουρανί.

Οι Γκουράν είναι μια πολύ ενδιαφέρουσα φυλή, οι οποίοι έχουν τη δική τους λυρική κι επική ποίηση και μια παράξενη θρησκεία, η οποία έχει πολλές διακλαδώσεις ανάμεσα στους μη-Γκουράν λαούς του Ιράν και τις γειτονικές χώρες. Η διάλεκτος Γκουρανί έχει χρησιμοποιηθεί ακόμη και στη γλώσσα του δικαστηρίου από

¹³ Το Suristan χρησιμοποιήθηκε ως όνομα με δύο έννοιες κατά τη διάρκεια της Σασσανιδικής Περσικής Αυτοκρατορίας (226 - 651 μ.Χ), για να χαρακτηρίσει την περσική επαρχία Σουριστάν, περίπου ίδια με τη σημερινή Συρία, σε αντίθεση με το Ασουριστάν, που ήταν μια ξεχωριστή επαρχία που αντιστοιχεί στη Βαβυλωνία

μια μικρή δυναστεία στο ιρανικό τμήμα του Κουρδιστάν. Τέλος, οι Γκουράν και οι συγγενείς φυλές είναι εξαιρετικοί κηπουροί και καλλιεργητές γενικά, γεγονός που υποδεικνύει μια αρχαία πολιτιστική παράδοση.

Παιδί Gurani

2.2 Οι Κούρδοι

Ο κουρδικός πληθυσμός βρίσκεται πρώτον, στο Ιράν, κάπου νότια της παράλληλης του Κερμανσάχ και εκτείνεται σε μια ευρεία ζώνη στα νότια της λίμνης Ούρνια και από εκεί ως μια στενότερη λωρίδα μέχρι το βουνό Αραράτ. Αλλά οι Κούρδοι επίσης αποτελούν ένα σημαντικό στοιχείο στα γειτονικά κράτη. Στο Ιράκ καταλαμβάνουν το λοφώδες τμήμα της χώρας, και στη βόρεια Συρία εκτείνονται μέχρι την Μεσόγειο. Στην Τουρκία, μεγάλοι αριθμοί Κούρδων κατοικούν κοντά στη λίμνη Βαν¹⁴ και από εκεί δυτικά κοντά στην Άγκυρα, αλλά μετά τη γενοκτονία των Αρμενίων στον πόλεμο του 1914-18, η κατάσταση είναι ασαφής. Σε τύπο και σε ενδυμασία, οι Κούρδοι δείχνουν ίχνη πολλαπλών επιδράσεων, όπου οι ενωτικοί παράγοντες είναι τα κοινά έθιμα μιας ημι-νομαδικής ύπαρξης και μιας γλώσσας που ποικίλει από φυλή σε φυλή, αλλά είναι κατανοητή από όλους.

¹⁴ Λίμνη Βαν: η μεγαλύτερη λίμνη στην Τουρκία. Βρίσκεται στο ανατολικό άκρο της χώρας, στην επαρχία Βαν.

Κούρδοι με τοπική ενδυμασία, 1899¹⁵

2.3 Θρησκεία

Ο McDowall¹⁶ αναφέρει ότι η πλειοψηφία των Κούρδων, περίπου 75% είναι Σουνίτες Μουσουλμάνοι, αλλά η ιδιαιτερότητα των υπόλοιπων Κούρδων καταδεικνύει την ύπαρξη μακροχρόνιων διαφορών στην καταγωγή, όπως για παράδειγμα, οι Αλεβίτες στην κεντρική Ανατολία, ιδιαίτερα στην περιοχή του Ντερσίμ. Είναι ένας συνδυασμός προ-ισλαμικών, ζωροαστρικών, τουρκομανικών σαμανικών και σιιτικών ιδεών που έγιναν η βάση για μια θρησκευτική αίρεση κατά τον 15ο αιώνα. Υπάρχει μεγάλη αλληλοεπικάλυψη ανάμεσα στους ομιλητές Ζάζα και τους Αλεβίτες και λογικά υπήρχε κάποια σχέση μεταξύ τους.

Παρομοίως, στο νότιο Κουρδιστάν η θρησκευτική ομάδα Ali-Haqq χρησιμοποιεί τα Γκουρανί ως τη ιερή της γλώσσα. Η αίρεση Ali-Haqq έχει πολλές ομοιότητες με τα πιστεύω των Αλεβιτών, πέρα από τον σεβασμό στο Ιμάμη Αλί. Στη

¹⁵ <http://www.saradistribution.com/galeri.html>

¹⁶ McDowall, David. *A Modern History of the Kurds*. I.B Tauris, 1996.

βάση και των δύο θρησκειών έγκειται ένα σώμα Ζωροαστρικών θρησκευτικών ιδεών. Ούτε οι Αλεβίτες, ούτε οι πιστοί του Al-i-Haqq είναι αποκλειστικά Κούρδοι- υπάρχουν πολλοί Τούρκοι Αλεβίτες κι ένας μικρότερος αριθμός Τουρκομάνων Al-i-Haqq, αλλά και οι δύο ομάδες φαίνεται να έχουν κληρονομήσει ένα κράμα πιστεύω βασισμένα σε ιρανικές θρησκευτικές ιδέες. Οι Αλεβίτες και οι Ali-Haqq λατρεύουν και οι δύο προγόνους της Σαφαβικής δυναστείας που ανέβηκε στην εξουσία βασισμένη σε τέτοια ετερόδοξα πιστεύω.

Μια άλλη σημαντική ετερόδοξη θρησκευτική ομάδα που αξίζει να αναφερθεί είναι οι Γιαζίντι, οι οποίοι μιλάνε τα Κουρμανζί και κατοικούν κυρίως στα βουνά Sanjar και τη Shaykhan, δυτικά και ανατολικά της Μοσούλης αντίστοιχα. Η θρησκεία των Γιαζίντι είναι μια σύνθεση παλαιών παγανιστικών στοιχείων, ζωροαστρικών δυϊστικών στοιχείων και Μανιχαϊστικής¹⁷ γνώσης επικαλυπτόμενη από Εβραϊκά, Χριστιανικά και Μουσουλμανικά στοιχεία. Ένα σημαντικό στοιχείο αυτών των θρησκευτικών ομάδων είναι ότι μέχρι πρόσφατα ήταν κυρίως αγροτικές κι εγγράφονταν σε μια ιδεολογία φυλής ή συγγένειας. Με άλλα λόγια, η θρησκευτική ιδιαιτερότητα βρισκόταν σε στενή σχέση με τη φυλετική οργάνωση ώστε να δημιουργήσει ξεχωριστές κοινότητες.

Το 15% των Κούρδων είναι Σιίτες¹⁸. Ζουν στο Κιρμανσάχ του Ιράν , με λίγους να κατοικούν στα νότια τμήματα της Κουρδικής επαρχίας και μιλούν τη νότιο-ανατολική διάλεκτο. Υπάρχει ίσως η αντίληψη ότι καθώς η πλειοψηφία των Κούρδων είναι Σουνίτες, αυτοί ταυτίστηκαν στα θρησκευτικά θέματα με τους περισσότερους Άραβες και Τούρκους- Σουνίτες.

Η Κουρδική θρησκευτική ιδιαιτερότητα εκφράζεται επίσης στην ισχύ των αδελφοτήτων Σούφι και των εκκεντρικών πρακτικών τους, οι οποίες περιλαμβάνουν εκστατικές ρήσεις, πυροφαγία και αυτοακρωτηριασμό. Αυτές οι πρακτικές δεν είναι

¹⁷ Ο μανιχαϊσμός ήταν γνωστό θρήσκευμα του μεσοανατολικού χώρου, που εμφανίστηκε τον 3ο αιώνα μ.Χ., με ηγήτορα τον Πέρση ευγενή και θρησκευτικό μεταρρυθμιστή Μάνη, ή Μανιχαίο. Ο Μανιχαϊσμός διδάσκει μια δυϊστική κοσμολογία η οποία περιγράφει τη μάχη ανάμεσα στον αγαθό, πνευματικό κόσμο του φωτός και τον ανήθικο, υλικό κόσμο του σκότους.

¹⁸ Μετά τον θάνατο του Προφήτη Μωάμεθ το 632, οι Σιίτες Μουσουλμάνοι χωρίστηκαν σε φατρίες λόγω διαφωνίας σχετικά με τον αριθμό των αληθινών ιμάμηδων που προέρχονταν από τον Μωάμεθ.

αξιοπερίεργες μόνο για την Κουρδική κοινωνία- τις βρίσκουμε και σε άλλες κοινότητες που προτιμούν το παραδοσιακό Ισλάμ από την επίσημη θρησκεία. Υποδηλώνουν όμως προ-ισλαμικές θρησκευτικές ιεροτελεστίες και πρακτικές ιδιόμορφες για τις κοινωνίες στις οποίες λαμβάνουν χώρα, και ίσως υποδεικνύουν κάποιες κοινές ρίζες ανάμεσα σε Κούρδους που ανήκουν σε διαφορετικές θρησκευτικές ομάδες.

Υπάρχουν και άλλες θρησκευτικές κοινότητες στο Κουρδιστάν οι οποίες, διεκδικώντας τη δική τους ταυτότητα, μπορούν να θεωρηθούν αναμφίβολα μέρος μιας ευρύτερης Κουρδικής πολιτιστικής κοινότητας. Οι Εβραίοι ζούσαν στο Κουρδιστάν πάνω από δύο χιλιετίες: συνήθως ήταν έμποροι και τεχνίτες οι οποίοι ζούσαν κυρίως σε μεγαλύτερους οικισμούς. Στις αρχές του 19ου αιώνα υπήρχαν σημαντικές κοινότητες με συναγωγές σε μέρη όπως το Ζάχο και η Amadiya. Κάποιοι ήταν αγρότες και κάποιοι προστατεύονταν από κάποιες φυλές. Λίγοι Εβραίοι παρέμειναν στο Κουρδιστάν παρά την έξοδο των Σιωνιστών το 1948-52 και πολλοί από αυτούς που μετανάστευσαν στο Ισραήλ ακόμη θεωρούν τους εαυτούς τους Κούρδους.

Επιπροσθέτως, υπήρχε πάντα μια αρκετά μεγάλη χριστιανική κοινότητα στο Κουρδιστάν. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση ιστορικά ήταν των Αρμενίων της ανατολικής Ανατολίας, οι οποίοι ήταν ελάχιστα λιγότεροι από τους Κούρδους σε αυτή την περιοχή κατά τον 19ο αιώνα. Οι Αρμένιοι αποτελούσαν μια σημαντική και μη-φυλετική κοινότητα που κατοικούσε και στις πόλεις και τα χωριά κυρίως στην ανατολική Ανατολία και την Κιλικία, αλλά σχεδόν εξαφανίστηκαν στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η άλλη κύρια χριστιανική κοινότητα ήταν οι Ασσύριοι. Η Ασσυριακή (Νεστοριανή) Εκκλησία, η οποία διασπάστηκε από τη Δυτική Εκκλησία το 431 μ.Χ εκτεινόταν μέχρι την Κίνα, τη Σιβηρία, το Τουρκιστάν και το ανατολικό Ιράν. Δεν ανέκτησε όμως ποτέ τα εδάφη της μετά τις λεηλασίες των Μογγόλων στα τέλη του 14ου αιώνα και συρρικνώθηκε σε μια μικρή κοινότητα γνωστή ως Ασσύριοι

συγκεντρωμένοι στα οχυρώματα του Hakkari¹⁹ και στους λόφους και την πεδιάδα που περικυκλώνουν την Urumiya.

2.4 Συντήρηση των Κούρδων

Σύμφωνα με τον Glenn M. Fleming Jr²⁰, υπάρχουν λίγες ομάδες Κούρδων που είναι ακόμη ποιμενικοί νομάδες. Αυτοί ακολουθούν τα κοπάδια των προβάτων, κατσικιών και βοοειδών τους στα βουνά το καλοκαίρι και στις πεδιάδες το χειμώνα. Η πλειοψηφία όμως είναι αγρότες που μένουν στον ίδιο τόπο, πολλοί από τους οποίους μετακινούνται εποχιακά. Ο τρόπος που βγάζουν τα προς το ζην βασίζεται σε καλλιέργεια δημητριακών συνδυασμένη με την εκτροφή κοπαδιών. Ο αγρότης περνάει μεγάλο μέρος της μέρας του σε παραγωγικές δραστηριότητες λόγω από τη μία των πρωτόγονων τεχνικών και από την άλλη λόγω απουσίας κεφαλαίου, η χειρωνακτική εργασία είναι αναγκαία. Στο νότιο Κουρδιστάν, το σιτάρι και το κριθάρι είναι εξίσουν σημαντικά, ενώ το ρύζι, ο αρακάς, οι φακές και τα λαχανικά είναι δευτερεύοντα. Ο καπνός αποτελεί την κύρια πηγή εσόδων και το βαμβάκι καλλιεργείται εδώ και λίγο καιρό. Δίνεται μεγάλη σημασία στην επιλογή της καλλιέργειας ανάλογα την περιοχή.

2.5 Κατοχή Γης και Κοινωνική Οργάνωση

Τα χωριά στην κουρδική περιοχή, ενώ μοιάζουν παρόμοια, επιδεικνύουν ποικιλομορφία στην κοινωνική τους οργάνωση. Αυτή ποικίλει από μια εκτεταμένη γενεαλογική οργάνωση, ένα σύστημα φυλής που βασίζεται στην καταγωγή, μέχρι μια απόλυτα φεουδαρχική οργάνωση βασισμένη στην τάξη και την κατοχή γης. Υπάρχουν λίγα ανάμεικτα χωριά, καθώς η μετάβαση από τη μία μορφή οργάνωσης στη δεύτερη τείνει να γίνεται γρήγορα. Επομένως, ο εγκαταστημένος πληθυσμός μπορεί να είναι διχοτομημένος ανάμεσα σε εκείνους τους αγρότες που κατέχουν τη δική τους γη και είναι οργανωμένοι σε φυλές (καταγωγή) και σε εκείνους που δεν οργανώνονται σε φυλές και δίνουν μέρος της σοδειάς τους (φεουδαρχία). Βασική διαφορά της κοινωνικής οργάνωσης είναι η κατοχή γης.

¹⁹ Το Hakkari είναι πόλη και πρωτεύουσα της Επαρχίας Hakkari της Τουρκίας. Βρίσκεται στο Τουρκικό Κουρδιστάν, λίγα χιλιόμετρα μακριά από τα ιρακινά σύνορα

²⁰ Fleming, Glenn M. Jr., "An Ethnographic Study of the Kurdish People" (1981). Loma Linda University Electronic Theses, Dissertations & Projects.

Ο αγρότης που κατέχει τη δική του γη έχει δικαιώματα επικαρπίας στη γη που ανήκει στην κυβέρνηση. Τέτοιοι αγρότες έχουν διατηρήσει γενικά την οργάνωση σε φυλές. Στη φεουδαρχική κατάσταση, από την άλλη, ο αγρότης θεωρείται ενοικιαστής που δουλεύει τη γη η οποία ανήκει σε έναν γαιοκτήμονα ο οποίος απουσιάζει, έναν αρχηγό φυλής ή κάποια προνομιούχα μερίδα της τοπικής κοινότητας. Δεν έχει ξεκάθαρο πολιτικό δεσμό και υπόκειται σε μεγάλο βαθμό στον έλεγχο του γαιοκτήμονα ο οποίος είναι κατά βάση καπιταλιστής.

2.6 Οικονομικές Τάξεις

Μέσα στο φεουδαρχικά οργανωμένο κουρδικό χωριό υπάρχουν δύο ξεχωριστές τάξεις: οι ενοικιαστές αγρότες και οι εργάτες. Ένα ελάχιστο κεφάλαιο, για παράδειγμα δύο βόδια, εξοπλισμός οργώματος και σπόροι, είναι οι προϋποθέσεις για να είναι κάποιος ενοικιαστής, όπως κι ένας αριθμός αναπαραγωγικών ζώων για χρήση στο νοικοκυριό. Ο γαιοκτήμονας και η οικογένεια του κατέχουν τρίτη ταξική θέση και είναι συνήθως κάτοικοι κάποια κοντινής πόλης. Το ταξικό σύστημα και η επακόλουθη εξουσιοδότηση δικαιωμάτων γης, ευθύνεται σε κάποιο βαθμό, για την έλλειψη αποδοτικότητας στις γεωργικές τεχνικές και για το χαμηλό επίπεδο επένδυσης κεφαλαίου σε εξοπλισμό. Το κάθε άτομο στην αλυσίδα, από τον εργάτη μέχρι τον γαιοκτήμονα ενδιαφέρεται μόνο να αποκτήσει το μερίδιο του στη σοδειά.

2.7 Νοικοκυριό

Η οικογένεια ή το νοικοκυριό είναι η βασική οικονομική μονάδα. Κάθε νοικοκυριό αποτελείται τυπικά από μια πυρηνική οικογένεια, ή μια ομάδα εξαρτώμενων ατόμων από μια πυρηνική οικογένεια, όπως τη μητέρα, τον πατέρα ή ανύπαντρα αδέρφια του άντρα. Λίγα νοικοκυριά απαρτίζονται από μια εκτεταμένη οικογένεια από την πλευρά του πατέρα. Η κατανομή εργασίας μέσα στο σπίτι είναι πολύ ξεκάθαρη και ακολουθεί το παραδοσιακό αγροτικό μοτίβο όπου οι άντρες δουλεύουν στα χωράφια και οι γυναίκες φροντίζουν το νοικοκυριό και το άρμεγμα.

2.8 Νομάδες Βοσκοί

Το συνηθισμένο νομαδικό καθεστώς των κουρδικών φυλών περιλαμβάνει την εποχιακή χρήση καλοκαιρινών ορεινών και πεδινών χειμερινών βοσκοτόπων σε μια περιοχή γεμάτη βουνά. Κοινωνικά, η κατάσταση των νομάδων είναι αρκετά περίπλοκη. Πολλές φυλές έχουν και σταθερά και νομαδικά τμήματα, και ο αριθμός των σταθερών αυξήθηκε τα τελευταία χρόνια. Στη διάρκεια του χρόνου, οι νομάδες μένουν στις σκηνές τους που είναι κατασκευασμένες από τρίχωμα μαύρης κατσίκας. Οι λωρίδες του πανιού υφαίνονται σε αργαλειούς από τις γυναίκες και η ύφανση και το γνέσιμο είναι σημαντικές ασχολίες για αυτές. Το μέγεθος της σκηνής είναι ενδεικτικό της σπουδαιότητας ή του πλούτου του ιδιοκτήτη. Η φιλοξενία είναι σημαντική και για τους νομάδες και για τους σταθερούς κατοίκους και οι περισσότερες σκηνές χωρίζονται σε δύο τμήματα από καλαμωτά στρώματα ώστε να διαχωρίσουν τον επισκέπτη από την υπόλοιπη σκηνή όπου οι γυναίκες μπορούν να εργαστούν ανενόχλητες και όπου αποθηκεύονται τα χειμερινά κλινοσκεπάσματα, οι κούνιες και τα αποθέματα σιταριού, ρυζιού και βουτύρου. Οι γυναίκες δεν αποκλείονται, αλλά η συνομιλία στο δωμάτιο των επισκεπτών δεν είναι μια κοινωνική δραστηριότητα που μοιράζονται με τους άντρες. Μπορούν όμως να υποδεχτούν μια παλιά γνωριμία στη δική τους πλευρά της σκηνής χωρίς αυτό να αποτελέσει αφορμή για σχόλια.

2.9 Η Θέση των Κουρδισών στην Κοινωνία τους

Έπειτα από την ιστορική αναδρομή όσον αφορά τον λαό των Κούρδων, τον τρόπο ζωής των νομάδων και τον ρόλο που παίζουν οι γυναίκες νομάδες, αξίζει να πάμε πίσω στο χρόνο για να κατανοήσουμε πως έφτασαν οι Κούρδισες να εξεγείρονται και να διεκδικούν τα δικαιώματά τους, καθώς αυτό αποτελεί και το κύριο θέμα της εργασίας. Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις Κουρδισών μέσα στην ιστορία που αναδείχθηκαν στην κοινωνία ως πολιτικές, ακόμη και θρησκευτικές ή στρατιωτικές ηγέτιδες. Επίσης, κάποιες έγιναν συγγραφείς, ένα σπάνιο φαινόμενο για τις άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής.

Ένα παράδειγμα γυναίκας ηγέτιδας είναι αυτό της Khanzade Sultan²¹, η οποία κυβέρνησε τις δύο περιοχές του Harrir και Soran στα ανατολικά και νοτιοανατολικά του Erbil (Ιρακινό Κουρδιστάν) στα μέσα του 17ου αιώνα την εποχή του Σουλτάνου Μουράτ Δ' (1623-1640). Ηγείτο του στρατού της που ανερχόταν σε 40.000- 50.000 άντρες και εισέβαλε στο Ιράν αρκετές φορές. Άλλη μια γυναίκα που αντικατέστησε τον σύζυγό της ως αρχηγός μιας μεγάλης φυλής στην Ανατολία ήταν η Kara Fatima Khanum από το Marash στην Κουρδική περιοχή της σημερινής νοτιοανατολικής Τουρκίας γύρω στο 1850. Ακόμη, πήρε μέρος στην εκστρατεία των Οθωμανών εναντίον των Ρώσων στον πόλεμο της Κριμαίας με 300 από τους ικανότερους άντρες της φυλής. Από θρησκευτικής πλευράς, ξεχώρισε η θρησκευτική ηγέτρια της κουρδικής ιουδαϊκής θρησκείας Asenath Osnat Barzani, η οποία έζησε στο Ιρακινό Κουρδιστάν τον 17ο αιώνα κι έγινε επικεφαλής της εβραϊκής θρησκευτικής σχολής μετά το θάνατο του συζύγου της. Τέλος, όσον αφορά τη συγγραφή, η διάσημη ποιήτρια και ιστοριογράφος Mastura Ardalani (1805-1848), γεννημένη στην Κουρδική πόλη Samandaj Senna, ήταν η μόνη γυναίκα που αναγνωρίστηκε ως ιστοριογράφος στα μέσα του 19ου αιώνα σε όλες τις περιοχές της Εγγύς και Μέσης Ανατολής.

Αλλά και στον 20 αιώνα, υπάρχουν ακόμη περισσότερα παραδείγματα δυναμικών Κουρδισών. Για παράδειγμα, η Adela Khanum του Halabja έγινε αρχηγός της φυλής Jaf στο νότιο Κουρδιστάν μετά το θάνατο του Usman Πασά²² το 1909. Μάλιστα η αγγλική κυβέρνηση της χάρισε τον τίτλο 'Khan Bahadur' (Πριγκίπισσα των Ηρώων) λόγω του ισχυρού πολιτικού της χαρακτήρα. Προηγουμένως, διετέλεσε διοικητική βοηθός του Usman Πασά, το οποίο της επέτρεψε να διοικήσει με επιτυχία την περιοχή μέχρι το 1924. Η Mayan Khatun (1874-1957) επίσης έγινε αρχηγός του Εμιράτου των Γιαζίντι²³ του Sheikhan όταν πέθανε ο άντρας της κερδίζοντας αυτή τη θέση στην κοινωνία των Γιαζίντι, όπου ο ρόλος της γυναίκας δεν επιτρέπει την

²¹ Alizadeh, Kohlbacher, Mohammed, Vaisi. "The Status of Women in Kurdish Society and the Extent of Their Reactions in Public Realm". *SAGE Open*: April-June 2022.

²² Ο Οσμάν Νουρί Πασάς ήταν Οθωμανός στρατιωτικός διοικητής που αναδείχθηκε στο βαθμό του στρατάρχη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

²³ Γιαζίντι: εθνοθρησκευτική ομάδα με ινδοϊρανικές ρίζες. Οι Κούρδοι Γιαζίντι διατηρούν ζουν στην επαρχία Νινεύι του βόρειου Ιράκ.

περαιτέρω ανέλιξη της. Παρόλα αυτά, η Khatun κατάφερε να διαμορφώσει το πολιτικό γίνεσθαι των Γιαζίντι για δύο γενιές.

Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις γυναικών χωρίς ξεκάθαρο παρελθόν λόγω της έλλειψης αρχείων και την ισχυρή προφορική παράδοση των Κούρδων. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η περίπτωση της Fatma Khan-e Galwakhi, η οποία καταγόταν από το Zakha, ένα χωριό 30 χιλιόμετρα από την πόλη Divandarreh στην περιοχή του Ιρανικού Κουρδιστάν και ηγήθηκε μιας ομάδας αντρών εναντίον της ρωσικής εισβολής στο ανατολικό Κουρδιστάν το 1916. Μια σημαντική διαπίστωση είναι ότι υπήρχαν γυναίκες που ήταν τόσο σπουδαίες στην οικογενειακή ζωή που αναφέρονταν σε αυτές τις οικογένειες χρησιμοποιώντας το όνομα ή το χαρακτήρα αυτών των γυναικών. Κατά συνέπεια, τα παιδιά αναφέρονται με το όνομα της μητέρας και όχι του πατέρα. Ευρωπαίοι ταξιδευτές συνέβαλαν σε αυτή την εικόνα της πιο ανεξάρτητης Κούρδισας σε σχέση με τις άλλες γυναίκες της Ανατολής, καθώς μπορούσε να αλληλεπιδρά με άντρες εκτός της οικογένειας, διασκεδάζοντας επισκέπτες εν απουσία του συζύγου, να εμφανίζεται στο κοινό χωρίς πέπλο, να φοράει χρωματιστά ρούχα και να χορεύει χέρι-χέρι με άντρες ή και να τραγουδάει δημόσια. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Millingen²⁴, οι γυναίκες του Κουρδιστάν είναι δυναμικές, έρχονται σε επαφή με τους άντρες και συμμετέχουν στις υποθέσεις της φυλής τους:

Οι Κούρδισες, οι οποίες μόνο άπραγες δεν είναι, είναι πολύ σταθερές στον τομέα της ηθικής. Η αρετή τους μπορεί να δοκιμαστεί χωρίς φόβο, εφόσον, μέσω της συχνής επικοινωνίας με τους άντρες, ο χαρακτήρας τους έχει μια αντρική σταθερότητα και αποφασιστικότητα και συμμετέχουν στην κοινωνική και πολιτική ύπαρξη της φυλής τους. Μια Κούρδισα γνωρίζει τα πάντα για τις έγνοιες, τις διαμάχες, τα σχέδια και τις συνωμοσίες της φυλής της. Συχνά είναι η ίδια η ψυχή και το κινητήριο πνεύμα τους

Παρόλα αυτά τα παραδείγματα δυναμικών Κουρδισών, δεν μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι είχαν ίση θέση με τους άντρες, αλλά ότι η κουρδική κοινωνία είχε τη δυναμική να εφαρμόσει τα δικαιώματα των γυναικών. Αυτό ήταν για καιρό σημείο

²⁴ Millingen, Frederick. *Wild Life Among the Koords*. Hurst and Blackett, 1870, σελ.250-51

αφετηρίας για πολλά πολιτικά προβλήματα όπως η προτεραιότητα που τους έδωσε το εθνικό κίνημα και άλλες άβολες καταστάσεις οι οποίες προκάλεσαν μεγάλη καθυστέρηση στην ανάπτυξη των κουρδικών περιοχών.

Από ανθρωπολογική άποψη από την άλλη, ενώ υπάρχουν κάποιες κοινές γραμμές και τάσεις, υπάρχουν και ποικίλες διαφορές στις κοινωνικοπολιτικές δομές των περιοχών που μας εμποδίζουν να αποκτήσουμε κάποια συγκεκριμένη άποψη για τη θέση της γυναίκας σε ολόκληρη την περιοχή του Κουρδιστάν. Τον τελευταίο αιώνα συνέβησαν πολλές αναταράξεις και αλλαγές στις κουρδικές κοινωνίες, όπως η εμφάνιση του νεωτερικού έθνους-κράτους, ο διαχωρισμός αστικής και αγροτικής ζωής και η επιρροή των δομών ανάμεσα στις φυλές. Όλα αυτά είχαν μεγάλο αντίκτυπο στην κουρδική κοινωνία κι επομένως στη θέση της γυναίκας μέσα σε αυτή. Κατά συνέπεια, υπήρχε μια σχετική αυτονομία των γυναικών σε κάποια μέρη του Κουρδιστάν, αλλά όχι σε όλες τις περιοχές κι έτσι δεν μπορούμε να μιλήσουμε για μια ενιαία δομή κι ένα καθολικό πρότυπο των Κουρδιστών.

Τη σημερινή εποχή πολλές μεταβολές συνέβησαν μετά τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και τη δημιουργία έθνων-κρατών στη θέση της. Ανάμεσα στα νέα απολυταρχικά καθεστώτα, τα εδάφη του Κουρδιστάν περιήλθαν σε τέσσερα κράτη: στην Τουρκία, τη Συρία, το Ιράν και το Ιράκ. Με αυτό τον τρόπο μια οντότητα κατακερματίστηκε σε τέσσερις περιοχές με τις ανάλογες επιπτώσεις. Η περιοχή που εκτείνονταν το Κουρδιστάν είχε ως φυσικά σύνορα βορειοδυτικά, τα όρη Ζάγρος και ανατολικά την οροσειρά του Ταύρου, το οποίο παρείχε μια αίσθηση ενότητας για αυτή την περιοχή. Επίσης, αποτελούσε ένα εμπόλεμο σύνορο ανάμεσα σε δύο αυτοκρατορίες που βρίσκονταν σε διαμάχη: την Οθωμανική και την Περσική, επομένως η ιστορία του Κουρδιστάν είναι αποτέλεσμα μια πληθώρας γεωπολιτικών συνθηκών.

Αυτός ο διαχωρισμός συνέβαλε στη μεγαλύτερη ποικιλία της κοινωνικοπολιτικής δομής και του πεπρωμένου των κουρδικών περιοχών το οποίο με τη σειρά του οδήγησε σε διαφορές στο ρυθμό ανάπτυξης της κοινωνικής θέσης και της κοινωνιολογικής κατάστασης των γυναικών της εκάστοτε περιοχής. Το ενδιαφέρον είναι ότι η εγκαθίδρυση του νεωτερικού κράτους δε διέλυσε αυτές τις παραδοσιακές δομές της φυλής και της οικογένειας, αλλά προσέγγισε τους αρχηγούς ως συμμάχους σε αυτό τον νέο τρόπο διακυβέρνησης με σκοπό να διατηρήσουν την

πολιτική τους ισχύ. Αναλογιζόμενοι αυτές τις νέες συνθήκες, η θέση της γυναίκας του Κουρδιστάν αναθεωρήθηκε στην τωρινή κατάσταση και παρακάτω θα εξεταστεί ανάλογα με την περιοχή.

Ο λόγος που επιλέχθηκαν αυτές τις τέσσερις περιοχές συνίσταται στο ότι τα εδάφη του Κουρδιστάν μοιράστηκαν στα τέσσερα κράτη, όπως επίσης και ότι εκεί υπήρξαν έντονα δείγματα γυναικείας πολιτικής δράσης.

3. Τουρκία

3.1 Τουρκικός Εθνικισμός

Πριν γίνει αναφορά στους Κούρδους και Κούρδισες της Τουρκίας, θα αναφερθώ στον τουρκικό εθνικισμό και την πολιτική κατάστασης της Τουρκίας, τα οποία επηρεάζουν ιδιαιτέρως τους Κούρδους αυτής της περιοχής. Η εφαρμογή του πολιτικού εθνικού μοντέλου στην Τουρκία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με το πρόγραμμα δραστικής δυτικοποίησης που ξεκίνησε ο Ατατούρκ, στην προσπάθεια του να ξεπεράσει την πολιτική, οικονομική και πολιτιστική υπό ανάπτυξη της Τουρκίας²⁵. Για να συγκλίνει η Τουρκία στον ‘σύγχρονο πολιτισμό’, έπρεπε να πάρουν μαθήματα από την παρακμή και τον διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι ιδεολογίες του παν-Ισλαμισμού²⁶ και παν-Τουρκισμού²⁷ έπρεπε να εγκαταλειφθούν τελείως, και στη θέση τους να αναπτυχθεί ένα αστικό πρότυπο, βασισμένο στα εδάφη. Η Ανατολία αποτέλεσε την τούρκικη ‘γη των προγόνων’, η αόρατη εδαφική μονάδα, που θα διαμόρφωνε τη βάση της τουρκικής ανεξαρτησίας. Η υπηκοότητα και ο κοινός πολιτισμός ήταν κρίσιμα στοιχεία για την ανάπτυξη της αστικής τουρκικής εθνικής ταυτότητας. Τα ίσα πολιτικά δικαιώματα για όλους τους κατοίκους της Ανατολίας θα προωθούσαν την αίσθηση της αλληλεγγύης και της αδελφότητας.

²⁵ Grigoriadis, Ioannis. N, Ansari Ali.M. “Turkish and Iranian Nationalisms”. A Companion to the History of the Middle East. Blackwell Publishing, 2005

²⁶ Παν-Ισλαμισμός: πολιτικό κίνημα που υποστηρίζει την ενότητα των Μουσουλμάνων υπό ένα ισλαμικό κράτος-συνήθως χαλιφάτο, ή μια παγκόσμια οργάνωση με ισλαμικές αξίες. Προωθήθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στα τέλη του 19ου αιώνα.

²⁷ Παν-Τουρκισμός: πολιτικό κίνημα που εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1880 ανάμεσα σε Τούρκους διανοούμενους που ζούσαν στις περιοχές του τωρινού Αζερμπαϊτζάν και της Τουρκίας με σκοπό την πολιτική και πολιτιστική ένωση όλων των Τούρκων.

Ως προς το ζητούμενο ενός κοινού πολιτισμού, οι πόλεμοι, οι σφαγές και οι ανταλλαγές πληθυσμών στο πρώτο τέταρτο του 20ου αιώνα είχαν μεταβάλει τον πολλαπλό θρησκευτικό χαρακτήρα της Ανατολίας, εγκαθιστώντας μια αδιαμφισβήτητη πλειοψηφία. Οι προηγούμενες ισχυρές Αρμενικές κι Ελληνικές κοινότητες είχαν εξαφανιστεί και η Ανατολία κατοικούνταν από Τούρκους και διάφορες άλλες Μουσουλμανικές εθνότητες. Αν και η τουρκική εθνική ταυτότητα δεν ήταν ενσωματωμένη σε όλους τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της Ανατολίας, αυτοί οι πληθυσμοί θεωρούνταν κατάλληλοι για να γίνουν πολίτες της Τουρκικής δημοκρατίας, δεδομένου ότι θα επέλεγαν τη συγχώνευση των ξεχωριστών εθνικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών τους στην τούρκικη εθνική ταυτότητα.

Πέρα από την επίσημη αποδοκιμασία του εθνικισμού, οι κρατικές πολιτικές επιβεβαίωσαν ότι ο εθνικισμός άφησε το αποτύπωμα του. Οι πολιτικές διακρίσεων ενάντια σε πληθυσμιακές ομάδες βάσει της εθνότητας τους ήταν μια συνέχεια των μέτρων που πάρθηκαν τα τελευταία χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και στόχευε στην ίδια κατεύθυνση- την αφομοίωση των μειονοτήτων ή τη μετανάστευση. Επίσης ο εθνικισμός εξήρε την ανωτερότητα της τουρκικής γλώσσας και εφαρμόζεε αντι-μειονοτικές εκστρατείες σε σχέση με τη γλώσσα, υποχρεώνοντας αποκλειστικά τη δημόσια χρήση των τουρκικών.

Το συμπέρασμα είναι ότι ο Τουρκικός εθνικισμός αποδείχθηκε εξαιρετικά επιτυχημένος στην αποστολή του: το μωσαϊκό των μουσουλμανικών εθνοτήτων της Ανατολίας ομογενοποιήθηκε κατά μεγάλο μέρος, σφυρηλατήθηκε μια ισχυρή αίσθηση τουρκικής εθνικής ταυτότητας κι έγινε πιθανή η εδραίωση ενός τούρκικου έθνους-κράτους στην Ανατολία. Αν και το Ισλάμ δεν απομακρύνθηκε πλήρως από τη δημόσια σφαίρα και διατήρησε την απήχυσή του στην πλειοψηφία του πληθυσμού, το τουρκικό κράτος διατήρησε την εκκοσμίκευση και τη δυτικού-τύπου κοινοβουλευτική δημοκρατία σε βαθμό που δεν το περίμενε ο ισλαμικός κόσμος.

3.2 Η Κουρδική Πρόκληση

Παρά τη δημιουργία κουρδικών εθνικιστικών ομάδων, η μεγάλη πλειοψηφία του κουρδικού πληθυσμού έμεινε πιστή στην οθωμανική διακυβέρνηση και πήγε με το μέρος των δυνάμεων που αντετίθεντο στον διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά μήκος των εθνικών γραμμών. Όταν ο Ατατούρκ δήλωσε την

πρόθεση του να σπάσει τα δεσμά από την Οθωμανική και Ισλαμική κληρονομιά και να επιβάλλει μια αστική τούρκικη ταυτότητα, οι Κούρδοι της Τουρκίας έπρεπε να επιλέξουν ανάμεσα στην αφομοίωση και την αντίσταση.

Η πρώτη ένοπλη κουρδική εξέγερση κατά της Κεμαλικής εκκοσμίκευσης και της εθνικής ομογενοποίησης έλαβε χώρα το 1925, όπου υπό την ηγεσία του Σεΐχη Said του Piran²⁸, όταν ένας αριθμός κουρδικών φυλών εναντιώθηκε ενάντια στην τουρκική διακυβέρνηση. Ο χαρακτήρας της εξέγερσης ήταν διπλός- θρησκευτικός και εθνικός: η αντίθεση ενάντια στην εξαναγκασμένη εκκοσμίκευση του Τουρκικού κράτους και της κοινωνίας ταίριαζε με την προθυμία για αντίσταση στις προσπάθειες ομογενοποίησης του κουρδικού πληθυσμού της Τουρκίας.

Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις κατέστειλαν την επανάσταση, η οποία έγινε ορόσημο, καθώς ακολούθησαν μεγάλες εκκαθαρίσεις εναντίον των Κούρδων και άλλων αντιφρονούντων στοιχείων στη Τουρκία. Το τουρκικό κράτος πήρε βίαια μέτρα για να καταστείλει την αντίδραση των Κούρδων και στις επόμενες εξεγέρσεις, κι έδωσε μεγαλύτερη ώθηση στο πρόγραμμα εκκοσμίκευσης του Ατατούρκ. Το κουρδικό ζήτημα ξαναήρθε στο προσκήνιο τη δεκαετία του 1960²⁹: δόθηκε έμφαση στα προβλήματα των Κούρδων της Τουρκίας κι έγιναν βήματα προς την αντιπροσώπευσή τους στην τουρκική πολιτική. Το πραξικόπημα του 1971 και οι συνταγματικές τροπολογίες ενθάρρυναν κάποια από τα πιο επαναστατικά στοιχεία του συντάγματος του 1961, παρόλα αυτά το κουρδικό θέμα δεν μπορούσε να αποφευχθεί. Σχηματίστηκαν κουρδικές πολιτικές ομάδες, οι οποίες απεύθυναν το πρόγραμμα τους σε ένα σοσιαλιστικό ή εθνικιστικό υπόβαθρο. Η πολιτική αναστάτωση και η βία ανάμεσα σε ακραίες αριστερές και δεξιές πολιτικές ομάδες, η οποία χαρακτήριζε την τουρκική πολιτική της δεκαετίας του 1970, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ριζοσπαστικοποίηση της κουρδικής πολιτικής στην Τουρκία.

²⁸ Σεΐχης Said του Piran (1865-1925): Κούρδος Σεΐχης, ηγέτης της εξέγερσης του Said και Σεΐχης της φυλής Piran της Τουρκίας.

²⁹ Το πραξικόπημα της 27ης Μαΐου ήταν το πρώτο μιας σειράς πραξικοπημάτων που έγιναν στην Τουρκία, το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα. Το συγκεκριμένο πραξικόπημα οργανώθηκε από μια ομάδα 38 νεαρών αξιωματικών υπό την ηγεσία του στρατηγού Cemal Gürsel, εναντίον της δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης του Adnan Menderes του Δημοκρατικού Κόμματος, και κατέληξε στην εκτέλεση του Πρωθυπουργού και δυο υπουργών της κυβέρνησης Menderes.

Το Εργατικό Κουρδικό Κόμμα (PKK) ηγήθηκε των ακραίων εθνικιστών οργανώνοντας ανταρτοπόλεμο στις κουρδικές επαρχίες της ανατολικής και νοτιοανατολικής Τουρκίας και τρομοκρατικές επιθέσεις στα αστικά κέντρα της Τουρκίας. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, το PKK αντιπροσώπευε τους μετριοπαθείς Κούρδους που ήταν αντίθετοι στη χρήση βίας αλλά ζητούσαν σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Κούρδων της Τουρκίας. Η αντίδραση της Τουρκίας ήταν σφοδρή, με μεγάλες στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά του PKK, τον τερματισμό του Δημοκρατικού Κόμματος και συλλήψεις των επιφανών μελών του. Το PKK τελικά εξουδετερώθηκε με την αιχμαλωσία του ηγέτη του Αμπντουλάχ Οτσαλάν το 1998 και μια σειρά επιτυχών τουρκικών επιχειρήσεων. Το κουρδικό ζήτημα όμως είχε κινητοποιήσει ένα μεγάλο μέρος του κουρδικού πληθυσμού της Τουρκίας. Η εθνική τουρκική ταυτότητα κλονίστηκε και αυτό προκάλεσε το φόβο ότι και άλλες εθνικές ομάδες μπορεί να ακολουθήσουν τους Κούρδους σε αναζήτηση της ξεχωριστής εθνικής τους ταυτότητας.

3.3 Βόρειο Κουρδιστάν (Bakur)

Το Bakur αποτελεί το βόρειο Κουρδιστάν (Bakur σημαίνει βόρειο) κι έγκειται στη νοτιοανατολική Τουρκία, όπου ζει το μεγαλύτερο μέρος του Κουρδικού πληθυσμού, περίπου 20 εκατομμύρια, σχεδόν το 1/4 του τουρκικού πληθυσμού. Σχετικά με τη θέση της γυναίκας Κούρδισας στην Τουρκία, το πρώτο σημάδι γυναικείου κουρδικού ακτιβισμού εμφανίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα ανάμεσα στους Κούρδους αστούς, οι οποίοι υποστήριζαν τη χειραφέτηση της γυναίκας ως μέρος μια γενικότερης διεκδίκησης των δικαιωμάτων των Κούρδων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία³⁰. Για παράδειγμα, στο πρώτο κάλεσμα για σύσταση κουρδικού κράτους, ο Μουλάς και ποιητής Haji Qadiri Koyi³¹ τόνισε τη σημασία της γυναικείας μόρφωσης ώστε να προωθηθεί ο ρόλος τους στην κοινωνία. Σταδιακά, η φωνή των Κουρδισών άρχισε να έχει απήχηση και να είναι αντικείμενο συζήτησης για τους αναγνώστες εφημερίδων όπως ο 'Γυναικείος Κόσμος' στα πλαίσια της

³⁰ Alizadeh H., Kohlbacher, Mohamed, Vaisi. "The Status of Women in Kurdish Society and the Extent of Their Reactions in Public Realm". *SAGE Open*: April-June 2022

³¹ Haji Qadir Koyi: Κούρδος ποιητής. Συνέχισε το εθνικιστικό μήνυμα του Ahmad Khani στα γραπτά του.

Κουρδικής αστικής ελίτ. Αντίθετα, την ίδια περίοδο η πλειονότητα του κουρδικού πληθυσμού κατοικούσε σε απομονωμένες, ορεινές και φτωχές αγροτικές περιοχές στο νοτιοανατολικό μέρος της Τουρκίας. Κατά συνέπεια, οι γυναίκες αυτών των περιοχών δεν είχαν πρόσβαση στις συνθήκες που άλλαζαν τη ζωή των Κουρδιστών των πόλεων.

Αυτές οι πρώιμες φεμινιστικές οργανώσεις διαλύθηκαν από τους Τούρκους εθνικιστές του Κεμάλ στο όνομα της εθνικής ενότητας που ήταν θεμιτή στο νεοϊδρυθέν τουρκικό κράτος. Η ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας το 1923 προκάλεσε προβλήματα στον κουρδικό εθνικισμό γενικά και στη χειραφέτηση της γυναίκας του Κουρδιστάν ειδικότερα. Αυτό οφειλόταν στην πατριαρχική δομή της τουρκικής κοινωνίας και στις πολιτικές αφομοίωσης που υποστήριζε η τουρκική κυβέρνηση. Μέσα σε αυτό το κλίμα της καταπίεσης, η 'κουρδικότητα' αγνοούνταν επανειλημμένα από το τούρκικο κράτος μέχρι τα τέλη του 1980, το οποίο ήταν το έναυσμα για την ίδρυση του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν (PKK). Κατ' επέκταση, πολλές γυναίκες ενθαρρύνθηκαν στο να συμμετέχουν στο κοινωνικό-πολιτικό και ακόμη και στο στρατιωτικό κομμάτι της κοινωνίας τους, ιδιαίτερα μετά τις ριζοσπαστικές απόψεις του Abdullah Öcalan σχετικά με την απελευθέρωση της γυναίκας από τον καταπιεσμένο ρόλο τους στην ανδροκρατούμενη κοινωνία τους. Σύμφωνα με αυτόν:

η απελευθέρωση της ζωής είναι αδύνατη χωρίς μια ριζική επανάσταση των γυναικών η οποία θα αλλάξει τη νοοτροπία των αντρών και τη ζωή. Αν δεν είμαστε ικανοί να φέρουμε ειρήνη ανάμεσα στον άντρα και τη ζωή και τη γυναίκα, η ευτυχία δεν είναι παρά μάταιη μια ελπίδα. Η έμφυλη επανάσταση δεν αναφέρεται μόνο στη γυναίκα. Αφορά τον πέντε χιλιάδες ετών πολιτισμό της ταξικής κοινωνίας η οποία άφησε τον άντρα σε χειρότερη μοίρα από τη γυναίκα. Επομένως, αυτή η επανάσταση των φύλων θα σήμαινε ταυτόχρονα την απελευθέρωση των αντρών³².

Αυτές οι απόψεις ενθάρρυναν τις Κούρδισες να μορφωθούν κι έπειτα να παίξουν ενεργό ρόλο στην εγκαθίδρυση του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος, με τη

³² Öcalan, Abdullah. *Liberating Life: Woman's Revolution*. International Initiative Edition, 2013, σελ 1

Sakine Cansız να γίνεται ιδρυτικό μέλος του κόμματος. Μια ακόμη σημαντική γυναικεία φιγούρα στην πολιτική είναι η Leyla Zana, η οποία εκλέχτηκε μέλος στη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση εκ μέρους του Λαϊκού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος και προώθησε τα δικαιώματα των Κούρδων και των γυναικών. Αυτά τα πρωτοπόρα βήματα οδήγησαν στη συμμετοχή των γυναικών στο κόμμα σε ποσοστό 30% τη δεκαετία του 1990. Η πολιτικοποίηση των γυναικών συνεχίστηκε και στο νέο Κουρδικό Κόμμα (Κόμμα Ειρήνης και Δημοκρατίας) το οποίο ακολούθησε διαφορετική πορεία, πηγαίνοντας από τον κουρδικό εθνικισμό στον Δημοκρατικό Συνομοσπονδισμό, δίνοντας έμφαση στη συμμετοχική και ριζοσπαστική δημοκρατία, την ισότητα, την πολυπολιτισμικότητα, την κοινωνική οικολογία, τον αντικρατισμό, τον φεμινισμό και τα δικαιώματα των μειονοτήτων, των νέων και των ατόμων ΛΟΑΤ. Αυτή η εξέλιξη άνοιξε τον δρόμο για την αυτοπεποίθηση των γυναικών και κατά συνέπεια για σημαντικές ιδεολογικές, πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές, όπως η εκλογή τριών Κουρδισών ως δήμαρχων το 1999 και δεκατέσσερις το 2004. Εξίσου αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το Κόμμα Ειρήνης και Δημοκρατίας λειτουργεί με σύστημα συμπροεδρίας στο Bakur, το οποίο αύξησε την εμφάνιση και δύναμη των Κουρδισών στην κοινωνία.

3.4 Το Κουρδικό Πολιτικό Κίνημα μετά το 1980

Το νέο κουρδικό πολιτικό κίνημα στην Τουρκία διέφερε από τον κουρδικό πατριωτισμό από τον οποίο ξεκίνησε. Το τουρκικό κράτος συνέχισε να απορρίπτει τα αιτήματα αναγνώρισης της κουρδικής ταυτότητας. Αυτή η στάση βασίστηκε σε έναν σουνιτικό-μουσουλμανικό-τουρκικό εθνοτικό πυρήνα και επικράτησε στις αρχές της δημιουργίας του τουρκικού έθνους-κράτους. Συνεχίστηκε όμως και σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας του αντιμετωπίζοντας την κουρδικότητα ως ανατολίτικη, αντιδραστική και οπισθοδρομική. Οι τουρκικές κυβερνήσεις αρνήθηκαν να ικανοποιήσουν τις αξιώσεις των Κούρδων και αντίθετα υποστήριζαν την αφομοίωση τους, ιδιαίτερα κατά την περίοδο του στρατιωτικού καθεστώτος 1980-83. Οι αφομοιωτικές πολιτικές πέτυχαν εν μέρει τον σκοπό τους ως προς την καταπίεση των κουρδικών ομάδων και αριστερών οργανώσεων των περασμένων ετών. Είχαν όμως και το αντίθετο αποτέλεσμα, καθώς συνέβαλαν στην ανάπτυξη του κουρδικού κινήματος ως κίνημα αντίστασης και στη μεγάλη υποστήριξη που είχε από τους Κούρδους.

3.5 PKK

Κούρδοι και Τούρκοι επαναστάτες μεταξύ των οποίων ο Αμπντουλάχ Οτσαλάν και η Σακινέ Τζανσίζ ίδρυσαν το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK) στο βόρειο Κουρδιστάν, το οποίο είχε μαρξιστικό-λενινιστικό απελευθερωτικό χαρακτήρα. Εκείνα τα χρόνια, στην Τουρκία επικρατούσε μια δυναμική επαναστατική αριστερά κι έτσι η πιθανότητα για μια σοσιαλιστική επανάσταση ήταν μεγάλη. Ωστόσο μεγάλη ήταν και η μερίδα των Τούρκων που υποστήριζαν τον κεμαλισμό και χαρακτηρίζονταν από νεοαποικιοκρατικό αποικισμό και ρατσισμό κατά των Κούρδων. Για αυτό το λόγο, πολλοί Κούρδοι αριστεροί επαναστάτες έκριναν πως έπρεπε να ιδρυθεί ένα κίνημα όπως το PKK.

Το Μπααθικό καθεστώς³³ επέτρεψε στο PKK να εγκατασταθεί στη Συρία, ως μέσο πίεσης προς την Τουρκία, που παραδοσιακά ήταν εχθρός της Συρίας. Επί Ψυχρού Πολέμου, η Τουρκία υποστηριζόταν από τις ΗΠΑ, ενώ η Συρία από τη Σοβιετική Ένωση. Το PKK δημιούργησε στρατόπεδα στη Δαμασκό και τον κατεχόμενο-από-τη-Συρία Λίβανο, όπου εκπαιδεύονταν περίπου 400 μαχητές, ενώ η έδρα του βρίσκονταν στη Δαμασκό. Το Μπααθικό καθεστώς πίεζε το Κουρδικό κίνημα και πολλοί επαναστάτες βρίσκονταν στη φυλακή όμως ο κύριος σκοπός του PKK ήταν η απελευθέρωση του Βόρειου Κουρδιστάν, η επανάσταση στη Συρία και το Ιράκ θα ερχόταν αργότερα. Οπότε μέχρι τότε, ήταν αναγκαίο το PKK να κρατήσει ασφαλές και κρυφό το καταφύγιο του. Το 1984, ξεκίνησε ο αντάρτικος πόλεμος ανάμεσα στο PKK και το Τουρκικό κράτος, στο κατεχόμενο από την Τουρκία, Βόρειο Κουρδιστάν. Πολλοί νέοι αλλά και νέες Κούρδοι και Κούρδισες έφυγαν από τη Συρία για να πολεμήσουν εκεί, καθώς οι γυναίκες πήραν μέρος στον ένοπλο αγώνα ακόμη και σε αυτά τα πρώτα χρόνια του αντάρτικου.

Το 1990-1, η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης σήμανε το τέλος του Υπαρκτού Σοσιαλισμού και των απελευθερωτικών κινημάτων. Αυτή η κατάρρευση πυροδότησε μια νέα κριτική ματιά στις αρχές του κρατισμού και το PKK με τη σειρά

³³ Κόμμα Μπάαθ: πολιτικό κόμμα που ιδρύθηκε στη Συρία κι ευαγγελιζόταν τον Μπααθισμό που σημαίνει αναγέννηση ή ανάσταση, μια ιδεολογία αραβικού εθνικισμού, παναραβισμού, αραβικού σοσιαλισμού και αντι-ιμπεριαλιστικών συμφερόντων. Ο Μπααθισμός ζητάει ενοποίηση του αραβικού κόσμου σε ένα ενιαίο κράτος.

του άρχισε να διερευνά άλλα μοντέλα. Τη δεκαετία του 1990, λειτουργούσε στη Δαμασκό μια Κομματική Ακαδημία, όπου συμμετείχαν πάνω από 10.000 στελέχη και υποστηρικτές. Εκεί, το κόμμα ανέλυσε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα και ανέπτυξε προγράμματα για την απελευθέρωση της κοινωνίας. Όποτε ήταν εφικτό, η συζήτηση συμπεριλάμβανε τον Αμπντουλάχ Οτσαλάν και άλλες προσωπικότητες. Επίσης, εκείνα τα χρόνια το PKK δημιούργησε δεσμούς με τους Κούρδους της Συρίας.

Το 1993, ιδρύθηκε από το PKK ένας γυναικείος στρατός με ξεχωριστή διοίκηση, η Ένωση Ελευθέρων Γυναικών του Κουρδιστάν (YJAK). Οι αντάρτισσες απέρριπταν τον παραδοσιακό ρόλο της γυναίκας που ορίζει η πατριαρχία και μάχονταν υπέρ της ελευθερίας, “γιατί είχαν τόσα πολλά να κερδίσουν και τόσο λίγα να χάσουν”³⁴. Ένας από τους σκοπούς του YJAK ήταν να ξεπεραστούν οι παραδοσιακοί τρόποι κοινωνικοποίησης των γυναικών στη φεουδαρχική κοινωνία, οι οποίες όμως χαρακτήριζαν και τον αντάρτικο στρατό. Αντίθετα, ο γυναικείος αντάρτικος στρατός πέτυχε την αυτόνομη οργάνωση των γυναικών, τη διπλή ηγεσία και την ελάχιστη γυναικεία συμμετοχή σε ποσοστό 40 % σε κάθε ζήτημα, τα οποία ισχύουν και σήμερα στο κίνημα και στα τέσσερα τμήματα Κουρδιστάν.

Τη δεκαετία του 1990, η ανάγκη του PKK για νεοσύλλεκτες δημιούργησε τον αυξανόμενο ρόλο της ιδεολογίας της γυναικείας χειραφέτησης. Παρ’όλα αυτά, οι παραδοσιακοί έμφυλοι ρόλοι είχαν ακόμη δύναμη το οποίο σημαίνει ότι η τάση προς τη γυναικεία χειραφέτηση δημιουργήθηκε περισσότερο για πρακτικούς, παρά για ιδεολογικούς λόγους. Ο επαναπροσδιορισμός της ‘προστασίας της τιμής’ ως ‘η προστασία της πατρίδας’ αύξησε τη συμμετοχή των γυναικών ως αντάρτισσες. Ωστόσο οι ζωές τους συνέχισαν να ελέγχονται σε πολλούς τομείς και το PKK απαγόρευσε αυστηρά τις σεξουαλικές σχέσεις και τον έρωτα καθώς αποτελούσαν εμπόδιο για τον αγώνα. Επίσης με αυτό τον τρόπο, βεβαίωσαν τις κουρδικές οικογένειες ότι οι κόρες και οι γιοι τους θα διατηρούσαν την ‘τιμή’ τους.

Πολλές εκθέσεις υποστηρίζουν ότι το PKK στις αρχές του 1990 αναπαρήγαγε την ίδια κουρδική κοινωνική δομή που υποτίθεται ότι πολεμούσε. Πολλές Κούρδισες διοικήτριες του PKK περιγράφουν ότι άντρες και γυναίκες

³⁴ Κναπ, Φλαχ, Αϊμπογά *Η Επανάσταση στη Ροζάβα: Δημοκρατική αυτονομία και γυναικεία απελευθέρωση στο συριακό Κουρδιστάν*. Άπατρις, 2017, σελ. 73

διατηρούσαν μια φεουδαρχική προσέγγιση: οι γυναίκες δεν είχαν ισχύ στη λήψη αποφάσεων και οι άντρες αποφάσιζαν τα πάντα για εκείνες, ακόμη και τα ρούχα που φορούσαν, όπως και υποχρέωναν τις νεοσύλλεκτες να φορέσουν τη hijab και δεν επέτρεπαν να μάχονται οι γυναίκες στην πρώτη γραμμή. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες τους, οι άντρες ανησυχούσαν μήπως χάσουν τη δύναμή τους από τη συμμετοχή των γυναικών στον ανταρτοπόλεμο. Συμπερασματικά, οι άντρες συνέχισαν να διατηρούν τις θέσεις ισχύος τους, ενώ οι γυναίκες δεν μπορούσαν να αποτινάξουν την εξάρτηση τους από αυτούς³⁵.

3.6 Αμπντουλάχ Οτσαλάν

Ο Αμπντουλάχ Οτσαλάν μέσα από τη μελέτη φιλοσοφικών και ιστορικών έργων ανέπτυξε τη θεωρία του Δημοκρατικού Συνομοσπονδισμού και της Δημοκρατικής Αυτονομίας, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν από το PKK κι έγιναν το θεμέλιο της επανάστασης στη Ροζάβα. Επικεντρώθηκε στη “φυσική κοινωνία”, η οποία πίστευε ότι υπήρχε επί χιλιάδες χρόνια και χαρακτηριζόταν από ισότιμη κοινωνική οργάνωση. Ήταν μητροκεντρική ή μητριαρχική και επικρατούσε η ισότητα των φύλων. Είναι σημαντικές οι απόψεις του για το πως οι γυναίκες και, ιδιαίτερα οι Κούρδισες έφτασαν στο σημείο υποδούλωσης που βρίσκονται σήμερα. Η ανάλυση του ξεκινάει από το βαθύ παρελθόν και τις ιστορικές ρίζες των Κούρδων. Ωστόσο, έπειτα από την ενασχόληση του με την επανάσταση και την έρευνα, κατέληξε ότι το πρόβλημα ξεκίνησε από πολύ νωρίτερα και συγκεκριμένα, όπως ισχυρίζεται: “ η ιστορία των 5000 χρόνων πολιτισμού, είναι ουσιαστικά η ιστορία της υποδούλωσης της γυναίκας”³⁶. Επομένως, το συμπέρασμα είναι ότι η απελευθέρωση της γυναίκας θα πραγματοποιηθεί μόνο με τον αγώνα ενάντια στις βάσεις του κυβερνόντος συστήματος.

Ο πολιτισμός σύμφωνα με τον Οτσαλάν βρίσκεται σε άρρηκτη σχέση με τη δουλεία: ο κυρίαρχος πολιτισμός είναι ο πολιτισμός που πέρασε από τους Σουμέριους στους Ακκάδιους, από τους Βαβυλώνιους στους Ασσύριους, από την Περσία στην Ελλάδα, τη Ρώμη, το Βυζάντιο, την Ευρώπη και τελικά τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Κατά τη μακρά περίοδο αυτού του πολιτισμού που εκλαμβάνεται ως ένας,

³⁵ Novellis, Andrea. *The Rise of Feminism in the PKK: Ideology or Strategy?* Zanz: The Journal of Critical Global South Studies. Pluto Journals, 2018, σελ.120-21

³⁶ Öcalan, Abdullah. *Liberating Life: Woman's Revolution*. International Initiative Edition, 2013, σελ 9

η δουλεία διαιωνίζεται σε τρία επίπεδα: το πρώτο είναι η κατασκευή της ιδεολογικής σκλαβιάς (τρομακτικοί και κυρίαρχοι θεοί από τη μυθολογία), το δεύτερο η χρήση της δύναμης και το τρίτο η κατάληψη της οικονομίας. Η τριεπίπεδη διαστρωμάτωση της κοινωνίας απεικονίζεται ξεκάθαρα στα Ζιγκουράτ, τους ναούς που χτίστηκαν από τους Σουμέριους. Τα ανώτερα επίπεδα των ζιγκουράτ αποτελούν την κατοικία του θεού ο οποίος ελέγχει τον νου. Τα μεσαία στεγάζουν το πολιτικό και διοικητικό αρχηγείο των ιερέων και τέλος, τα κατώτερα επίπεδα είναι η κατοικία των τεχνιτών και των αγροτών που υποχρεώνονται να εργαστούν σε όλα τα είδη της παραγωγής. Στην πραγματικότητα, το ίδιο μοντέλο ισχύει ακόμη και σήμερα. Ο Οτσαλάν καταλήγει στο συμπέρασμα ότι αν αναλύσουμε τη δομή του ζιγκουράτ, θα μπορέσουμε να αναλύσουμε το τωρινό καπιταλιστικό σύστημα στην πραγματική του βάση και προσθέτει ότι η συσσώρευση κεφαλαίου και δύναμης είναι μόνο η μία όψη του νομίσματος, ενώ η άλλη είναι η δουλεία, η φτώχεια, η πείνα.

Η ιστορία της στέρησης της ελευθερίας συμπίπτει με τη στέρηση της θέσης της γυναίκας και της εξαφάνισής της από την ιστορία. Πρόκειται για την ιστορία του πως ο κυρίαρχος άντρας με τους θεούς του και τους υπηρέτες του, τους ηγεμόνες και τους υφισταμένους τους, την οικονομία του, τις επιστήμες και την τέχνη πήρε την εξουσία. Επομένως, η πτώση και η απώλεια της γυναίκας σηματοδοτεί την πτώση και απώλεια της κοινωνίας, η οποία μετατρέπεται σε μια σεξιστική κοινωνία. Ο σεξιστής άντρας αρέσκεται τόσο να επιδεικνύει την κοινωνική κυριαρχία του πάνω στη γυναίκα, που δε χάνει ευκαιρία να μετατρέπει κάθε επαφή μαζί της σε προβολή υπεροχής. Το βάθος της γυναικείας υποδούλωσης και η σκόπιμη συγκάλυψη του γεγονότος είναι στενά συνδεδεμένα με την εμφάνιση της ιεραρχικής και κρατικής κοινωνίας.

Η εξοικείωση της γυναίκας στη δουλεία σημαίνει αυτόματα την εγκαθίδρυση της ιεραρχίας και δείχνει το δρόμο για την υποδούλωση άλλων τομέων της κοινωνίας. Μετά την υποδούλωση της γυναίκας έρχεται αυτή του άντρα, αλλά η έμφυλη υποδούλωση διαφέρει ως προς την τάξη και το έθνος. Η νομιμοποίησή της επιτεύχθηκε μέσω της επίμονης κι εκλεπτυσμένης καταπίεσης και των ψευδών που εκμεταλλεύονται τα συναισθήματα. Επιπλέον, η βιολογική διαφορετικότητα της γυναίκας αποτελεί μια δικαιολογία για τη σκλαβιά της και η εργασία της λαμβάνεται ως δεδομένη και υποτιμητικά ονομάζεται 'γυναικείες δουλειές'. Η παρουσία της στη

δημόσια σφαίρα απαγορεύεται από τη θρησκεία και προοδευτικά αποκλείεται και από άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις. Καθώς οι άντρες καταλαμβάνουν όλες τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες, η αδυναμία της γυναίκας θεσμοθετείται ακόμη περισσότερο, μέχρι ο όρος 'αδύναμο φύλο' να είναι μια κοινή πεποίθηση.

Στην πραγματικότητα, η κοινωνία μεταχειρίζεται τη γυναίκα όχι απλά ως ένα βιολογικά ξεχωριστό φύλο, αλλά σχεδόν σα μια ξεχωριστή φυλή, έθνος ή τάξη- την πιο καταπιεσμένη, διότι καμία άλλη φυλή, τάξη ή έθνος δεν υπόκειται σε τέτοια ανελευθερία όπως το να είναι κάποια νοικοκυρά. Η απογοήτευση που βιώνεται εξαιτίας της αποτυχίας για αγώνα υπέρ της ελευθερίας, ή της ισότητας, ή ένας δημοκρατικός, ηθικός, πολιτικός, ή ταξικός αγώνας φέρει το αποτύπωμα της αρχέτυπης μάχης για την εξουσία ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα. Από αυτή τη σχέση προέρχονται όλες οι άλλες σχέσεις που τρέφουν την ανισότητα, τη δουλεία, τον δεσποτισμό, τον φασισμό και τον милитарισμό. “Αν θέλουμε να ερμηνεύσουμε το αληθινό νόημα των εννοιών 'ελευθερία', 'ισότητα', 'δημοκρατία' και 'σοσιαλισμός', πρέπει πρώτα να αναλύσουμε το αρχαίο δίκτυο σχέσεων που έχει υφανθεί γύρω από τη γυναίκα³⁷”

Ο Οτσαλάν αναλύει τη θέση των γυναικών στην κουρδική κοινωνία. Η μετάβαση από τον πολιτισμό των Σουμέριων στον πολιτισμό των Χετταίων ώθησε τους πρωτο-Κούρδους να ενισχύσουν την ύπαρξη της φυλής τους. Καθώς ένα πρώιμο κράτος θα προκαλούσε την εξαφάνισή τους, προτίμησαν έναν ημι-νομαδικό, ημι-αντάρτικο τρόπο ζωής. Τα κράτη που ιδρύονταν γύρω τους επίσης τους οδήγησαν να ενισχύσουν τις φυλετικές δομές τους, οι οποίες έμοιαζαν με αντάρτικη ομάδα ως προς τον τρόπο ζωής. Αν εξετάσουμε καλύτερα την οικογένεια μέσα σε μια τέτοια φυλετική δομή, θα παρατηρήσουμε ότι υπάρχει μητριαρχία κι ελευθερία. Η γυναίκα ασκεί επιρροή και είναι αρκετά ανεξάρτητη και οι σημερινές Κούρδισες πιθανόν να αντλούν την ετοιμότητα, το θάρρος και τη δύναμη από αυτή την αρχαία ιστορική παράδοση. Ωστόσο, το αρνητικό του φυλετισμού συνίσταται στο ότι δεν επιτρέπει εύκολα τη μετάβαση σε μια πιο προηγμένη κοινωνία.

Δεν είναι σύμπτωση, ισχυρίζεται ο Οτσαλάν ότι οι Κούρδοι, ανάμεσα στους υπόλοιπους λαούς της Μέσης Ανατολής είναι εκείνοι που έχουν πιο ανεπτυγμένη την

³⁷ Όπως παραπάνω, σελ. 11

αίσθηση της ελευθερίας, το οποίο φαίνεται στην ιστορική τους εξέλιξη. Το γεγονός ότι δε δέχτηκαν κυρίαρχες τάξεις που να εκμεταλλεύονται τα κατώτερα στρώματα και η καθημερινή τους πάλη με τα φυσικά φαινόμενα, όπως και οι ξένες εισβολές συνέβαλαν στην ανάπτυξη αυτού του χαρακτηριστικού. Ο Οτσαλάν καταλήγει ότι “το γεγονός ότι οι γυναίκες στην Κουρδική κοινωνία είναι πιο γνωστές από άλλες κοινωνίες της Μέσης Ανατολής είναι εξαιτίας αυτής της ιστορικής πραγματικότητας”³⁸. Ωστόσο, η κατάσταση της γυναίκας είναι άσχημη σήμερα, οι Κούρδισες βιώνουν καθεστώς σκλαβιάς, καθώς η μοίρα η δική τους και των παιδιών τους είναι τρομακτική.

Αν και η Κουρδική οικογένεια θεωρείται ιερή, έχει καταστραφεί εξαιτίας της έλλειψης ελευθερίας, των οικονομικών δυσκολιών, της έλλειψης μόρφωσης και των προβλημάτων υγείας. Το φαινόμενο των εγκλημάτων τιμής αποτελεί τη συμβολική εκδίκηση για ότι έχει συμβεί στην κοινωνία γενικότερα, με τις γυναίκες να πληρώνουν το τίμημα για τον αφανισμό της τιμής της κοινωνίας και την έλλειψη αρρενωπότητας. Ο συγγραφέας συμπεραίνει ότι: “εκτός από την τιμή της γυναίκας, ο Κούρδος άντρας, ο οποίος έχει και ηθική και πολιτική ισχύ, δεν έχει άλλη περιοχή να του απομένει για να αποδείξει τη δύναμη ή την αδυναμία του”³⁹. Υπό αυτές τις συνθήκες, μια πιθανή λύση για την οικογενειακή κρίση αποτελεί ο γενικός εκδημοκρατισμός της κοινωνίας. Η εκπαίδευση και η χρήση της μητρικής γλώσσας στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης μπορούν μόνο να εξαλείψουν το πρόβλημα της εθνικής ταυτότητας. Ο γάμος και οι σχέσεις ανάμεσα σε συζύγους και παιδιά δεν πρόλαβαν να ξεπεράσουν τις παλιές φεουδαρχικές σχέσεις, όταν οι ανελέητες σχέσεις του καπιταλισμού τους πολióρκησαν και μετέτρεψαν τη ζωή τους σε πραγματική φυλακή.

Η ανανοηματοδότηση της έννοιας της «τιμής» υπήρξε κεντρικής σημασίας για το PKK ώστε να αυξήσει τη συμμετοχή των γυναικών στον αγώνα απομακρύνοντας τις πατριαρχικές δομές που διαχώριζαν τις γυναίκες και τις απομόνωναν στο σπίτι. Ο Οτσαλάν αναλύει την «τιμή» ως ένα είδος ηθικής όπου ο άντρας έχει πλήρη κυριαρχία στη σεξουαλικότητα. Αν και αναγνωρίζει ότι αυτό οδηγεί στην υποδούλωση των γυναικών, τις κατηγορεί ότι χρησιμοποιούν τη

³⁸ Όπως παραπάνω, σελ.39- 40

³⁹ Όπως παραπάνω, σελ. 40

σεξουαλικότητά τους ως το καλύτερο τους όπλο στον έλεγχο των αντρών. Σύμφωνα με αυτόν, η προσπάθεια των γυναικών να διατηρήσουν την τιμή τους, τις καθιστά αδύναμες και να συμπεριφέρονται σα σκλάβες. Στην πραγματικότητα, τον ενδιέφερε λιγότερο η κατάσταση των γυναικών και περισσότερο η επιρροή της στην κουρδική κοινωνία. Σκοπός του Οτσαλάν με τον επαναπροσδιορισμό της «τιμής» ήταν να αλλάξει την επίδρασή της στην κοινωνία, μεταφέροντας το ενδιαφέρον από την προστασία της γυναικείας τιμής στην προστασία της τιμής της πατρίδας. Αν και το γυναικείο σώμα συνδέεται με την πατρίδα, υπονοώντας ότι και τα δύο χρειάζονται προστασία, αυτή η προσπάθεια απομάκρυνε το εμπόδιο της «τιμής» που εμπόδιζε τις γυναίκες από το να συμμετέχουν και να εγκαταλείπουν το σπίτι τους⁴⁰.

Ο επαναπροσδιορισμός της τιμής δεν επιδίωξε τη μεταβολή της πατριαρχικής κοινωνικής δομής. Η έννοια της τιμής συνέχισε να ορίζει και να ελέγχει τις έμφυλες σχέσεις στην κουρδική κοινωνία ώστε ένας πατέρας να μπορεί να εμποδίσει την κόρη του από το να εργαστεί, να φοιτήσει στο λύκειο, να μπει μόνη της σε ένα μαγαζί και ακόμη και να φορέσει παντελόνι. Όμως μετά την ανανοηματοδότηση της τιμής, ήταν δύσκολο να κατηγορηθεί μια γυναίκα για την απόφασή της να πολεμήσει για την κουρδική ελευθερία. Αυτή η μεταβολή δε σήμαινε το τέλος του κοινωνικού ελέγχου των γυναικών- απλά τους επέτρεψε να συμμετέχουν στο PKK.

3.7 Η Εικόνα των Κουρδισών στον Πρώμο Κουρδικό Πατριωτικό Λόγο

Μέσα στον 19ο και 20ο αιώνα αναπτύχθηκαν πολιτικά προγράμματα που ευδοκίμησαν μέσα σε πατριωτικά πλαίσια. Ο κοινωνικοπολιτικός ρόλος των γυναικών υπήρξε κρίσιμο σημείο για τη δημιουργία μια σύγχρονης κοινωνίας και οι συζητήσεις γύρω από τη 'νέα γυναίκα' αποτελούσαν κοινή κατηγορία του πατριωτικού αφηγήματος που είχε ως όραμα μια κοινωνία ως ολότητα υπό τη μορφή του έθνους. Ωστόσο, αυτές οι επιδιώξεις σχετίζονταν και με το παρελθόν αυτής της 'ονειρεμένης' κοινωνίας φανερώνοντας αντιφάσεις σχετικά με τον χώρο που δίνονταν στις γυναίκες μέσα στο εθνικό αφήγημα. Από τη μία, αναγνωρίζονταν η κοινωνικοπολιτική θέση της γυναίκας ως ίση και ήταν θεμιτή η συμμετοχή τους στα κοινά ως βασική προϋπόθεση μιας σύγχρονης κοινωνίας. Από την άλλη, ο πατριωτισμός προϋπέθετε τη διατήρηση των παραδοσιακών αξιών, οι οποίες ήθελαν

⁴⁰ Novellis, Andrea. *The Rise of Feminism in the PKK: Ideology or Strategy?* Zanz: The Journal of Critical Global South Studies. Pluto Journals, 2018, σελ.118

τη γυναίκα σε υποδεέστερη θέση και τη μετάδοση τους στις επόμενες γενιές. Αυτή την αντίθεση ήρθε να επιλύσει η θέσπιση νέων μορφών πατριαρχίας, οι οποίοι επέτρεπαν την ανάδειξη της γυναίκας, αλλά όχι τη χειραφέτησή της. Ωστόσο, οι γυναίκες εκμεταλλεύτηκαν αυτές τις εξελίξεις ώστε να έχουν πρόσβαση σε νέες ευκαιρίες με τις οποίες θα μάχονταν μέσα σε αυτό τον νέο πατριωτικό αφήγημα.

Σύμφωνα με την Çağlayan⁴¹, “τρία θέματα είναι κυρίαρχα στις απεικονίσεις της γυναικείας ιδιότητας στον πρώιμο πατριωτικό λόγο: η ελευθερία για τις Κούρδισες, ο γυναικείος ηρωισμός και η τιμή/ αγνότητά τους”. Όσον αφορά το πρώτο θέμα, υπήρχε η πεποίθηση ότι οι Κούρδισες ήταν πιο ελεύθερες από τις υπόλοιπες γυναίκες της Μέσης Ανατολής. Μέχρι το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, το κύριο μέλημα των κούρδων διανοούμενων πατριωτών ήταν να αποδείξουν ότι οι Κούρδοι αποτελούσαν ένα έθνος αρκετά ισχυρό ώστε να έχει δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Οι περισσότεροι διανοούμενοι προέρχονταν από τα κυρίαρχα κουρδικά στρώματα κι έτσι η σκέψη τους ήταν ανάλογη με των άλλων εθνικιστικών ομάδων διανοούμενων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας επηρεασμένη από τον δυτικοκεντρικό τρόπο σκέψης.

Το επιχείρημα ότι οι γυναίκες τους ήταν περισσότερο ανεξάρτητες από εκείνες των γειτονικών λαών φιλοδοξούσε να αποδείξει ότι οι Κούρδοι διέφεραν από τους 'γείτονες' τους ως μια πολιτισμένη ομάδα που μπορεί να αυτοκυβερνηθεί. Με αυτό τον τρόπο απέφυγε την αντίθεση που προέκυπτε ανάμεσα στις προσταγές της σύγχρονης κοινωνίας και την αυθεντικότητα του κουρδισμού. Επομένως, στις γυναίκες ανατέθηκε να διατηρήσουν την παράδοση τους έθνους τους και να τη μεταλαμπαδεύσουν στις επόμενες γενιές. Από την άλλη, η νεωτερικότητα τους έδινε τη δυνατότητα να προβληθούν στη δημόσια σφαίρα και την κοινωνία. Οι δύο αυτοί ρόλοι όμως δεν μπορούσαν να συμβαδίσουν διότι ο ένας απαιτούσε απομάκρυνση από εξωτερικές επιρροές, ενώ ο άλλος καλούσε τις γυναίκες να συμμετέχουν πολιτικά και κοινωνικά.

⁴¹ Çağlayan, Handan. *Γυναίκες στο Κουρδικό Κίνημα: Μητέρες, Συντρόφισσες, Θεές*. Red Marks, 2021, σελ. 105

3.8 Νέα Οικογένεια

Οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής και η διαδικασία εκσυγχρονισμού ήταν επίσης παράγοντες που έπαιζαν ρόλο στην ανάπτυξη του κουρδικού κινήματος. Άλλοι λόγοι είναι η μετανάστευση των εργατών στις πόλεις λόγω της εκβιομηχάνισης της γεωργίας, η διάλυση των παραδοσιακών αγροτικών σχέσεων παραγωγής και η χαλάρωση των φυλετικών δεσμών, η φτώχεια, τα νέα είδη μεταφορών κι επικοινωνίας και η πολυκομματική πολιτική. Η ταξική διαφοροποίηση στην κουρδική κοινωνία μεγάλωσε, καθώς οι ισχυρές κουρδικές ομάδες αποτέλεσαν τώρα μέρος του τουρκικού έθνους-κράτους. Η φτώχη νεολαία, από την άλλη είχε αποδεσμευτεί από τους φυλετικούς δεσμούς κατά την αναζήτηση εργασίας και μόρφωσης στις πόλεις και υπήρξε γόνιμο έδαφος για στράτευση σε αριστερές και πατριωτικές πολιτικές οργανώσεις⁴².

Η δομή του PKK είχε ως βάση την κουρδική ταυτότητα, οπότε στράφηκε σε διάφορες κοινωνικές ομάδες, δίνοντας ευκαιρία να ακουστούν τα αιτήματά τους. Για παράδειγμα, απευθύνθηκε στους φτωχούς της υπαίθρου, στις γυναίκες που είχαν πάρει μέρος στην ίδρυσή του το 1978 και διάφορες αστικές ομάδες. Η συγγραφέας μας παρέχει το πλαίσιο του κόμματος: “ο πολιτικός στόχος του προγράμματος που ήταν ενταγμένο σε ένα μαρξιστικό θεωρητικό πλαίσιο, ήταν μια εθνική δημοκρατική επανάσταση που θα πραγματοποιούνταν υπό την ηγεσία των προλεταριακών τάξεων”⁴³ και στόχος του ήταν η εξάλειψη των αντιθέσεων. Σύμφωνα με την πολιτική του PKK, δεν υποστήριζε όλες τις κοινωνικές ομάδες, όπως την κυρίαρχη τάξη, η οποία θεωρούσε ότι εκμεταλλεύεται τους αδύναμους και συνεργάζεται με τον εχθρό. Ενδιαφερόταν για ζητήματα ταξικά και την αναγνώριση της κουρδικής ταυτότητας. Παρόλο που το PKK επιθυμούσε την οικοδόμηση ενός ανεξάρτητου κράτους, ούτε η δομή, ούτε τα ιδρυτικά του στελέχη ήταν εθνικιστές. Περισσότερο έμοιαζε με τα λατινοαμερικάνικα κινήματα αντίστασης και η μεθοδολογία του στηρίχτηκε στη θεωρία του λαϊκού πολέμου. Οι ριζοσπαστικές αριστερές οργανώσεις του 1970

⁴² Bruinessen, Martin. *Agha, Shaikh and State: The Social and Political Structures of Kurdistan*. Zed Books, 1992.

⁴³ Çağlayan, Handan. *Γυναίκες στο Κουρδικό Κίνημα: Μητέρες, Συντρόφισσες, Θεές*. Red Marks, 2021, σελ. 113

ενστερνίστηκαν τις τακτικές των ανταρτών της και οι νέες αντιλήψεις σχετικά με το φύλο στο κουρδικό κίνημα επηρεάστηκαν από αυτά τα ξένα κινήματα.

Στα πρώτα του χρόνια, το PKK είχε λίγα μέλη-γυναίκες, αν και οι θέσεις του και ο στόχος της δημοκρατικής επανάστασης περιείχε την ισότητα των φύλων. Θεωρήθηκε όμως ότι η αύξηση των γυναικών μελών θα επιτευχθεί μετά την έναρξη του λαϊκού πολέμου, ο οποίος θα χρειαζόταν τη συμμετοχή και αντρών και γυναικών. Όμως οι γυναίκες, για να συμμετέχουν στον αγώνα έπρεπε πρώτα να ξεπεράσουν το εμπόδιο της παραδοσιακής οικογένειας, όπου επικρατούσε ο πατριαρχικός έλεγχος μέσω του κώδικα τιμής. Συνεπώς, το PKK δε θα μπορούσε παρά να κατακρίνει τους πατριαρχικούς θεσμούς που εγκλώβιζαν τη γυναίκα μέσα στο σπίτι και ήλεγχαν το σώμα και τις διαπροσωπικές τους σχέσεις. Η Çağlayan αναφέρει: “κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η ανάλυση του Οτσαλάν για το γυναικείο ζήτημα και τη δομή της οικογένειας έδωσε έμφαση στη σχέση ανάμεσα στην παραδοσιακή οικογενειακή δομή και την υποδούλωση των Κούρδων. Τα γραπτά του επέκριναν την κυριαρχία των αντρών στις γυναίκες και την αναπαράσταση των γυναικών μέσω της σεξουαλικότητας τους”⁴⁴. Ως αποτέλεσμα, το PKK τόνισε τη ‘διπλή σκλαβιά’ των γυναικών: από τη μία είναι σκλαβωμένες στα πλαίσια του έθνους τους ως Κούρδισες που ζουν σε ένα ξένο κράτος, από την άλλη είναι υπόδουλες της πατριαρχικής τους κοινωνίας. Όμως η απελευθέρωση της κουρδικής κοινωνίας συνεπάγεται την απελευθέρωση των γυναικών της, καθώς ο ρόλος τους μέσα στην οικογένεια αναπαράγει την ιεραρχία της κοινωνικοπολιτικής κυριαρχίας.

Η ενασχόληση του κόμματος με το γυναικείο ζήτημα και την οικογένεια είχε ως συνέπεια την αύξηση της πολιτικής κινητοποίησης των νέων στο κίνημα από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 και μετά. Επιπροσθέτως, ενίσχυσε την συνείδηση των νέων για την πολιτική τους ταυτότητα. Αυτή η νέα ταυτότητα ξεκίνησε μέσα σε αυτή την ατμόσφαιρα πολιτικής κινητοποίησης. Η οικογένεια υπήρξε ο τόπος για την κατασκευή της καινούριας ταυτότητας, καθώς σε αυτή συγκλίνουν η αποικιοκρατία και οι τοπικές κυρίαρχες τάξεις και η γυναίκα βρισκόταν στο κέντρο της. Για να γίνει αυτό, έπρεπε να μεταβληθούν οι παραδοσιακοί ρόλοι της οικογένειας, των αντρών και των γυναικών. Σύμφωνα με τη συγγραφέα, οι θηλυκοί και αρσενικοί ρόλοι της παραδοσιακής οικογένειας απορρίφθηκαν με την απόρριψη της υπαρκτής γυναικείας

⁴⁴ Όπως παραπάνω σελ.114-15

ιδιότητας ως ξεπερασμένης και της υπαρκτής αντρικής ιδιότητας ως ψεύτικης. Η νέα οικογένεια θα ήταν ο καθρέφτης της νέας κουρδικής κοινωνίας και της νέας ταυτότητας, όπου οι γυναίκες και οι άντρες θα συμμετείχαν στην οικοδόμηση της μεγάλης οικογένειας- της καινούριας κουρδικής κοινωνίας. Επρόκειτο για την εθνική δημοκρατική επανάσταση, όπου οι σχέσεις κυριαρχίας θα εξαφανίζονταν και θα ορίζονταν νέοι έμφυλοι ρόλοι που θα δημιουργούσαν τις νέες ταυτότητες και για τα δύο φύλα.

Το PKK όμως, δεν μπορούσε να δημιουργήσει τη 'μεγάλη οικογένεια' σύμφωνα με τους παλιούς έμφυλους ρόλους, λόγω της συμμετοχής των γυναικών σε ένοπλες συγκρούσεις όπως και των θανάτων τους στα πεδία των μαχών. Επίσης, η κινητοποίηση των γυναικών δεν άφηνε στους άντρες την επιλογή να φερθούν ως σωτήρες και να οικοδομήσουν τη νέα κοινωνία. Αντί για αυτό, και τα δύο φύλα κλήθηκαν να συμμετέχουν ισότιμα στην ίδρυση της και να αγωνιστούν για αυτή. Η Çağlayan μας πληροφορεί ότι ο Οτσαλάν σε ομιλίες του προς τις γυναίκες στελέχη του κινήματος “τις κάλεσε να πάρουν θέση τόσο για τη μελλοντική οικοδόμηση της κοινωνίας όσο και για ένα νέο κώδικα ανδρικής συμπεριφοράς”⁴⁵. Αυτό το κάλεσμα μπορεί να αναφέρεται και στην πρόσκληση προς τις γυναίκες να συμμετέχουν ενεργά στην αναμόρφωση των αντρικών και γυναικείων συμπεριφορών.

Ως προς την τιμή, ήταν μια έννοια-κλειδί για την πατριαρχία, η οποία αναφέρεται στον έλεγχο των αντρών πάνω στα γυναικεία σώματα. Ανάλογα, στην κουρδική κοινωνία, η προστασία της γυναικείας τιμής ήταν ιδιαίτερα κρίσιμο και ευάλωτο ζήτημα για τους άντρες μιας οικογένειας. Καθώς το PKK έκανε κριτική στην παραδοσιακή οικογένεια και τις αξίες της, κατ' επέκταση επέκρινε και οποιαδήποτε έννοια τιμής σχετιζόταν με τα γυναικεία σώματα. Έτσι, η σημασία της τιμής ξεπέρασε τα στενά όρια της οικογένειας και διευρύνθηκε στον τόπο της πατρίδας. Πλέον, η τιμή δε σχετίζεται με την προστασία του γυναικείου σώματος από το άγγιγμα των ξένων, αλλά με την προστασία και την ελευθερία των Κούρδων. Αυτή η τόσο σημαντική έννοια για τους Κούρδους δεν εγκαταλείφθηκε, αλλά ανανοηματοδοτήθηκε ως προς τη χρησιμότητά της για την κινητοποίηση του κινήματος. Οι γυναίκες, μέσω αυτού του επαναπροσδιορισμού της τιμής, βρήκαν την ευκαιρία να ελευθερωθούν από το σπίτι και να αναπτύξουν νέες κοινωνικές σχέσεις, όπως η πολιτική συμμετοχή.

⁴⁵ Όπως παραπάνω σελ. 121

3.9 Πως οι Γυναίκες βγήκαν στη δημόσια σφαίρα

Είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε πως έγινε η μετάβαση των Κουρδισών από τον ιδιωτικό στο δημόσιο χώρο μέσω του πολιτικού. Η καλλιέργεια της κουρδικής συνείδησης και η μετέπειτα πολιτική δράση των γυναικών πραγματοποιήθηκε σαν επακόλουθο των οικογενειακών, συγγενικών και γειτονικών σχέσεων. Τη δεκαετία του 1980, οι Κούρδισες άρχισαν να εμφανίζονται δημόσια ως συγγενείς κρατουμένων και εξαφανισμένων, όπως οι ‘Μητέρες της Ειρήνης’⁴⁶. Με άλλα λόγια πέρασαν από ένα χώρο που θεωρείται ιδιωτικός, σε έναν δημόσιο χώρο μέσω της πολιτικοποίησης τους. Η συμμετοχή τους έγινε ιδιαίτερα εμφανής, έντονη κι επιδραστική τη δεκαετία του 2000 είτε ως σύμβολα της αυθεντικής κουρδικότητας, είτε ως νέες γυναίκες πολιτικοί όπως η Leyla Zana⁴⁷, είτε ως μαχήτριες στο αντάρτικο κίνημα.

Στην πολιτικοποίηση των γυναικών κρίσιμο ρόλο έπαιξαν το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1980 και οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων συγγενών Κουρδισών, όπως και η καθημερινή βία που ασκούσε το προσωρινό στρατιωτικό καθεστώς. Στην πόλη του Ντιγιαρμπακίρ οι περισσότερες συλλήψεις έγιναν μετά το πραξικόπημα και η φυλακή της φημίζεται για τα βασανιστήρια που πραγματοποιήθηκαν εκεί με στόχο την τουρκοποίηση της γλώσσας. Η απεικόνιση της βασανισμένης μάνας που δεν μπορεί να μιλήσει με το γιο της παρά μόνο στα τούρκικα συνετέλεσε στη γνωστοποίηση των παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων που γίνονται στις τουρκικές φυλακές.

Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί μια Κούρδισα μάνα που επισκέπτεται το γιο της στη φυλακή και οι φύλακες δεν της επιτρέπουν να μιλήσει κουρδικά, μόνο τούρκικα που εκείνη δε γνωρίζει. Έτσι, επαναλαμβάνει μόνο μία φράση που ξέρει στην τούρκικη γλώσσα: “Kumber Ates Nasilsin?”, “Kumber Ates, πως είσαι;”, όπου Kumber Ates το όνομα του φυλακισμένου. Η φράση αυτή ενέπνευσε το έργο του

⁴⁶ Οι ‘Μητέρες της Ειρήνης’ αναλύονται παρακάτω.

⁴⁷ Λεϊλά Ζάνα (Leyla Zana) (1961-): η πρώτη γυναίκα κουρδικής καταγωγής που εξελέγη, το 1991, βουλευτής του τουρκικού κοινοβουλίου, ενώ αργότερα έμεινε για περισσότερα από 10 χρόνια στη φυλακή για τον φιλοκουρδικό πολιτικό ακτιβισμό της. Τον Ιούνιο του 2015 έγραψε ξανά ιστορία ως μέλος του πρώτου φιλοκουρδικού πολιτικού κόμματος που κατάφερε να εισέλθει στην Τουρκική Εθνοσυνέλευση, με ένα πρόγραμμα για την ειρήνη και την ένταξη των μειονοτήτων.

Harold Pinter με τίτλο *Mountain Language* (1988), τη δημιουργία μιας μικρού μήκους ταινίας από την ομάδα NHKM (2007), ενός ποιήματος από τη Gülsüm Cengiz, ενός εικονογραφημένου βιβλίου από τη Zehra Doğan και τον τίτλο ενός βιβλίου σχετικά με τις φυλακές που εκδόθηκε από την Ένωση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Ντιγιαρμπακίρ (IHD). Η Çağlayan γράφει ότι:

η εικόνα της Κούρδισας που δεν μπορούσε να μιλήσει με το γιο της κυκλοφόρησε εκτενώς στους κουρδικούς πολιτικούς κύκλους και συμβόλιζε τις πρακτικές καταστολής του καθεστώτος της 12ης Σεπτεμβρίου και την αφομοιωτική βία που υπέστησαν οι Κούρδοι. Η εικόνα αυτή υπογράμμισε τις συνθήκες φυλάκισης και την απαγόρευση της κουρδικής γλώσσας, καθώς και την ενίσχυση της σύνδεσης μεταξύ της κουρδικής γλώσσας και των Κουρδισών. Μια ηλικιωμένη Κούρδισα που της απαγόρευσαν να συνομιλεί με τον γιο της έγινε το σύμβολο της κουρδικότητας.⁴⁸

Στη δεκαετία του 1980, οι δολοφονίες από αγνώστους και οι εξαφανίσεις φυλακισμένων ήταν πολυπληθείς. Τότε, η πολιτικοποίηση των Κουρδισών εδραιώθηκε μέσω της ταυτότητας τους ως μητέρες. Οι Μητέρες/ Άνθρωποι του Σαββάτου (Cumartesi Anneleri| İnsanları) ήταν γυναίκες που συγκεντρώνονταν μπροστά στο Γυμνάσιο του Γαλατασαράι στην Κωνσταντινούπολη κάθε Σάββατο από το 1995 μνημονεύοντας τους δικούς τους που χάθηκαν στα χέρια του κράτους κι έκαναν έκκληση για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τελευταία φορά που χρησιμοποιήθηκε η εικόνα της μητέρας ήταν με τις Μητέρες της Ειρήνης (Baris Anneleri) που δημιουργήθηκαν το 1999 όταν σταμάτησαν οι ένοπλες συγκρούσεις ανάμεσα στις τουρκικές δυνάμεις και το PKK. Ποιές είναι όμως οι 'Μητέρες της Ειρήνης'; Σύμφωνα με τη Hasret Cetinkaya⁴⁹, οι μητέρες αυτές αναφέρονται “σε μια Κούρδισα με παιδί το οποίο είτε είναι μέλος του PKK, είτε είναι πολιτικός αντιφρονούντας και θεωρείται φιλικά διακείμενος ή/και

⁴⁸ Çağlayan, Handan. *Γυναίκες στο Κουρδικό Κίνημα: Μητέρες, Συντρόφισσες, Θεές*. Red Marks, 2021, σελ. 213

⁴⁹ Cetinkaya, Hasret. “Mothers as the middle-ground between the Mountain and the State”. *Journal of International Women Studies*, vol.21, 2020.

υποστηρικτής του λόγου του PKK”⁵⁰. Η συγγραφέας επισημαίνει βέβαια ότι δεν είναι προϋπόθεση για κάποια να είναι βιολογική μητέρα για να θεωρείται 'Μητέρα της Ειρήνης', αλλά μπορεί να έχει υιοθετήσει αυτό τον όρο ως μέλος του κινήματος και ως μεγαλύτερη σε ηλικία σε σχέση με τις συντρόφισσες της. Αυτές οι γυναίκες φέρουν το ρόλο της μητέρας για το κουρδικό κίνημα σε συνδυασμό με τα παιδιά τους που μάχονται εναντίον ενός κράτους από το οποίο ζητούν ειρήνη, δικαιοσύνη και ισότητα στο θρήνο, όπως ισχύει για τις Τούρκισες ομολόγους τους. Οι Μητέρες της Ειρήνης συμβολίζουν επομένως το συλλογικό πόνο για την κουρδική τύχη και ο ρόλος τους, που σε αυτό τον πόλεμο ήταν πάντα έμφυλος, τους δίνει τη δυνατότητα να κάνουν έκκληση για ειρήνη.

Το εγχείρημα των Μητέρων της Ελευθερίας είναι ένα κοινωνικό κίνημα με σκοπό την ευαισθητοποίηση για τις αδικίες και τις παρανομίες απέναντι στον Κουρδικό λαό. Οι φωνές τους απευθύνονται πρώτα στο Τουρκικό κράτος κι έπειτα στη διεθνή κοινότητα η οποία αρνείται τα βάσανά τους. Τα αιτήματα των Μητέρων όμως δε λαμβάνονται σοβαρά υπόψη από το κράτος κι έτσι συχνά υπόκεινται σε βίαιη καταστολή. Επιπροσθέτως, αυτή η κίνηση των γυναικών αποτελεί μια υπενθύμιση, ότι η πιο ριζική έκφραση των Κούρδων, το PKK, δεν περιορίζεται στο χώρο της φυλακής ή των βουνών, αλλά είναι ζωντανή μέσω της επιτελεστικής συνάθροισης των 'Μητέρων της Ειρήνης'. Η παρουσία τους και το αίτημα τους για ειρήνη δεν αφορά μόνο τα παιδιά τους, αλλά και την ανάγκη τους να μιλήσουν για τους εαυτούς τους και να δείξουν ότι είναι και αυτές ζωντανές, παρά το ότι μπορεί τα παιδιά τους να θεωρούνται νεκρά από το κράτος.

Εκτός από το ρόλο τους ως μητέρες, οι Κούρδισες πολιτικοποιήθηκαν με τη συμμετοχή τους στις πολιτικές και στρατιωτικές μονάδες του PKK. Ενώ το κόμμα είχε συμπεριλάβει γυναίκες στους κόλπους του από την αρχή, η μαζική τους εμπλοκή στο κόμμα και κυρίως στις στρατιωτικές μονάδες έγιναν τη δεκαετία του 1990. Ο τρίτος χώρος πολιτικοποίησης των γυναικών ήταν τα νόμιμα πολιτικά κόμματα, όπου κέρδισαν εμπειρία, άρχισαν να οργανώνουν εκστρατείες με σκοπό τη διεκδίκηση των γυναικείων αιτημάτων αλλά και τα γενικότερα πολιτικά αιτήματα με μέσο την πολιτική.

⁵⁰ Όπως παραπάνω, σελ. 208

Συμπερασματικά, η πολιτική συμμετοχή των Κουρδιστών από το 1980 μέχρι το 1990 εξελίχθηκε σε μορφή και περιεχόμενο. Έτσι, στη δεκαετία του 2000 οι γυναίκες απέκτησαν τη δυνατότητα να έχουν το δικό τους πρόγραμμα σχετικά με τα γυναικεία αιτήματα, όπως η έμφυλη ισότητα και ο περιορισμός της βίας απέναντι στις γυναίκες, για παράδειγμα οι δολοφονίες τιμής. Μετά την έξοδο τους από την οικιακή σφαίρα, η δράση τους έφτασε στο ζενίθ της με τον ακτιβισμό τους, ο οποίος τις πρόσφερε την ευκαιρία να αποκαλύψουν τις δημόσιες πτυχές της έμφυλης βίας, που θεωρούνταν ιδιωτικές.

3.10 Η μαζική έξοδος των γυναικών στους δρόμους, στις φυλακές, στο βουνό

Η Handan Çağlayan έπειτα από έρευνα που διεξήγαγε και συνεντεύξεις που πήρε από γυναίκες του Κουρδιστάν κατέληξε ότι εκείνες συμμετείχαν σε μαζικές διαδηλώσεις και απεργίες πείνας με αφορμή τη συγγενική ή φιλική σχέση με φυλακισμένους ή σκοτωμένους δικούς τους ανθρώπους. Είναι ενδιαφέρον μάλιστα ότι κάποιες από αυτές δεν είχαν πολιτικές πεποιθήσεις: “μερικές (μαρτυρίες τους) επίσης αποκάλυψαν ότι οι γυναίκες συμμετείχαν σε τέτοιες δραστηριότητες χωρίς κανένα πολιτικό κίνητρο. Η συλλογική δράση, με τέτοια μαζική συμμετοχή, ήταν εκείνη που παρακίνησε τις γυναίκες στον περαιτέρω πολιτικό ακτιβισμό”⁵¹. Για παράδειγμα, η Fikriye σπάνια έφευγε από το σπίτι μέχρι τη δολοφονία του μεγαλύτερου αδερφού της από αγνώστους. Έπειτα, τα ανίψια της έφυγαν για να πολεμήσουν στο βουνό όπου και σκοτώθηκαν. Με αυτό τον τρόπο, ξεκίνησε το ενδιαφέρον της για την πολιτική κατάσταση και αργότερα συνελήφθη και η ίδια μαζί με την κόρη της. Επομένως, η κινητοποίηση της ίδιας και άλλων γυναικών πέρασε από τον ιδιωτικό χώρο στη δημόσια σφαίρα ως μια φυσική διαδικασία.

Οι Κούρδισσες των αγροτικών και αστικών περιοχών πολιτικοποιήθηκαν μέσω σχέσεων συγγένειας ή γειτνίασης, όμως στην ύπαιθρο υπήρχε ένας επιπλέον παράγοντας- αυτός των επαφών τους με ένοπλες δυνάμεις του PKK, όπως στην περίπτωση της Nur'e, η οποία συμμετείχε σε συναντήσεις με αντάρτες στο χωριό της και αργότερα πήρε μέρος σε διαδήλωση, η οποία είχε ως επακόλουθο την ένοπλη σύγκρουση⁵². Οι μεσήλικες και ηλικιωμένες γυναίκες συμμετείχαν στα πολιτικά

⁵¹ Çağlayan, Handan. *Γυναίκες στο Κουρδικό Κίνημα: Μητέρες, Συντρόφισσες, Θεές*. Red Marks, 2021, σελ.218

⁵² Όπως παραπάνω, σελ. 220

κόμματα, στις οργανώσεις για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στα δίκτυα ως συγγενείς κρατουμένων. Οι νεότερες όμως άφηναν την μέχρι τότε ζωή τους για να πάρουν μέρος στον πόλεμο στα βουνά. Για αυτές, ο ανταρτοπόλεμος είχε δύο λόγους: πρώτον, την αντίσταση ενάντια στην αποικιοκρατία και δεύτερον, την εναντίωση τους στην καταπίεση της οικογένειας τους και της κοινωνίας. Για ορισμένες μάλιστα ο δεύτερος λόγος ήταν σημαντικότερος από τον πρώτο, αν και οι λόγοι ήταν πολλοί και διαφορετικοί ανάλογα με τις οικογένειες τους και το περιβάλλον τους.

Η συγγραφέας συνάντησε τέσσερεις γυναίκες οι οποίες τις έδωσαν διαφορετικούς λόγους για τη συμμετοχή τους στο ανταρτοπόλεμο στο βουνό. Η Ayşe από το Ντιγιαρμπάκιρ αποφάσισε να πάει στο βουνό, όταν πήγε να σπουδάσει στην Ινσταμπούλ, όπου θέλησε να βρει την ταυτότητα της. Από την άλλη, η Gülsüm θέλησε να ξεφύγει από την παραδοσιακή της οικογένεια, ενώ η Hasiye ζούσε σε ένα χωριό όπου κυριαρχούσε η αυστηρή πατριαρχία και η έντονη εργασιακή εκμετάλλευση. Επίσης, η Suna επιθυμούσε να απελευθερωθεί από τη δεσποτική μητέρα της, που έλεγχε τη ζωή της. Για τις τρεις τελευταίες γυναίκες οι λόγοι μετάβασης στο βουνό ήταν να αλλάξουν τη μοίρα τους και να αποκτήσουν αναγνώριση.

3.11 Γυναικεία Σώματα και Όρια

Οι εμπειρίες των Κουρδισών εμπλουτίστηκαν θετικά με την διεύρυνση των κοινωνικών τους δικτύων και την ενεργή συμμετοχή τους στην πολιτική δραστηριότητα, αλλά είχαν και αρνητικές εμπειρίες που σχετίζονταν με το σώμα τους. Αυτές συνδέονταν με τις συλλήψεις που δέχτηκαν κατά τη διάρκεια των πολιτικών ενεργειών τους. Όσες είχαν κάποιο μέλος της οικογένειας που πολεμούσε στο βουνό ή ήταν οι ίδιες εμπλεκόμενες στην πολιτική δουλειά συνελήφθησαν τουλάχιστον μία φορά. Στη διάρκεια αυτών των συλλήψεων, το ξεγύμνωμα του γυναικείου σώματος ήταν σύνηθες, ενώ υπήρχε και σεξουαλική κακοποίηση. Το εξαιρετικά ενδιαφέρον όμως είναι ότι καμιά από αυτές, ακόμη και οι πιο συντηρητικές, δεν εξέλαβαν το ξεγύμνωμα τους ή το άγγιγμα από έναν άγνωστο ως ατιμωτικό. Αυτό συνέβη διότι το κίνημα έδωσε στην τιμή άλλη νοσηματοδότηση,

θεωρώντας ότι την τιμή αποτελεί το έθνος και η συνέχιση της κουρδικότητας και όχι το γυναικείο σώμα: “οι μαρτυρίες τους (των γυναικών) αντικατοπτρίζουν τόσο την παραδοσιακή κατανόηση της τιμής, που εγγράφεται στα γυναικεία σώματα και τη σεξουαλικότητα, όσο μια νέα ερμηνεία της τιμής την οποία προσφέρει το κίνημα μέσω των γυναικείων σωμάτων στη γη του έθνους”⁵³. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες που κατέγραψε η συγγραφέας, τα συναισθήματα των γυναικών κατά την παραβίαση των σωμάτων τους, όσο και οι αντιδράσεις των συζύγων τους ποίκιλαν.

Η σεξουαλική κακοποίηση ήταν μεγάλος φόβος για τις γυναίκες υπό κράτηση, κι όμως καμία δεν περιέγραψε αυτή την εμπειρία με αμηχανία ή με αισθήματα ντροπής, σύμφωνα με τη συγγραφέα. Η Fikriye, η οποία συνελήφθη επειδή συνάντησε τον αδερφό της στο βουνό δήλωσε ότι ο σύζυγος της το θεώρησε σαν ατίμωση, εκείνη όμως δεν ένιωσε έτσι. Η Hamdiye, τόνισε ότι θύμωσε πάρα πολύ όταν την ξεγύμνωσαν, αλλά περισσότερο φοβήθηκε τον βιασμό. Ευτυχώς, ο άντρας της την υπερασπίστηκε κι έτσι ηρέμησε, αλλά οι συγγενείς του συζύγου της ενοχλήθηκαν. Από την άλλη, η Makbule, αναστατώθηκε περισσότερο για τις αντιδράσεις του άντρα της, παρά για τη δική της εμπειρία στη φυλακή. Η Saadet ως μια διαφορετική φωνή, ήταν η πιο άνετη με την εμπειρία της, καθώς η οικογένεια της είχε ξεπεράσει τέτοια συναισθήματα ντροπής, αλλά ένιωσε ότι έπρεπε να ομολογήσει στον σύζυγο της ότι την ξέντυσαν κατά τη σύλληψή της.

Αυτές οι διηγήσεις των γυναικών μαρτυρούν ότι οι οικογένειες/σύζυγοι τους δεν έχουν πλέον το μονοπώλιο πάνω στα σώματα τους, καθώς τα πρόσφεραν στο κίνημα. Με αυτό τον τρόπο, ερμήνευσαν τις εμπειρίες τους διαφορετικά από ότι θα έκαναν στο παρελθόν και οι άντρες συγγενείς τους αναγκάστηκαν να δεχτούν αυτές τις περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης όχι ως ατίμωση αλλά ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Η εμπειρία τους ήταν σίγουρα τραυματική, αλλά κατάφεραν να την ξεπεράσουν αποδιώχνοντας την έμφυλη ανισότητα και την ενσωμάτωση των πατριαρχικών αντιλήψεων για τα σώματά τους.

Η πρόσφατη πολιτικοποίηση των Κουρδισών τους χάρισε την ευκαιρία για συμμετοχή στη δημόσια σφαίρα και απόκτηση αναγνώρισης, έθεσε όμως και τα όρια της. Για παράδειγμα, προσδιόριζε ποιοι μπορούν να συμπεριλαμβάνονται και ποιοι να

⁵³ Όπως παραπάνω, σελ. 255-56

αποκλείονται με προϋπόθεση την αποσεξουαλικοποίηση αντρών και γυναικών και την υιοθέτηση της μη-ερωτικής σχέσης αδερφού-αδερφής. Και τα δύο φύλα έπρεπε να δεσμευτούν στον απώτερο σκοπό της προάσπισης της κουρδικότητας και να μην αναπτύξουν ερωτικές σχέσεις μεταξύ τους. Αν και αυτό ίσχυε για άντρες και γυναίκες, υπάρχουν μαρτυρίες γυναικών που υποδηλώνουν ότι οι παραβάσεις των αντρών δεν επέσυραν την ίδια ποινή όπως στις γυναίκες, φανερώνοντας έμφυλες ανισότητες, ενώ το ζητούμενο ήταν η ισότητα ανάμεσα στα φύλα.

Για παράδειγμα, οι γυναίκες θεωρήθηκαν υπεύθυνες κατά βάση για την παραβίαση της αποσεξουαλικοποίησης εξαιτίας ρομαντικών σχέσεων ή συννευρέσεων με σοβαρές συνέπειες για τις ίδιες όπως ο αποκλεισμός ή η σωματική βία. Στη δεκαετία του 1990, στο στρατό του κινήματος γίνονταν ακόμη και δίκες για τέτοιες παραβιάσεις, όπου η γυναίκα θεωρούνταν ο αυτουργός του αδικήματος. Η συγγραφέας αναφέρει μαρτυρίες γυναικών που σχολιάζουν τις καταδίκες αυτές όπως τη Hasiye, κατά την οποία η γυναίκα αντιμετωπιζόταν ως 'παρακινήτρια', ότι δηλαδή αν δεν υπήρχε η ίδια, ο άντρας δε θα έπραττε με αυτό τον τρόπο. Η Yildiz επίσης θίγει τις αποφάσεις των δικαστηρίων οι οποίες τιμωρούσαν τη γυναίκα, αλλά συγχωρούσαν τον άντρα, καθώς εκείνη τον υποκίνησε στην αμαρτία. Σύμφωνα με αυτές, το PKK σταμάτησε να επιβάλλει τη θανατική ποινή στις γυναίκες μετά την παρέμβαση του Αμπντουλάχ Οτσαλάν⁵⁴.

Ποινές για καταπάτηση των ορίων, εκτός από τις στρατιωτικές μονάδες στα βουνά όπου ίσχυαν στρατιωτικοί κανόνες, δίνονταν και στην κοινωνία και σε νόμιμες οργανώσεις, οι οποίες σχετίζονταν με διάφορες μορφές αποκλεισμού. Οι γυναίκες στο πλαίσιο της νέας τους ταυτότητας έπρεπε να ζήσουν μέσα στις αντιφάσεις που δημιουργούσαν η συμμετοχή τους στη δημόσια ζωή και στους κανόνες συμπεριφοράς που έπρεπε να ακολουθήσουν στη συνεργασία τους με τους άντρες. Η Çağlayan περιγράφει την ιστορία της Nimet η οποία ήταν χήρα πατριώτη που δολοφονήθηκε από αγνώστους, επομένως σύζυγος μάρτυρα-μια κοινωνικά και πολιτικά σεβαστή θέση. Κατηγορήθηκε όμως ότι είχε μια συναισθηματική σχέση, ότι παραβίασε δηλαδή τα όρια. Η ίδια στην υπεράσπιση της χρησιμοποίησε τον ίδιο λόγο με τον

⁵⁴ Όπως παραπάνω, σελ. 258-59

οποίο κατηγορήθηκε ότι δηλαδή η αγάπη της πλέον ήταν τα παιδιά της και το πάθος της το κόμμα.

Παράλληλα όμως, αμφισβήτησε τον ίδιο λόγο, ο οποίος έθεσε αυτά τα όρια. Παραθέτοντας τη συγγραφέα: “από τη μια πλευρά, στη προσπάθεια της να αποκαταστήσει τη φήμη της, σκέφτηκε με τις έννοιες και τους κώδικες που οδήγησαν στον αποκλεισμό της. Από την άλλη πλευρά, οι εμπειρίες της την οδήγησαν να αναιρέσει αυτά τα πρότυπα και να αμφισβητήσει τους πατριαρχικούς μηχανισμούς ελέγχου”⁵⁵. Η Nimet περιέγραψε τον αποκλεισμό της ως δολοφονία τιμής κατηγορώντας τους κατήγορους της για υποκρισία, εφόσον η τιμή δεν πρέπει να θεωρείται αιτία για άσκηση βίας κατά των γυναικών. Η περίπτωση της είναι ένα δείγμα αμφισβήτησης των ίδιων των γυναικών μιας ταυτότητας που είχαν ασπαστεί.

Παρ’ όλες τις κυρώσεις για τις παραβιάσεις ορίων και τις έμφυλες ανισότητες ακόμα και μέσα στο κίνημα, οι περισσότερες γυναίκες απέκτησαν θετικές εμπειρίες από τη συμμετοχή τους στο κίνημα. Η ενασχόληση τους με τα κοινά τους χάρισε κοινωνική και ψυχολογική ενδυνάμωση και αυτοπεποίθηση, νέες φιλικές σχέσεις και το αίσθημα ότι η δουλειά τους αναγνωρίζεται κι έχει αντίκτυπο. Σύμφωνα με έρευνα της Çağlayan, οι Κούρδισες αυτές επέμεναν να συνεχίσουν την ενασχόληση με το κίνημα, παρά τις δυσκολίες που έπρεπε να ξεπεράσουν, τα οικογενειακά εμπόδια, τη φτώχεια, τις συλλήψεις και τις έμφυλες διακρίσεις μέσα στο κόμμα. Επιπροσθέτως, στα οφέλη που αποκόμισαν από τη συμμετοχή τους αυτή, συμπεριλαμβάνονται η νέα τους ικανότητα να μιλούν δημόσια και να ταξιδεύουν μόνες τους⁵⁶.

Η παραδοσιακή οργάνωση των έμφυλων ρόλων είθισται να υποτιμάει την εργασία στον ιδιωτικό χώρο κι επομένως τη γυναικεία ενασχόληση με το σπίτι και τα παιδιά. Η δραστηριοποίηση όμως των γυναικών στα κοινά κατέρριψε αυτό το κατεστημένο με δύο τρόπους. Πρώτον, παραδοσιακοί γυναικείοι ρόλοι ανασηματοδοτήθηκαν και απέκτησαν αξία, όπως αυτός της μητρότητας, που απέκτησε κοινωνικό και πολιτικό περιεχόμενο. Δεύτερον, η είσοδος των γυναικών στη δημόσια σφαίρα, τροποποίησε και τη συμπεριφορά των αντρών. Με άλλα λόγια,

⁵⁵ Όπως παραπάνω, σελ. 260

⁵⁶ Όπως παραπάνω, σελ. 260-61

τους ανάγκασε να αντιμετωπίσουν τις γυναίκες ως δρώντα υποκείμενα με δικαιώματα.

3.12 Jin Jiyan Azadi- Γυναίκα Ζωή Ελευθερία

Είναι γεγονός ότι πολλές γυναίκες υπήρξαν θύματα έμφυλης βίας από τους άντρες συγγενείς τους ή συζύγους τους, φτάνοντας μέχρι τις δολοφονίες τιμής, μια ‘τιμή’ καθορισμένη από πατριαρχικούς κανόνες, χωρίς οι γυναίκες να έχουν κάποιο λόγο σε αυτούς. Ως προς τη θυματοποίηση, έχει σημασία για το πως αντιλαμβάνεται η κάθε γυναίκα το τι σημαίνει να είναι θύμα: είναι κάτι που θα πρέπει να το βιώσει μόνη της και να το αποσιωπήσει ή είναι μια πράξη που χρήζει συλλογικής αντιμετώπισης, εγείρει το αίσθημα του ανήκειν και της γυναικείας αλληλεγγύης;

Η Çağlayan μας ενημερώνει ότι σύμφωνα με τις μαρτυρίες που έχει: “ο δικαιωματικός λόγος του κινήματος επηρέασε τη συγκρότηση της γυναικείας ιδιότητας με όρους αυτοδίκαιης αυτενέργειας”⁵⁷. Ένα δείγμα αυτού του φαινομένου ήταν οι κηδείες γυναικών που δολοφονήθηκαν για λόγους τιμής κατά τη δεκαετία του 2000 και διοργανώθηκαν από άλλες γυναίκες στο Ντιγιαρμπακίρ και σε γειτονικές πόλεις.

Η πρώτη τέτοια κηδεία ήταν της Semse Allak, 35 ετών, η οποία λιθοβολήθηκε από τους ίδιους τους αδερφούς της το 2002. Όντας σε κόμα για επτά μήνες στο Ντιγιαρμπακίρ, τη φροντίδα της ανέλαβαν το Κέντρο Γυναικών Merkezi, μέλη του HADEP, γυναικείες μονάδες του τμήματος IHD και γυναίκες του δικηγορικού συλλόγου του Ντιγιαρμπακίρ. Καθώς η οικογένεια της Allak δε θέλησε να οργανώσει την κηδεία της μετά το θάνατο της το 2003, επειδή υποτίθεται τους είχε ατιμάσει, το καθήκον αυτό ανέλαβαν άλλες γυναίκες. Επίσης το 2003, μια άλλη γυναίκα, η 15χρονη Kadriye Demirler δολοφονήθηκε από τον αδερφό της με πέτρα και μπαλτά. Οι γυναίκες έκαναν καθιστική διαμαρτυρία και διοργάνωσαν οι ίδιες την κηδεία της.

Η εικόνα γυναικών να μεταφέρουν στους ώμους τους φέρετρα άλλων γυναικών που δολοφονήθηκαν δήθεν για λόγους τιμής και να περπατάνε μαζικά μέσα στο νεκροταφείο για να διεξάγουν την τελετή θέτει σε αμφισβήτηση τους έμφυλους κώδικες των μουσουλμανικών κηδειών. Και αυτό επειδή οι κηδείες

⁵⁷ Όπως παραπάνω, σελ. 264

πραγματοποιούνταν αποκλειστικά από άντρες ανεξάρτητα από το φύλο του νεκρού: το φέρετρο μεταφέρονταν από άντρες, οι προσευχές διαβάζονταν από άντρες μέσα στο τζαμί και οι ευλογίες δίνονταν επίσης από άντρες. Ο συμβολισμός της ευλογίας είναι ότι οι αμαρτίες, τα χρέη, τα λάθη του αποθανόντος συγχωρέθηκαν και κατά τη διάρκεια της, οι γυναίκες πρέπει να στέκονται έξω από το ναό, να καταλαμβάνουν λίγο χώρο και να βρίσκονται μακριά από τους άντρες. Όποια δεν ακολουθήσει τον κανόνα, προειδοποιείται από τον ιμάμη. Το φέρετρο μεταφέρεται από το τζαμί στο νεκροταφείο και το σώμα ενταφιάζεται πάλι από άντρες, ενώ οι γυναίκες πρέπει να είναι όσο πιο διακριτικές γίνεται, και η μόνη ελευθερία που τους δίνεται είναι το μοιρολόι.

Επομένως, η τελευταία πράξη για τον νεκρό, η οποία αποτελεί και μια σημαντική τελετή της κοινωνικής ζωής γίνεται και αυτή τη φορά από άντρες, με τις γυναίκες να παραμένουν κρυμμένες είτε στους εξωτερικούς χώρους, είτε στους κλειστούς, όπως τα δωμάτια των νεκρών. Όλο αυτό το τελετουργικό αποκαλύπτει πόσο ριζοσπαστικές ήταν οι κηδείες που διεξάγονταν από γυναίκες, οι οποίες έσπασαν τους παραδοσιακούς κανόνες και χάρισαν ένα θηλυκό πρόσημο στις ανδροκρατούμενες αυτές τελετές.

Ο αυξανόμενος αριθμός των κηδειών, όπως και η εξάπλωση των ένοπλων συγκρούσεων από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 συνέβαλαν στη μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στις κηδείες. Οι κηδείες όσων είχαν σκοτωθεί στον ένοπλο αγώνα ή από αγνώστους είχαν μετατραπεί από θρησκευτικές τελετές σε πολιτικές διαδηλώσεις, οπότε οι γυναίκες είχαν ήδη ξεκινήσει να συμμετέχουν περισσότερο σε αυτές και να κερδίζουν χώρο στην ανδροκρατούμενη αυτή πρακτική. Παρόλα αυτά, η διεξαγωγή μια κηδείας αποκλειστικά και μόνο από γυναίκες συμβολίζει τη γυναικεία ενδυνάμωση. Η συγγραφέας φτάνει στο συμπέρασμα ότι:

η ανάληψη των κηδειών των γυναικείων θυμάτων που δολοφονήθηκαν επειδή υποτίθεται ότι 'ατίμασαν' τις οικογένειες τους ή έχασαν την 'αγνότητά τους' σηματοδοτούσε την αντίσταση στον ορισμό της τιμής μέσω του σώματος των γυναικών, της σεξουαλικότητας και της συμπεριφοράς τους, καθώς και την αντίσταση στον χαρακτηρισμό ορισμένων συμπεριφορών, όπως η απώλεια της αγνότητας ως ακατάλληλων για τις γυναίκες⁵⁸

⁵⁸ Όπως παραπάνω, σελ. 266

Συμπερασματικά, οι κηδείες που οργανώθηκαν από γυναίκες για γυναίκες συνιστούν κάτι το εκπληκτικό ως προς τη μορφή και το περιεχόμενο τους. Τέλος, ενώ μέχρι τότε οι Κούρδισες διαδήλωναν εναντίον της βίας του κράτους, οι γυναικείες κηδείες έδωσαν το έναυσμα για την αντίσταση κατά της ενδοοικογενειακής βίας η οποία συμπεριλήφθηκε στον πολιτικό αγώνα των γυναικών.

20 Ιουνίου 2003: Οι γυναίκες δεν άφησαν «μόνη» τον Şemse Allak, που δολοφονήθηκε με λιθοβολισμό⁵⁹

3.13 Η Αυτόνομη Οργάνωση των Γυναικών

Η συμμετοχή των γυναικών στο κουρδικό κίνημα, πέρα από τον έμφυλο προσδιορισμένο ρόλο τους ως υποστηρίκτριες των αντρών και σε θέσεις οπισθοφυλακής, συνίσταται και στο ρόλο που έπαιζαν στη λήψη αποφάσεων, καθώς ο αριθμός τους είχε αυξηθεί σημαντικά αποτελώντας το 1/3 των μελών καθιστώντας τες όχι απλά μια μικρή αριθμητικά ομάδα. Αυτό τις έκανε να νιώσουν οι ίδιες δυνατές και συνειδητοποιημένες ως προς τις σεξιστικές συμπεριφορές που συναντούσαν στην καθημερινότητά τους, όπως επίσης και τα γυναικεία δίκτυα αλληλεγγύης ενίσχυσαν την αυτοπεποίθησή τους. Οι ομιλίες του Οτσαλάν συνέβαλαν στην ανεξαρτησία των γυναικών και σε πρακτικό επίπεδο, στην αυτόνομη οργάνωσή τους.

Η αυτόνομη οργάνωση των γυναικών υπήρξε σε συνάφεια με τους νέους κανόνες στις σχέσεις αντρών και γυναικών. Η YAJK (Ένωση Ελεύθερων Γυναικών του Κουρδιστάν) χρησιμοποίησε ιδέες από τις ομιλίες του Οτσαλάν σχετικά με τον καθορισμό αυτών των κανόνων. Το 'πρόγραμμα απελευθέρωσης των γυναικών' οικοδομήθηκε πάνω στις συζητήσεις τους για τη νέα κοινωνία, τη νέα γυναίκα και τον

⁵⁹ <https://catlakzemin.com/e/semse-allak/>

νέο άντρα. Σύμφωνα με την Çağlayan: “το πρόγραμμα υιοθετούσε μια κριτική στάση για τα παραδοσιακά γυναικεία χαρακτηριστικά, για την εξάρτηση της γυναικείας χειραφέτησης από τους άντρες καθώς και στο να συμπεριφέρονται σαν άντρες. Υποστήριζε έτσι τη γυναικεία αλληλεγγύη και ταυτόχρονα την ενδυνάμωση των γυναικών”⁶⁰. Μετά το δεύτερο συνέδριο στη Μέση Ανατολή διοργανωμένο από την ΥΑΙΚ το 1998, οι αρχές που προτείνονται για την απελευθέρωση των γυναικών είναι οι εξής: απομάκρυνση από τα φεουδαρχικά δεσμά και τους παραδοσιακούς γυναικείους ρόλους που συνεπάγονται απολίτικη στάση και συναισθηματικότητα, αποφυγή αντρικών συμπεριφορών και ανάπτυξη της μοναδικότητας και συνειδητοποίηση ότι η απελευθέρωση της γυναίκας σημαίνει πρώτα απελευθέρωση από το φύλο της.

Ένα βήμα για τη χειραφέτηση της γυναίκας ήταν η αποδέσμευση από τον άντρα, δηλαδή η συναισθηματική, διανοητική κι εθελοντική απομάκρυνση, αλλά και η οργανωτική διαφοροποίηση, καθώς οι Κούρδισες δυσκολεύονταν να δράσουν ή να σκεφτούν με δική τους βούληση μέσα στο μικτό οργανωτικό μοντέλο. Αυτό συνάδει με τις απόψεις του Οτσαλάν ο οποίος θεωρεί ότι ο στρατός σημαίνει ανισότητα, οπότε οι αντρικοί στρατοί σημαίνουν καταπιεσμένες γυναίκες. Γι’ αυτό, υπάρχει ανάγκη για γυναικείους στρατούς, ώστε να υπάρχει ισότητα. Έτσι, δημιουργήθηκε ο αμιγώς γυναικείος στρατός το 1993 και το γυναικείο κόμμα, το ΡΚΚ (Κόμμα Εργαζόμενων Γυναικών του Κουρδιστάν) το 1999 από μέλη γυναίκες του Κουρδιστάν ώστε να εφαρμοστεί η γυναικεία ιδεολογική απελευθέρωση. Το συνέδριο του κόμματος άλλαξε το όνομά του το 2000 σε ΡΑ (Κόμμα Ελεύθερων Γυναικών), καθώς και το ίδιο το ΡΚΚ εξελίχθηκε ιδεολογικά και, κατόπιν συζητήσεων αποφασίστηκε στο 7ο τακτικό συνέδριο ότι η φράση ‘ελεύθερες γυναίκες’ είναι πιο περιεκτική λόγω των καθολικών συνδηλώσεών της. Στο κέντρο των συζητήσεων ήταν το ‘κοινωνικό συμβόλαιο των γυναικών’ στο πλαίσιο του οποίου θα επιτελούνταν η γυναικεία απελευθέρωση και αυτομόρφωση. Υπήρξε συμφωνία μέσα στο κίνημα ότι το κοινωνικό συμβόλαιο αφορούσε τις Κούρδισες αλλά ήταν και καθολικότερο για όλες τις γυναίκες σε παγκόσμιο επίπεδο.

⁶⁰ Çağlayan, Handan. *Γυναίκες στο Κουρδικό Κίνημα: Μητέρες, Συντρόφισσες, Θεές*. Red Marks, 2021, σελ. 127

4. Συρία

Αρχικά, θα εξετάσω την πολιτική κατάσταση στη Συρία από το 1920 και τη Γαλλική κυριαρχία, μέχρι τη δεκαετία του 2000 και την επικράτηση του Μπααθικού καθεστώτος κι έπειτα θα προχωρήσω στο πλαίσιο στο οποίο ζουν οι Κούρδοι και οι κινήσεις που έκαναν οι γυναίκες με σκοπό ένα βήμα πιο κοντά στην ελευθερία τους.

4.1 Γαλλική Κατοχή

Το 1920, ένα ανεξάρτητο Αραβικό βασίλειο ιδρύθηκε υπό τον βασιλιά Faysal της οικογένειας Hashemite, που αργότερα έγινε βασιλιάς του Ιράκ. όμως, η βασιλεία του στη Συρία έληξε μετά από λίγους μήνες, μετά τη σύγκρουση των Συριακών δυνάμεων του και τις Γαλλικές δυνάμεις στη μάχη του Maysalun. Τα γαλλικά στρατεύματα κατέλαβαν τη Συρία αργότερα εκείνο το χρόνο και η χώρα βρέθηκε υπό Γαλλική εξουσία. Με την πτώση της Γαλλίας το 1940, η Συρία βρέθηκε υπό τον έλεγχο της Κυβέρνησης του Vichy μέχρι η Αγγλία και η Γαλλία να ανακαταλάβουν τη χώρα το 1941. Η συνεχόμενη πίεση από τις Συριακές εθνικιστικές ομάδες ανάγκασαν τη Γαλλία να απομακρύνει τα στρατεύματα της τον Απρίλιο του 1946, αφήνοντας τη χώρα στα χέρια μιας δημοκρατικής κυβέρνησης που είχε δημιουργηθεί κατά τη γαλλική κυριαρχία.

4.2 Από την Ανεξαρτησία μέχρι το 1970

Αν και ακολούθησε γρήγορη οικονομική ανάπτυξη μετά την κήρυξη της ανεξαρτησίας, η συριακή πολιτική, από την ανεξαρτησία μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1960 χαρακτηριζόταν από αναταραχές. Μια σειρά από πραξικοπήματα τα οποία ξεκίνησαν το 1949, υποβάθμισαν την πολιτική διακυβέρνηση και οδήγησαν τον συνταγματάρχη Adib Shishakli να πάρει την εξουσία το 1951. Μετά την ανατροπή του Shishakli σε ένα πραξικόπημα του 1954, οι συνεχιζόμενοι πολιτικοί ελιγμοί υποστηριζόμενοι από ανταγωνιστικές φατρίες στο στρατό έφεραν εντέλει Αραβικά εθνικιστικά και σοσιαλιστικά στοιχεία στην εξουσία.

Η πολιτική αστάθεια στα χρόνια μετά το πραξικόπημα του 1954, η παρόμοια πολιτική της Συρίας και Αιγύπτου, και το ενδιαφέρον του Αιγύπτιου προέδρου Gamal Abdel Nasser στις αρχές της κρίσης του Σουέζ το 1956 δημιούργησαν την επιθυμία για την ένωση της Συρίας με την Αίγυπτο. Την 1η Φεβρουαρίου 1958 οι δύο χώρες

ενώθηκαν και δημιούργησαν την Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία. Όμως η ένωση δεν ήταν επιτυχής: μετά από ένα στρατιωτικό πραξικόπημα το 1961, η Συρία αποσχίστηκε και επανιδρύθηκε ως Συριακή Αραβική Δημοκρατία. Η αστάθεια χαρακτήρισε τους επόμενους 18 μήνες, με πολλά πραξικοπήματα που κορυφώθηκαν στις 8 Μάρτη του 1963 με την εγκατάσταση μιας ομάδας στρατιωτικών και πολιτικών αξιωματούχων που πήραν τον έλεγχο όλης της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας- το Εθνικό Συμβούλιο Επαναστατικής Διοίκησης (NCRC). Η λήψη του ελέγχου οργανώθηκε από μέλη του Αραβικού Σοσιαλιστικού Αναβιωτικού Κόμματος (Μπααθικό Κόμμα), το οποίο ήταν ενεργό στη Συρία και άλλες Αραβικές χώρες από τα τέλη της δεκαετίας του 1940. Το νέο Υπουργικό Συμβούλιο κυριαρχούνταν από μέλη του Μπααθικού Κόμματος. Σύμφωνα με τον Abboud Samer⁶¹, η αστάθεια της περιόδου της ανεξαρτησίας η οποία προηγήθηκε του πραξικοπήματος των Μπααθιστών προκλήθηκε, κατά κύριο λόγο, από τρεις παράλληλες διαδικασίες με σημαντικές συνέπειες για την κοινωνία: πρώτον, ο απότομος κοινωνικός μετασχηματισμός που επέφερε η ενσωμάτωση στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα· δεύτερον, η εξάπλωση της κρατικής δυναμικής και η διείσδυση του κράτους στην κοινωνία· και, τέλος, η διάχυτη κοινωνική δυσαρέσκεια και η κινητικότητα που θα αμφισβητούσε και τελικά θα κατάστρεφε την υπάρχουσα πολιτική ιεραρχία. Στον απόηχο της αστάθειας, μετά την ανεξαρτησία, αναδύθηκε το Κόμμα Μπάαθ.

Μετά τον έλεγχο της Συρίας από το Μπααθικό κόμμα ακολούθησε ένα πραξικόπημα του Μπάαθ στο Ιράκ. Η καινούρια Συριακή Κυβέρνηση διερεύνησε την πιθανότητα μιας ομοσπονδίας μεταξύ της Αιγύπτου και του - ελεγχόμενου από το Μπάαθ- Ιράκ. Τον Απρίλιο του 1963 έγινε μια συμφωνία στο Κάιρο για δημοψήφισμα ενότητας τον Σεπτέμβριο. Όμως σύντομα αναπτύχθηκαν έντονες διαφωνίες ανάμεσα στα κόμματα και η τριμερής ομοσπονδία απέτυχε. Έκτοτε, τα καθεστώτα του Μπάαθ στη Συρία και το Ιράκ άρχισαν να εργάζονται πάνω στη διμερή ενότητα, αλλά τα σχέδια κατέρρευσαν τον Νοέμβριο του 1963, όταν το καθεστώς Μπάαθ στο Ιράκ ανετράπη. Τον Μάιο του 1964, ο Πρόεδρος Amin Hafiz του NCRC εξέδωσε προσωρινό σύνταγμα το οποίο προετοίμαζε για ένα Εθνικό

⁶¹ Samer, Abboud.N. *Συρία*. Gutenberg, 2020, σελ 37-82.

Συμβούλιο Επανάστασης (NCR), ένα διορισμένο νομοθετικό σώμα αποτελούμενο από αντιπροσώπους μαζικών οργανώσεων- εργάτες, αγρότες και επαγγελματικά σωματεία- ένα προεδρικό συμβούλιο, στο οποίο ανατέθηκε η εκτελεστική εξουσία κι ένα υπουργικό συμβούλιο.

Στις 23 Φεβρουαρίου 1966, μια ομάδα αξιωματικών διεξήγαγε ένα επιτυχημένο εσωκομματικό πραξικόπημα, φυλάκισε τον Πρόεδρο Hafiz, διέλυσε το συμβούλιο και το Εθνικό Συμβούλιο Επανάστασης, κατήργησε το προσωρινό σύνταγμα και όρισε μια περιφερειακή, πολιτική Μπααθική κυβέρνηση. Οι ηγέτες του πραξικοπήματος το χαρακτήρισαν 'διόρθωση' των αρχών του κόμματος. Η ήττα στον πόλεμο του Ιουνίου 1966 των Σύριων κι Αιγυπτίων από το Ισραήλ αποδυνάμωσε το ριζοσπαστικό σοσιαλιστικό καθεστώς και ξεκίνησαν συγκρούσεις ανάμεσα σε μια μετριοπαθή στρατιωτική ομάδα και μια πιο ακραία πολιτική ομάδα του Μπααθικού Κόμματος. Τον Νοέμβριο του 1970, ο Υπουργός Άμυνας Hafiz al-Asad έκανε ένα αναίμακτο στρατιωτικό πραξικόπημα, απομακρύνοντας την ηγεσία του πολιτικού κόμματος κι αναλαμβάνοντας τον ρόλο του πρωθυπουργού.

4.3 Από το 1970 μέχρι το 2000

Μόλις ανέλαβε εξουσία, ο Hafiz al-Asad δημιούργησε γρήγορα μια οργανωτική δομή για την κυβέρνηση του και για να σταθεροποιήσει τον έλεγχο. Η Προσωρινή Περιφερειακή Διοίκηση του Σοσιαλιστικού Μπααθικού Κόμματος όρισε ένα νομοθετικό σώμα 173 μελών, το Λαϊκό Συμβούλιο, στο οποίο το Μπααθικό Κόμμα πήρε 87 έδρες. Οι υπόλοιπες έδρες μοιράστηκαν σε λαϊκές οργανώσεις και άλλα μικρά κόμματα. Τον Μάρτιο του 1971, το κόμμα πραγματοποίησε το περιφερειακό της συνέδριο και ψήφισε μια νέα Περιφερειακή διοίκηση 21 μελών με επικεφαλής τον Asad. Τον ίδιο μήνα, ένα εθνικό δημοψήφισμα διεξήχθη για να επιβεβαιώσει τον Asad ως Πρόεδρο για μια περίοδο 7 ετών. Τον Μάρτιο 1973, ένα καινούριο Συριακό σύνταγμα τέθηκε σε ισχύ και μετά από λίγο ακολούθησαν κοινοβουλευτικές εκλογές για το Λαϊκό Συμβούλιο, οι πρώτες εκλογές από το 1962.

Το αυταρχικό καθεστώς δεν ήταν χωρίς τους επικριτές του, αν και οι περισσότεροι αντιμετωπίστηκαν γρήγορα. Μια σοβαρή πρόκληση προέκυψε στα τέλη της δεκαετίας του 1970, ωστόσο, από τους φονταμενταλιστές Σουνίτες Μουσουλμάνους, οι οποίοι απορρίπτουν τις βασικές αξίες του κοσμικού

προγράμματος Μπάαθ και αντιτίθενται στην κυριαρχία των Αλαουί⁶², τους οποίους θεωρούν αιρετικούς. Από το 1976 μέχρι την καταστολή της το 1982, η υπερσυντηρητική Μουσουλμανική Αδελφότητα ηγήθηκε μιας ένοπλης εξέγερσης κατά του καθεστώτος. Σε απάντηση σε μια απόπειρα εξέγερσης της αδελφότητας τον Φεβρουάριο του 1982, η κυβέρνηση συνέτριψε τη φονταμενταλιστική αντιπολίτευση με κέντρο την πόλη της Χάμα, ισοπεδώνοντας τμήματα της πόλης και προκαλώντας πολλές χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες. Έκτοτε, οι δημόσιες εκδηλώσεις αντικαθεστωτικής δραστηριότητας ήταν πολύ περιορισμένες.

Ο Χαφίζ Αλ Άσαντ πέθανε το 2000, μετά από 30 χρόνια στην εξουσία. Αμέσως μετά τον θάνατο του Αλ Άσαντ, το Κοινοβούλιο τροποποίησε το σύνταγμα, μειώνοντας την υποχρεωτική ελάχιστη ηλικία του Προέδρου από 40 σε 34 ετών, γεγονός που επέτρεψε στον γιο του, Μπασάρ Αλ Άσαντ να είναι νομικά επιλέξιμος για υποψηφιότητα από το κυβερνών κόμμα Μπάαθ. . Στις 10 Ιουλίου 2000, ο Μπασάρ Αλ Άσαντ εξελέγη Πρόεδρος με δημοψήφισμα στο οποίο έθεσε υποψηφιότητα χωρίς αντίπαλο, συγκεντρώνοντας το 97,29% των ψήφων, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της συριακής κυβέρνησης.

Η Συρία κυβερνάται από ένα αυταρχικό καθεστώς που παρουσιάζει τις μορφές ενός δημοκρατικού συστήματος αλλά στο οποίο ο Πρόεδρος Άσαντ κατέχει σχεδόν απόλυτη εξουσία. Αν και οι πολίτες φαινομενικά ψηφίζουν Πρόεδρο και βουλευτές, δεν έχουν το δικαίωμα να αλλάξουν την κυβέρνησή τους. Ο προηγούμενος Πρόεδρος Hafiz Al-Asad επιλέχτηκε πέντε φορές σε δημοψηφίσματα. Ο γιος του, Bashar Al-Asad, επιλέχτηκε επίσης σε ένα δημοψήφισμα τον Ιούλιο του 2000. Ο Πρόεδρος και οι ανώτεροι βοηθοί του, ιδιαίτερα εκείνοι στον στρατό και τις υπηρεσίες ασφαλείας, λαμβάνουν τελικά τις περισσότερες βασικές αποφάσεις στην πολιτική και οικονομική ζωή, με πολύ περιορισμένο βαθμό δημόσιας λογοδοσίας. Η πολιτική αντιπολίτευση στον Πρόεδρο δεν είναι ανεκτή. Η Συρία βρίσκεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης από το 1963. Οι συριακές κυβερνήσεις έχουν υιοθετήσει τον στρατιωτικό νόμο με τη δικαιολογία της κατάστασης πολέμου, η

⁶² Αλαουίτες: μια σημαντική μυστικιστική θρησκευτική ομάδα, η οποία επικεντρώνεται στη Συρία και ακολουθεί έναν κλάδο του Σιιτικού Ισλάμ, σχετικά με τους Δώδεκα Ιμάμηδες των Σιιτών. Οι Αλαουίτες τιμούν τον Αλί, ενώ το όνομά τους Αλαουίτες, σημαίνει ακόλουθοι του Αλί.

οποία συνεχίζει να υπάρχει με το Ισραήλ και με τις συνεχιζόμενες απειλές από τρομοκρατικές ομάδες.

Το καθεστώς Asad έχει την εξουσία περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη κυβέρνηση από την ανεξαρτησία. Η επιβίωσή του οφείλεται εν μέρει στην έντονη επιθυμία για σταθερότητα και στην επιτυχία του καθεστώτος να δώσει σε ομάδες όπως οι θρησκευτικές μειονότητες και οι αγρότες ένα μερίδιο στην κοινωνία. Η επέκταση της κυβερνητικής γραφειοκρατίας δημιούργησε επίσης μια μεγάλη τάξη πιστή στο καθεστώς. Η συνεχιζόμενη ισχύς του Προέδρου οφείλεται επίσης στη συνεχιζόμενη πίστη του στρατού και στην αποτελεσματικότητα του μηχανισμού εσωτερικής ασφάλειας της Συρίας, που και οι δύο αποτελούνται σε μεγάλο βαθμό από μέλη της αίρεσης των Αλαουιτών του ίδιου του Άσαντ.

Επιτρέπεται η ύπαρξη έξι μικρότερων πολιτικών κομμάτων και, μαζί με το Κόμμα Μπάαθ, αποτελούν το Εθνικό Προοδευτικό Μέτωπο (NPF), μια ομάδα κομμάτων που αντιπροσωπεύει το μοναδικό πλαίσιο νόμιμης συμμετοχής των πολιτικών κομμάτων για τους πολίτες. Ενώ δημιουργήθηκε φαινομενικά για να δώσει την εμφάνιση ενός πολυκομματικού συστήματος, το NPF κυριαρχείται από το Κόμμα Μπάαθ και δεν αλλάζει τον ουσιαστικά το μονοκομματικό χαρακτήρα του πολιτικού συστήματος. Τα μέλη του NPF που δεν είναι μέλη του Κόμματος Μπάαθ υπάρχουν ως πολιτικά κόμματα σε μεγάλο βαθμό μόνο κατ' όνομα και συμμορφώνονται αυστηρά με τις πολιτικές του Κόμματος Μπάαθ και της κυβέρνησης.

Το Κόμμα Μπάαθ κυριαρχεί στο Κοινοβούλιο, το οποίο είναι γνωστό ως Λαϊκό Συμβούλιο. Εκλέγεται κάθε τέσσερα χρόνια και το Συμβούλιο δεν έχει ανεξάρτητη αρχή. Αν και οι βουλευτές μπορεί να επικρίνουν πολιτικές και να τροποποιούν σχέδια νόμων, δεν μπορούν να θέσουν σε εφαρμογή νόμους και η εκτελεστική εξουσία διατηρεί τον απόλυτο έλεγχο της νομοθετικής διαδικασίας. Κατά τη διάρκεια του 2002, σε δύο ανεξάρτητους βουλευτές που είχαν υποστηρίξει πολιτικές μεταρρυθμίσεις τους αφαιρέθηκε η βουλευτική ασυλία και καταδικάστηκαν για την κατηγορία της «απόπειρας παράνομης αλλαγής του συντάγματος». Η κυβέρνηση επέτρεψε σε ανεξάρτητους υποψηφίους εκτός NPF να διεκδικήσουν περιορισμένη κατανομή εδρών στο 250μελές Λαϊκό Συμβούλιο. Η τρέχουσα κατανομή των βουλευτών που δεν ανήκουν στο NPF είναι 83, εξασφαλίζοντας

μόνιμη απόλυτη πλειοψηφία για το NPF που κυριαρχείται από το Κόμμα Μπάαθ. Εκλογές για τις 250 έδρες στο Λαϊκό Συμβούλιο έγιναν για τελευταία φορά το 2003⁶³.

Στο άρθρο της, η Lise Storm⁶⁴ αναλύει τις μειονότητες των Κούρδων που κατοικούν στη Συρία, το Ιράν, το Ιράκ και την Τουρκία. Σχετικά με τη Συρία, αναφέρει ότι η πλειοψηφία των Κούρδων στη Συρία είναι αρχικά Τούρκοι Κούρδοι, οι οποίοι εγκατέλειψαν την Τουρκία τη δεκαετία του 1920 για να διαφύγουν από τη σκληρή καταπίεση αυτής της χώρας. Σε αυτούς προστέθηκε αργότερα μια μεγάλη ομάδα η οποία έφυγε από την Τουρκία κατά την περίοδο του μεσοπολέμου κατά την οποία η τουρκική εκστρατεία αφομοίωσης των Κούρδων βρισκόταν στο ζενίθ της. Σε σύγκριση με τους συμπατριώτες τους που ζουν στην Τουρκία, το Ιράν, το Ιράκ, οι Κούρδοι τη Συρίας υπήρξαν εξαιρετικά ήσυχoi. Αν και πολλά τμήματα των Κούρδων της Συρίας πρόσφεραν την υποστήριξη τους στους Κούρδους που επαναστάτησαν στην Τουρκία και το Ιράκ από τη δεκαετία του 1920 μέχρι του 1940, οι ίδιοι δεν ξεσηκώθηκαν ποτέ. Κάποιοι ακαδημαϊκοί υποδηλώνουν ότι διάγουν μια σχετικά ειρηνική ζωή, διότι είναι μόνο μια μικρή μειονότητα. Όμως το γεγονός ότι οι Κούρδοι στη Συρία υπέστησαν ισχυρή καταπίεση και διωγμούς τις δεκαετίες 1960-1970, όταν χιλιάδες Κούρδοι μετακινήθηκαν βίαια και σε περίπου 120.000 αφαιρέθηκε η Συριακή ιθαγένεια ίσως εξηγεί την ήσυχη συμπεριφορά τους.

Στις δεκαετίες 1980-1990, όμως, οι Σύριοι Κούρδοι φαίνεται ότι άρχισαν να αλλάζουν τακτική. Το 1986 μέλη της κουρδικής κοινότητας και η συριακή αστυνομία συγκρούστηκαν στη διάρκεια εορτασμών του κουρδικού φεστιβάλ Newroz⁶⁵. Παρομοίως, οι κουρδικές και συριακές αρχές ήρθαν αντιμέτωπες το 1992, όταν οι Κούρδοι μνημονεύουν την 30η επέτειο της απογραφής που στέρησε από τόσους πολλούς την Συριακή υπηκοότητα. Την άνοιξη του 2004, η δυσαρέσκεια για τη συνεχόμενη καταπίεση των Κούρδων σε συνδυασμό με τις Αραβό-Κουρδικές διαφορές σχετικά με τον πόλεμο στο Ιράκ, πυροδότησε αναταραχές ανάμεσα στους

⁶³ <https://2001-2009.state.gov/outofdate/bgn/s/35817.html>

⁶⁴ Storm, Lise. "Ethnonational Minorities in the Middle East, Berbers, Kurds, and Palestinians". *A Companion To The History Of The Middle East*. Blackwell Publishing, 2005, σελ. 462-485.

⁶⁵ Οι Κούρδοι γιορτάζουν το Newroz ως την Πρωτοχρονιά τους στις 21 Μαρτίου, την πρώτη μέρα της άνοιξης. Το Newroz ξεκίνησε στην Περσία με την θρησκευτική παράδοση του Ζωροαστρισμού, και γιορτάζεται στις περιοχές που βρίσκονταν υπό την Ιρανική επιρροή ή είχαν Πέρσες πρόσφυγες.

Κούρδους της Συρίας. Όπως το 1986 και 1992, οι βίαιες συγκρούσεις ανάμεσα σε μέλη της κουρδικής κοινωνίας και των συριακών αρχών οδήγησαν σε μαζικές συλλήψεις και το θάνατο πολλών Κούρδων.

4.4 Βόρεια Συρία (Rojava)

Η Rojava βρίσκεται στη βόρεια Συρία και σημαίνει 'Δύση', καθώς αποτελεί το δυτικό Κουρδιστάν. Την άνοιξη του 2011 το κουρδικό απελευθερωτικό κίνημα διακήρυξε ότι είχε σκοπό να δημιουργήσει στη Ροζάβα μια κοινωνία βασισμένη στη έννοια του "Κοινωνικού Συνομοσπονδισμού". Επίσης το Κόμμα της Δημοκρατικής Ενότητας (PYD) ίδρυσε το κίνημα για μια Δημοκρατική Κοινωνία ως οργάνωση συμμετοχικής δημοκρατίας για διαφορετικούς λαούς και πολιτικούς παράγοντες. Τέλος τον Ιούλιο του 2012 πολλές λαϊκές εξεγέρσεις απελευθέρωσαν πόλεις και χωριά της Ροζάβα από την Μπααθική Δικτατορία και εγκαθίδρυσαν ένα δημοκρατικό σύστημα. Αυτές οι εξεγέρσεις υπήρξαν η αρχή μιας από τις σημαντικότερες σύγχρονες επαναστάσεις, καθώς τον Ιανουάριο του 2012 σε δεύτερο στάδιο, τα τρία καντόνια της Ροζάβα: Τζεζιρέ, Κομπάνι και Αφρίν διακήρυξαν τη Δημοκρατική Αυτονομία συμφώνησαν σε ένα κοινό κοινωνικό συμβόλαιο, όπου θα ίσχυαν δημοκρατικές αυτόνομες διοικήσεις για να διασφαλίσουν ότι το σύστημά τους θα λειτουργούσε συμπεριληπτικά και πλουραλιστικά.

Αυτό θα συνιστούσε ένα τρίτο δρόμο, πέρα από το Μπααθικό καθεστώς και την εθνικιστική Ισλαμική αντιπολίτευση. Έπειτα, ανάμεσα στον Σεπτέμβριο του 2012 και τον Ιανουάριο του 2015, ο επαναστατικός στρατός αντιστάθηκε εντυπωσιακά στο Ισλαμικό Κράτος (IS) και το νίκησε. Έτσι, κέρδισε επιτέλους και την προσοχή της κοινής γνώμης και σήμερα πολλές δημοκρατικές, ελευθεριακές, αριστερές, επαναστατικές ομάδες, όπως και ομάδες για τα ανθρώπινα δικαιώματα γνωρίζουν πολύ καλά ότι στη Συρία υπάρχει μια ελεύθερη περιοχή που ονομάζεται Ροζάβα.

Το αξίωμα ότι ο πόλεμος είναι πάντοτε και πόλεμος κατά των γυναικών φάνηκε από τις γυναικοκτονίες των δυνάμεων των Τζιχαντιστών, όπως το Μέτωπο Αλ-Νούσρα και το λεγόμενο Ισλαμικό Κράτος που υποστηρίζονται από την Τουρκία. Με την επανάσταση στη Ροζάβα, υπήρξε έντονη αντίθεση στις πρακτικές αυτών των ομάδων και των υποστηρικτών τους – η επανάσταση των γυναικών στη Ροζάβα. Οι γυναίκες αυτές όμως δε μένουν μόνο στις μάχες με το ισλαμικό κράτος, αλλά ασκούν

κριτική στο κράτος, στους θεσμούς και στον καπιταλισμό ως συμπτώματα της πατριαρχίας αντιστεκόμενες στην φεουδαρχική πατριαρχία στο Κουρδιστάν και τις γύρω περιοχές. Ο ρόλος τους είναι πράγματι κρίσιμος στον ένοπλο αγώνα, αλλά αυτό που δεν είναι ιδιαίτερα γνωστό αλλά εξίσου σημαντικό είναι ότι κάνουν κοινωνική επανάσταση μέσα στην κοινωνία και την οικογένεια, που εκτός από τις Κούρδισες αφορά τις Συροϊακωβίτισες και τις Αράβισσες.

4.5 Η Επανάσταση των Γυναικών

Στο δεύτερο μισό του 2014, οι μάχες για το Σενγκιάλ και το Κομπάνι γνωστοποίησαν τη δράση των γυναικών ως αγωνίστριες, το οποίο ήταν πρωτοφανές για τη Δύση. Μια μεσανατολική κοινωνία δηλαδή με επίκεντρο τις γυναίκες, τη στιγμή που είναι γνωστό ότι οι κοινωνίες αυτές είναι ανδροκρατούμενες και οπισθοδρομικές. Κι όμως, η αντίσταση, ιδιαίτερα στο Κομπάνι άλλαξε αυτή την εικόνα των Κουρδισών. Η πρόσφατη Αραβική Άνοιξη⁶⁶ ανέδειξε πολλές γυναίκες μαχήτριες, οι οποίες όμως στην πορεία παραγκωνίστηκαν, καθώς σε πολλές χώρες τα νέα καθεστώτα που ανέβηκαν στην εξουσία ήταν ακόμη πιο συντηρητικά. Στην πραγματικότητα, οι ριζοσπαστικές ισλαμικές οργανώσεις που κυβερνούσαν, επιθυμούσαν τη γυναίκα ακόμη πιο υπόδουλη από πριν.

Στη Ροζάβα, οι γυναίκες ήταν και είναι καταπιεσμένες και στερούνται θεμελιώδη δικαιώματα, ακόμη και αυτό της ιδιότητας του πολίτη. Ως γυναίκες είναι εγκλωβισμένες στην πατριαρχική κοινωνία, χωρίς δυνατότητα διαφυγής μέσω της εργασίας ή της εκπαίδευσης, καθώς τους απαγορεύεται να μάθουν κάποια τέχνη ώστε να γίνουν οικονομικά ανεξάρτητες. Η μόνη διέξοδος για αυτές ήταν ο γάμος, για αυτό και παντρεύονταν πολύ νέες, ή και κατέληγαν δεύτερες ή τρίτοι σύζυγοι πολύ γηραιότερων αντρών. Ακόμη και αν κάποιες κατάφεραν να σπουδάσουν, συνήθως ήταν εξαρτημένες από τον πατέρα ή τον σύζυγό τους και μόνο λίγες εργάζονταν

⁶⁶ Αραβική Άνοιξη ήταν ένα κύμα διαδηλώσεων και εξεγέρσεων για την προάσπιση της δημοκρατίας. Έλαβε χώρα στη περιοχή της Μέσης Ανατολής και στη Βόρεια Αφρική το 2010 και το 2011, προκαλώντας ορισμένα από τα παγιωμένα έως τότε αυταρχικά καθεστώτα της περιοχής και τους αυταρχικούς ηγέτες. Τα αιτήματα των διαδηλωτών ήταν κυρίως οικονομικά και πολιτικά. Μολονότι, φαινόταν να έχουν ως στόχο την ίδρυση δημοκρατικών καθεστώτων, οι εξεγέρσεις οδήγησαν επίσης σε ένοπλες συγκρούσεις σε ορισμένες χώρες, ακόμα και σε εμφυλίους πολέμους.

στους τομείς της εκπαίδευσης ή της υγείας. Η ενδοοικογενειακή βία είναι πολύ διαδεδομένη και οι γυναίκες αποκλείονται και από τη δημόσια σφαίρα. Επίσης, στην παραδοσιακή οικογένεια, η έννοια της “τιμής” του άντρα ταυτίζεται με την “αγνότητα” της συζύγου του, το οποίο μπορεί να οδηγούσε ακόμη και σε φόνους “τιμής”.

Στη Μέση Ανατολή, αν κάποια γυναίκα υποστεί βιασμό, συχνά εγκαταλείπεται από την οικογένειά της και μπορεί ακόμη και να δολοφονηθεί για τους λόγους “τιμής” που προαναφέρθηκαν. Όμως η πατριαρχία δεν καταδυναστεύει μόνο τις γυναίκες αλλά και τους άντρες: εκείνοι που καταπιέζονται πολιτικά, οικονομικά ή σεξουαλικά εκτονώνουν τη βία τους όχι στον καταπιεστή τους, αλλά στα αδύναμα μέλη της οικογένειάς τους, δηλαδή τις γυναίκες και τα παιδιά. Αυτό είναι λιγότερο επικίνδυνο από το να διοχετεύεται ο θυμός τους στην κοινωνία, όπως και είναι θέμα τιμής να μπορούν να ελέγχουν τις συζύγους και τα παιδιά τους.

Οι Κούρδισες της Συρίας βρίσκονταν και αυτές σε υποδεέστερη θέση από ότι οι άντρες, ωστόσο πολλές πήραν μέρος στην από κάτω οργάνωση του κινήματος των δεκαετιών 1980-90. Το ίδιο το PKK έπαιξε καθοριστικό ρόλο σε αυτή την αποφασιστικότητα των γυναικών: “η ιδεολογία του PKK υποστηρίζει πως η απελευθέρωση της κοινωνίας είναι αδύνατη χωρίς την απελευθέρωση των γυναικών, οπότε το κίνημα τους πρόσφερε μια σημαντική θέση στην εκπαίδευση”⁶⁷. Το γεγονός ότι ο ίδιος ο Οτσαλάν έζησε εκεί για 20 χρόνια διαμόρφωσε τις αντιλήψεις των Κουρδισών της Συρίας και η φιλοσοφία του για την ενδυνάμωση των γυναικών υπήρξε καίρια για την κοινωνία και κινητήρια δύναμη για την επανάσταση.

Το κίνημα των Κουρδισών αποσκοπεί στο να ξεπεράσουν την αλλοτρίωση τους, δηλαδή την υποτίμηση της κουλτούρας τους, βασισμένη στην αποικιοκρατική αντίληψη. Επίσης αναλύει τους τρόπους με τους οποίους η πατριαρχία διατηρεί τη δύναμη της απομονώνοντας τη μία γυναίκα από την άλλη και τέλος και πάνω από όλα, αποσκοπεί στην απελευθέρωση των Κουρδισών αλλά και όλων των γυναικών. Πάνω σε αυτά τα βήματα, το PKK δημιούργησε χώρους όπου μπορούσαν να συμμετέχουν οι γυναίκες κι ενθάρρυνε τη μόρφωσή τους. Οι γυναίκες πήγαιναν από

⁶⁷ Κναπ, Φλαχ, Αϊμπογά *Η Επανάσταση στη Ροζάβα: Δημοκρατική αυτονομία και γυναικεία απελευθέρωση στο συριακό Κουρδιστάν*. Απατρικς, 2017, σελ.99

σπίτι σε σπίτι και προσπαθούσαν να πείσουν τις νοικοκυρές να πάρουν μέρος στο κίνημα, συνέβαλαν στη μόρφωση τους και οργάνωναν συνελεύσεις γυναικών. Πολλές έφυγαν από τη Ροζάβα για να πολεμήσουν στο Βόρειο Κουρδιστάν με τον γυναικείο στρατό YJAK.

4.6 Η Οργάνωση των Γυναικών στα τρία Καντόνια

Η οργάνωση των γυναικών από καντόνι σε καντόνι διαφέρει. Στο Αφρίν, το δυτικότερο καντόνι, οι γυναίκες έχουν ανεπτυγμένη συνείδηση. Σύμφωνα με την Ιλχάμ Αχμέντ, μέλος του TEV-DEM, οι άντρες έχουν μικρή επιρροή στην κοινωνία, ενώ οι γυναίκες έχουν κατορθώσει να συνυπάρχουν ισότιμα στην οικογένεια και την κοινωνία. Τα παιδιά μεγαλώνουν κοντά τους, ενώ η άποψη ότι οι γυναίκες πρέπει να μένουν σπίτι και να φροντίζουν το νοικοκυριό δεν υφίσταται εκεί. Απασχολούνται σε βαριές αγροτικές εργασίες μαζί με τους άντρες και εκπροσωπούνται ισότιμα από τους θεσμούς, ενώ έχουν αφιερώσει πολλή εργασία για την εκπαίδευση και την οργάνωση τους. Πολλές συμμετέχουν στις οργανώσεις της Δημοκρατικής Αυτονομίας και στα γυναικεία συμβούλια. Αυτός ο έμφυλος καταμερισμός ρόλων οφείλεται εν μέρει στο ότι στο Αφρίν οι παραδοσιακές εκτεταμένες οικογένειες δεν έχουν μεγάλη επιρροή και η κοινωνία έχει περισσότερο μικροαστικά χαρακτηριστικά.

Αντίθετα, στο Κομπάνι οι φυλές ασκούν ακόμη μεγάλη δύναμη και οι φεουδαρχικές δομές είναι ακόμη γερές και για αυτό το κίνημα πριν την επανάσταση ήταν αδύναμο. Η Αχμέντ μας πληροφορεί ότι οι φυλές έχουν ισχυρότερο ρόλο από τα κόμματα, συνδέουν τις κοινωνίες και δεν ήταν κατά της επανάστασης, σε αντίθεση με τα κόμματα. Οι φυλές ήταν πιο ανοιχτές ως προς την επανάσταση και οι περισσότερες υποστήριζαν την απελευθέρωση. Το PYD είναι το πιο δημοφιλές κόμμα, ενώ τα άλλα είναι σχεδόν ανύπαρκτα. Τη μεγαλύτερη επίδραση όμως στο Κομπάνι είχε η επανάσταση το Μάιο του 2014. Πριν την επανάσταση, ήταν αδύνατο για τις γυναίκες και τα κορίτσια να κυκλοφορήσουν μόνες τους έξω, διότι διάφοροι τοπικοί αξιωματούχοι τις παρενοχλούσαν σεξουαλικά. Το καθεστώς αδιαφορούσε για αυτές τις επιθέσεις, καταστέλλοντας τις γυναίκες και εμποδίζοντας τις από το να δουλέψουν και να οργανωθούν πολιτικά. Η επανάσταση σταμάτησε αυτές τις σεξουαλικές επιθέσεις, οι θύτες τιμωρήθηκαν και δημιουργήθηκε ένα θετικό κοινωνικό πνεύμα. Οι γυναίκες ήταν πια ελεύθερες να συμμετέχουν πολιτικά και η προηγούμενη καταπίεσή τους έδωσε μια ιδιαίτερη δυναμική για το κίνημα.

Στο καντόνι του Κομπάνι, οι κοινοτιστικές αξίες υφίστανται ακόμη, σε αντίθεση με τις καπιταλιστικές κοινωνίες, το οποίο σήμαινε ότι το κίνημα πριν την επανάσταση ήταν πολύ αδύναμο και η δημιουργία της Δημοκρατικής Αυτονομίας θα ήταν ιδιαίτερα δύσκολη. Ωστόσο, οι γυναίκες επέδειξαν μεγάλο ζήλο για να την πετύχουν. Στην αρχή, συμμετείχαν στα εννιά μικτά συμβούλια των συνοικιών του Κομπάνι κι έπειτα ένα 'Σπίτι Γυναικών' συγκρότησε το γυναικείο συμβούλιο ώστε να αποφασίζουν μόνες τους. Την άνοιξη του 2013, 135 γυναίκες συμμετείχαν στο συμβούλιο, το οποίο ασχολούνταν με τα προβλήματα των ντόπιων γυναικών. Γενικά, όλα τα συμβούλια τηρούν το ποσοστό 40% γυναικείας συμμετοχής και την αρχή της διπλής ηγεσίας. Δυστυχώς, η επίθεση του ISIS 2014-15 κατέστρεψε πολλά από αυτά που είχαν επιτευχθεί στο Κομπάνι, όμως τον Οκτώβριο του 2015 θεσπίστηκαν νόμοι για τις γυναίκες καθολικού υποχρεωτικού χαρακτήρα, ανάμεσα σε αυτούς ήταν και η απαγόρευση γάμων σε παιδική ηλικία.

4.7 Διπλή Ηγεσία και Ποσόστωση του 40%

Στη Ροζάβα εφαρμόζεται παντού η αρχή της διπλής ηγεσίας ή συμπροεδρίας (hevserok). Στις κομούνες και τα δικαστήρια, η ηγεσία δίνεται σε δύο άτομα, από τα οποία το ένα πρέπει να είναι γυναίκα. Η ποσόστωση φύλου ισχύει για όλους τους μικτούς θεσμούς όπως τα συμβούλια, τα δικαστήρια και τις επιτροπές, όπου οι γυναίκες πρέπει να αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 40%. Επιπροσθέτως, αρκετές γυναίκες συμμετέχουν στις επαναστατικές εργασίες της Ροζάβα. Για παράδειγμα, στο Αφρίν το 65% των πολιτικών και στρατιωτικών οργανώσεων αποτελείται από γυναίκες που έχουν αυτοοργανωθεί. Στους 44 δήμους, το 55% των υπαλλήλων είναι γυναίκες: στον αγροτικό τομέα το 56% είναι γυναίκες, στα ινστιτούτα κουρδικής γλώσσας και το σωματείο δασκάλων το 70%, ενώ στον τομέα της εκπαίδευσης φτάνουν μέχρι το 90%. Ακόμη, υπάρχουν ραδιοφωνικοί σταθμοί που λειτουργούν από γυναίκες για να φέρουν στην επιφάνεια γυναικεία ζητήματα, όπως στο Κομπάνι, όπου δέκα γυναίκες έχουν ιδρύσει ένα τέτοιο σταθμό.

Στη Ροζάβα, οι γυναίκες έχουν δημιουργήσει Κέντρα Εκπαίδευσης και Έρευνας, σε κουρδικές πόλεις και χωριά αλλά και σε αραβικές πόλεις με μεγάλο αραβικό πληθυσμό. Από το 2011 έχουν ιδρυθεί δύο γυναικείες ακαδημίες και 26 εκπαιδευτικά κέντρα. Εκεί, οι γυναίκες συζητούν για τα κοινωνικά και οικογενειακά τους προβλήματα και προσπαθούν να βρουν λύσεις σε αυτά. Επίσης, παρέχονται

μαθήματα γλώσσας, ηλεκτρικών υπολογιστών, κοπτικής-ραπτικής πρώτων βοηθειών και παιδιατρικής όπως και εργαστήρια πολιτισμού και τέχνης και γενικά παίρνουν μόνες τις αποφάσεις τους για το τι χρειάζονται. Αυτά τα κέντρα αποτελούν το σημείο συνάντησης των γυναικείων οργανώσεων. Κύριος στόχος τους είναι να αποκτήσουν οι γυναίκες πολιτική συνείδηση, να γνωρίσουν την πραγματικότητα και να την αλλάξουν ώστε να ζήσουν σε μια όμορφη, ελεύθερη κοινωνία.

4.8 'Jineology'

Από το 2011, η Yekitiya ίδρύει ακαδημίες με σκοπό την ιδεολογική ενθάρρυνση των γυναικών. Μάλιστα οι αντάρτισσες του PKK χρησιμοποιούν τον όρο 'Jineology'- η λέξη 'jin' σημαίνει γυναίκα και το επίθημα '-ology' που προέρχεται από την ελληνική λέξη για τον 'λόγο'. Επίσης, η λέξη 'jin' συνδέεται και με την κουρδική λέξη 'jiyan' που η σημασία της είναι 'ζωή'. Η λέξη δημιουργήθηκε από τον Οτσαλάν και ειπώθηκε πρώτη φορά στην απολογία του. Είναι αξιοσημείωτο ότι στη σημερινή εποχή, οι Κούρδοι και οι λαοί των αυτόνομων περιοχών της Βόρειας και Ανατολικής Συρίας διδάσκονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το μάθημα Jineology το οποίο συνιστά ένα επαναστατικό βήμα των Κούρδων. Σε αυτό το μάθημα, οι μαθητές διδάσκονται θέματα όπως η ανισότητα των φύλων, οι λύσεις σε κοινωνικά προβλήματα, η κοινωνική αδικία και τα ιδιαίτερα προβλήματα των γυναικών όπως η έμφυλη βία και η απλήρωτη γυναικεία εργασία.

Το σχολικό εγχειρίδιο για τη Jineology ασχολείται με πιθανές λύσεις σε ποικίλα προβλήματα όπως τη διαφορά ανάμεσα στα φύλα και τις δυσκολίες στις ανδροκρατούμενες κοινωνίες και την επιρροή τους στην κοινωνική ζωή. Επίσης, το 2017 ιδρύθηκε το Τμήμα Jineology στο Πανεπιστήμιο της Ροζάβα, το πρώτο του είδους του στον ακαδημαϊκό κόσμο της Μέσης Ανατολής. Στόχος του είναι η μελέτη των ζώων και των συνθηκών των γυναικών, η ιστορία του γυναικείου αγώνα, η καταπίεση και η εκμετάλλευση ώστε να αμφισβητηθεί η ανδροκρατούμενη κατανόηση της ιστορίας και να ξαναγραφτεί κι ακόμη να γίνουν αλλαγές στη νοοτροπία της κοινωνίας στην περιοχή⁶⁸.

⁶⁸ <https://medyanews.net/kurdish-women-continue-to-fight-against-patriarchy-jineology-courses-in-the-high-school-curriculum/>

Στο δοκίμιο 'η Επανάσταση στη Ροζάβα' αναφέρεται ότι αυτό που πρεσβεύει η Jineology είναι ότι: “η επιστημολογική γνώση είναι σήμερα αποκομμένη από το κοινωνικό πεδίο- είναι ένα μονοπώλιο ελεγχόμενο από τις κυρίαρχες ομάδες με στόχο τη διαιώνιση της εξουσίας τους. Σκοπός της Jineology είναι να καταστήσει προσβάσιμη την επιστημονική γνώση στις γυναίκες και στην κοινωνία και να ενισχύσει τους δεσμούς της επιστήμης και της γνώσης με την κοινωνία”⁶⁹. Επίσης στοχεύει στην ευημερία που τα συμβούλια προσπαθούν να εφαρμόσουν, διότι η θεωρία και η πράξη εδώ συνδέονται.

5. Ιράν

Μια νέα εποχή στην ιστορία της Περσίας ξημέρωσε με την Περσική Συνταγματική Επανάσταση κατά του Σάχη Μοζαφάρ αλ-Ντιν στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα. Ο Σάχης κατάφερε να παραμείνει στην εξουσία, χορηγώντας ένα περιορισμένο σύνταγμα το 1906 (μετατρέποντας τη χώρα σε συνταγματική μοναρχία). Το πρώτο Mejlis (βουλή) συγκλήθηκε στις 7 Οκτωβρίου 1906. Η ανακάλυψη του πετρελαίου το 1908 από τους Βρετανούς στο Χουζεστάν προκάλεσε έντονο ανανεωμένο ενδιαφέρον για την Περσία από τη Βρετανική Αυτοκρατορία.

Κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η χώρα καταλήφθηκε από βρετανικές, οθωμανικές και ρωσικές δυνάμεις αλλά έμεινε ουσιαστικά ουδέτερη. Το 1919, μετά τη Ρωσική Επανάσταση και την αποχώρησή των ξένων δυνάμεων, η Βρετανία επιχείρησε να εγκαταστήσει ένα προτεκτοράτο στην Περσία, το οποίο απέτυχε. Τελικά, το κενό εξουσίας που προκλήθηκε από την αστάθεια της κυβέρνησης των Qajar οδήγησε στην άνοδο του Reza Khan έναν αξιωματικό της Περσικής Ταξιαρχίας Κοζάκων, ο οποίος αργότερα θα γινόταν Reza Shah Pahlavi, και στην επακόλουθη ίδρυση της δυναστείας των Pahlavi το 1925.

Ο Reza Shah ίδρυσε μια αυταρχική κυβέρνηση που πρέσβευε τον εθνικισμό, τον милитарισμό, την ανεξιθρησκία και τον αντικομμουνισμό σε συνδυασμό με αυστηρή λογοκρισία και κρατική προπαγάνδα. Τα σχέδιά του περιλάμβαναν την ανάπτυξη βαρέων βιομηχανιών, μεγάλα έργα υποδομής, την κατασκευή εθνικού σιδηροδρόμου, τη δημιουργία ενός εθνικού δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος, τη μεταρρύθμιση της δικαιοσύνης μέχρι τότε ελεγχόμενης από τον σιιτικό κλήρο μέσω

⁶⁹ Κναπ, Φλαχ, Αϊμπογά *Η Επανάσταση στη Ροζάβα: Δημοκρατική αυτονομία και γυναικεία απελευθέρωση στο συριακό Κουρδιστάν*. Άπατρις, 2017, σελ.108

της δημοσίευσης του Αστικού Κώδικα, και τη βελτίωση της υγιεινής και του συστήματος υγείας. Για αυτό χρειαζόταν μια συγκεντρωτική και ισχυρή κυβέρνηση, καθώς και περισσότερη ανεξαρτησία από τη Βρετανία και τη Ρωσία, την οποία πέτυχε ακυρώνοντας τα ειδικά δικαιώματα που παραχωρήθηκαν στους ξένους κατά την εποχή των Qajar.

Πολλοί από τους νέους νόμους και κανονισμούς προκάλεσαν δυσαρέσκεια στους πιστούς μουσουλμάνους και τον κλήρο. Για παράδειγμα, οι άνδρες έπρεπε να φορούν δυτικά ρούχα και οι γυναίκες ενθαρρύνονταν να απορρίψουν το hijab. Άντρες και γυναίκες είχαν τη δυνατότητα να συναθροίζονται ελεύθερα, παραβιάζοντας την ισλαμική ανάμειξη των φύλων. Οι εντάσεις κορυφώθηκαν το 1935, όταν οι έμποροι και οι χωρικοί ξεσηκώθηκαν στο ιερό Imam Reza στο Μασχάντ. Δεκάδες σκοτώθηκαν και εκατοντάδες τραυματίστηκαν όταν τα στρατεύματα κατέπνιξαν τελικά την αναταραχή.

Ο Reza Shah προσέγγισε τη Γερμανία, πελάτη του πετρελαίου της χώρας του και χρήσιμο σύμμαχο για τη βιομηχανία της, το οποίο ανησύχησε τους Βρετανούς. Παρόλο που δήλωσε την ουδετερότητα του Ιράν στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αρνήθηκε να ικανοποιήσει τα αιτήματα των συμμάχων για βοήθεια, με αποτέλεσμα η Βρετανία και η ΕΣΣΔ να εισβάλουν στο Ιράν στις 25 Αυγούστου 1941. Ο Reza Shah αναγκάστηκε να παραιτηθεί και στάλθηκε στην εξορία, ενώ στη θέση του ανέβηκε ο γιός του Mohhamad Reza Pahlavi. Στη Διάσκεψη της Τεχεράνης το 1943, οι Σύμμαχοι εξέδωσαν τη Διακήρυξη της Τεχεράνης που εγγυήθηκε τη μεταπολεμική ανεξαρτησία και τα όρια του Ιράν. Ωστόσο, όταν τελείωσε ο πόλεμος, τα σοβιετικά στρατεύματα που στάθμευαν στο βορειοδυτικό Ιράν όχι μόνο αρνήθηκαν να αποσυρθούν αλλά υποστήριξαν εξεγέρσεις που δημιούργησαν βραχύβια, φιλοσοβιετικά αυτονομιστικά εθνικά κράτη στις βόρειες περιοχές του Αζερμπαϊτζάν και του Ιρανικού Κουρδιστάν, τη Λαϊκή Κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν και το Δημοκρατία του Κουρδιστάν αντίστοιχα, στα τέλη του 1945. Τα σοβιετικά στρατεύματα δεν αποχώρησαν από το Ιράν μέχρι τον Μάιο του 1946 αφού έλαβαν υπόσχεση για παραχωρήσεις πετρελαίου. Οι σοβιετικές δημοκρατίες στο βορρά σύντομα ανατράπηκαν και οι παραχωρήσεις πετρελαίου ανακλήθηκαν.

Αρχικά υπήρχαν ελπίδες ότι το Ιράν μετά την κατοχή θα μπορούσε να γίνει συνταγματική μοναρχία. Ο νέος Mohammad Reza Shah Pahlavi ανέλαβε αρχικά έναν πολύ διακριτικό ρόλο στην κυβέρνηση και επέτρεψε στο κοινοβούλιο να έχει μεγάλη εξουσία. Τα πρώτα χρόνια έγιναν εκλογές, αν και χαρακτηρίστηκαν από διαφθορά. Το

κοινοβούλιο υπήρξε ασταθές για χρόνια και από την περίοδο 1947 έως 1951 το Ιράν είδε την άνοδο και την πτώση έξι διαφορετικών πρωθυπουργών. Ο Pahlavi αύξησε την πολιτική του δύναμη συγκαλώντας τη Συντακτική Συνέλευση του Ιράν, το 1949, η οποία τελικά σχημάτισε τη Γερουσία του Ιράν. Οι νέοι γερουσιαστές υποστήριζαν σε μεγάλο βαθμό τον Pahlavi, όπως είχε σκοπό.

Το 1951 ο πρωθυπουργός Mohammed Mosaddeq έλαβε την ψήφο που απαιτείται από το κοινοβούλιο για την εθνικοποίηση της βρετανικής πετρελαϊκής βιομηχανίας. Παρά την πίεση των Βρετανών, συμπεριλαμβανομένου ενός οικονομικού αποκλεισμού, η εθνικοποίηση συνεχίστηκε. Ο Mosaddeq απομακρύνθηκε για λίγο από την εξουσία το 1952, αλλά γρήγορα διορίστηκε ξανά από τον Σάχη, λόγω μιας λαϊκής εξέγερσης για την υποστήριξη του πρωθυπουργού, και αυτός, με τη σειρά του, ανάγκασε τον Σάχη σε σύντομη εξορία τον Αύγουστο του 1953 μετά από ένα αποτυχημένο στρατιωτικό πραξικόπημα. από τον συνταγματάρχη της αυτοκρατορικής φρουράς Nematollah Nassiri.

Η περίοδος 1960–63 σηματοδότησε ένα σημείο καμπής στην ανάπτυξη του ιρανικού κράτους. Ο Σάχης προώθησε τη βιομηχανική επέκταση, ενώ τα πολιτικά κόμματα που αντιστάθηκαν στην απόλυτη εδραίωση της εξουσίας του φιμώθηκαν και ωθήθηκαν στο περιθώριο. Η μεταρρύθμιση της γης το 1962 εισήγαγε την ανακατανομή της γης υπέρ των μικρότερων καλλιεργητών και την εισαγωγή των συνεταιρισμών. Οι αγροτικές μεταρρυθμίσεις ήταν απλώς ένα προοίμιο για τη “Λευκή Επανάσταση”⁷⁰ του Σάχη, ένα πολύ πιο φιλόδοξο πρόγραμμα κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής μεταρρύθμισης. Χάρη σε αυτές τις μεταρρυθμίσεις, τις επόμενες δεκαετίες, το κατά κεφαλήν εισόδημα για τους Ιρανούς εκτοξεύτηκε στα ύψη και τα έσοδα από το πετρέλαιο τροφοδότησαν μια τεράστια αύξηση της κρατικής χρηματοδότησης για έργα βιομηχανικής ανάπτυξης. Όπως ήταν αναμενόμενο, ο σιuitικός κλήρος αντιστάθηκε στις αλλαγές, καθώς έχασε μεγάλο μέρος της εξουσίας του, η οποία υποχώρησε περαιτέρω με τη δημιουργία των κοσμικών δικαστηρίων και την εισαγωγή μεταρρυθμίσεων στην κοσμική εκπαίδευση. Το βασικό πρόσωπο που

⁷⁰ Λευκή Επανάσταση ήταν μια εκτεταμένη σειρά μεταρρυθμίσεων που οδήγησαν σε επιθετικό εκσυγχρονισμό στο Ιράν που ξεκίνησε το 1963 από τον Σάχη Mohammad Reza Pahlavi, οι οποίες διήρκεσαν μέχρι το 1979. Οι μεταρρυθμίσεις οδήγησαν σε μεγάλη ανακατανομή του πλούτου στην εργατική τάξη του Ιράν, εκρηκτική οικονομική ανάπτυξη τις επόμενες δεκαετίες, ταχεία αστικοποίηση και αποδόμηση των φεουδαρχικών εθίμων του Ιράν.

αντιστάθηκε στις μεταρρυθμίσεις ήταν ο Ayatollah Ruhollah Khomeini, ο οποίος εξορίστηκε.

Η οικονομία του Ιράν βασιζόταν στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων του πετρελαίου, στην παραγωγή των αυτοκινήτων, και στην εκμετάλλευση των αποθεμάτων χαλκού της χώρας. Η φαινομενική επιτυχία, ωστόσο, κάλυπτε βαθιά ριζωμένα προβλήματα, καθώς η χώρα βασιζόταν σε αναπτυξιακά προγράμματα υψηλού κόστους, ενώ παράλληλα πραγματοποιούσε μεγάλες στρατιωτικές δαπάνες. Έτσι, παρά την υψηλή ανάπτυξη, η αγοραστική δύναμη των Ιρανών και το γενικό επίπεδο ζωής τους παρέμεινε στάσιμο.

Οι μεταρρυθμίσεις του Σάχη είχαν επίσης αποτύχει να προσφέρουν οποιοδήποτε βαθμό πολιτικής συμμετοχής. Τα δύο βασικά κόμματα που κυριαρχούσαν ήταν χρηματοδοτούμενα από τον Σάχη. Παραδοσιακά κόμματα όπως το Εθνικό Μέτωπο είχαν περιθωριοποιηθεί, ενώ άλλα, όπως το Κόμμα Τουντέχ, τέθηκαν εκτός νόμου. Όλες οι μορφές κοινωνικής και πολιτικής διαμαρτυρίας υπόκειντο σε λογοκρισία, παρακολούθηση ή παρενόχληση και η παράνομη κράτηση και τα βασανιστήρια ήταν συνηθισμένα. Για πρώτη φορά μετά το πραξικόπημα ενάντια στον Μοσαντέκ το 1953, οι διανοούμενοι άρχισαν να υποστηρίζουν ότι με τη βοήθεια των κληρικών ο Σάχης θα μπορούσε να ανατραπεί. Σε αυτό το περιβάλλον, ο Ayatollah Khomeini, συνέχισε να κηρύττει από την εξορία για τα κακώς κείμενα του καθεστώτος Pahlavi, κατηγορώντας τον Σάχη για αθρησκία και υποτέλεια στις ξένες δυνάμεις. Την αντίθεσή τους στον Σάχη εξέφραζαν επίσης μέλη των κομμάτων Εθνικού Μετώπου και του Κομμουνιστικού Κόμματος Τουντέχ, κληρικοί και άνεργοι και φτωχοί Ιρανοί.

Η Ιρανική Επανάσταση, γνωστή και ως Ισλαμική Επανάσταση, ήταν η επανάσταση που μετέτρεψε το Ιράν από απόλυτη μοναρχία υπό τον Σάχη Mohammad Reza Pahlavi σε Ισλαμική Δημοκρατία υπό τον Ayatollah Khomeini. Ξεκίνησε το 1978 με τις πρώτες μεγάλες διαδηλώσεις, και ολοκληρώθηκε με την έγκριση του νέου θεοκρατικού Συντάγματος —με το οποίο ο Ayatollah Khomeini έγινε Ανώτατος Ηγέτης της χώρας— το 1979. Στο μεταξύ, ο Mohammad Reza εξορίστηκε τον Ιανουάριο του 1979 μετά από απεργίες και διαδηλώσεις που παρέλυσαν τη χώρα, και την 1η Φεβρουαρίου 1979 ο Ayatollah Khomeini επέστρεψε στην Τεχεράνη. Η τελική κατάρρευση της δυναστείας των Pahlavi σημειώθηκε λίγο μετά, στις 11

Φεβρουαρίου, όταν ο στρατός του Ιράν κήρυξε τον εαυτό του "ουδέτερο" αφού οι αντάρτες συνέτριψαν τα στρατεύματα του Σάχη σε ένοπλες οδομαχίες. Το Ιράν έγινε επίσημα Ισλαμική Δημοκρατία την 1η Απριλίου 1979, όταν οι Ιρανοί ενέκριναν συντριπτικά ένα εθνικό δημοψήφισμα. Μετά τον θάνατο του Khomeini το 1989, η Συνέλευση των Εμπειρογνομόνων, ένα εκλεγμένο σώμα εμπειρων κληρικών, επέλεξε τον πρόεδρο Ayatollah Ali Khamenei ως τον επόμενο Ανώτατο Ηγέτη.

Παρά την καταπίεση των Κούρδων στις αρχές της δεκαετίας του 1920 από το Ιρανικό καθεστώς, οι Κούρδοι του Ιράν επαναστάτησαν μόνο δύο φορές τη δεκαετία του 1920 και 1930, όπου και τις δύο φορές, Κούρδοι αρχηγοί φυλών οι οποίοι οδηγήθηκαν από την επιθυμία για δύναμη παρά από εθνικιστικά συναισθήματα ηγήθηκαν της επανάστασης. Μέχρι το τέλος του 1930 είχαν υποταχθεί αποτελεσματικά χάρη στην πολιτική ομογενοποίησης του Reza Shah, η οποία συμπεριλάμβανε την εισαγωγή μιας μοναδικής ενοποιητικής γλώσσας όπως και την επιβολή ενός ενιαίου κώδικα ντυσίματος σε αστούς, αγρότες και κτηνοτρόφους. Όσο αναφορά τους Κούρδους όμως, που θεωρούνταν ένας ενδεχόμενος αποσταθεροποιητικός παράγοντας στην Ιρανική κοινωνία, η πολιτική της ομογενοποίησης πήγε ένα βήμα πιο πέρα. Στα τέλη της δεκαετίας του 1920 και τις αρχές του 1930, ένας μεγάλος αριθμός Κούρδων αρχηγών φυλών τέθηκαν υπό κράτηση από το καθεστώς, ενώ η γη άλλων αρχηγών κατασχέθηκε- συνήθως χωρίς αποζημίωση- και ο Κουρδικός πληθυσμός μετακινήθηκε βίαια από την πατρίδα της φυλής τους σε άλλα μέρη του Ιράν.

Επίσης, σύμφωνα με τον Newiy⁷¹, με παραχωρήσεις σε ορισμένους αρχηγούς των φυλών, καθιέρωσε την κεντρική του εξουσία σε περιοχές και φυλές σε όλη τη χώρα. Τα άλλα αποτελεσματικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν την εξάλειψη του φυλετικού χαρακτήρα ήταν η κατασκευή ενός δικτύου δρόμων και συγκοινωνιών σε όλη τη χώρα μέσω των οποίων ο στρατός περιπολούσε τις πρώην δυσπρόσιτες περιοχές των φυλών και εισέπραττε φόρους. Η καθιστική ζωή των νομάδων ήταν μια άλλη διαδικασία εκσυγχρονισμού που ενθάρρυνε ο Reza Shah. Μεταξύ των δύο παγκόσμιων πολέμων, χρησιμοποίησε βία για να εξαναγκάσει τις κουρδικές φυλές και τους νομάδες σε έναν σταθερό τρόπο ζωής. Λόγω αυτής της εκστρατείας,

⁷¹ Nerwiy, Hawar Khalil Taher. "The Republic of Kurdistan, 1946". Leiden University, 2013.

ολόκληρες φυλές σχεδόν αφανίστηκαν. Η πλειοψηφία της φυλής Jalali, για παράδειγμα, που ζούσε στα σύνορα μεταξύ του Ιράν, της Τουρκίας και της Σοβιετικής Ένωσης, απελάθηκε στο κεντρικό Ιράν. Μόνο ένα μικρό μέρος των απελαθέντων επέζησε μέχρι την επιστροφή τους το 1941. Οι περισσότεροι αρχηγοί των φυλών εκτοπίστηκαν από τις πατρίδες τους.

Στα πλαίσια του εκσυγχρονισμού, η πολιτική του Reza Shah απέναντι στους Κούρδους είχε δύο φάσεις. Η πρώτη αφορούσε την εκμηδένιση του φυλετισμού, την καταστροφή των φυλετικών στρατών και τη δημιουργία στρατιωτικών βάσεων στο Κουρδιστάν. Η δεύτερη περιλάμβανε την απαγόρευση της Κουρδικής γλώσσας. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Reza Shah, το Υπουργείο Πολιτισμού, ζήτησε από τον Rashid Yasemy⁷² να γράψει ένα βιβλίο με τίτλο “Οι Κούρδοι και η φυλή και η ιστορική τους ένωση”. Σκοπός αυτού του βιβλίου ήταν η δημιουργία σύνδεσης μεταξύ της περσικής γλώσσας και πολιτισμού και της κουρδικής γλώσσας και πολιτισμού, υπονοώντας έτσι ότι τα κουρδικά δεν διαφέρουν πραγματικά από τα περσικά.

Κατά τη διάρκεια των είκοσι ετών της βασιλείας του Reza Shah, η καταπίεση ορισμένων εθνοτικών ομάδων στο Ιράν ήταν πρωτοφανής. Αυτή η περσική απολυταρχία, ήταν η τυπική πολιτική οργάνωση του καθεστώτος του Pahlavi. Η περσική εθνότητα έγινε ο νομοδότης και η κυρίαρχη ομάδα. Σε μια προσπάθεια άρσης της πολιτιστικής και ιστορικής ύπαρξης όλων των εθνοτικών ομάδων, ο Reza Shah έδωσε περσικά ονόματα σε χωριά και πόλεις, απαγόρευσε ορισμένες πολιτιστικές τελετουργίες και την παραδοσιακή ενδυμασία (όπως αυτή των Κούρδων). Η Ευρωπαϊκή ενδυμασία επιβλήθηκε στον κουρδικό λαό από τα τέλη της δεκαετίας του 1920 έως το 1940.

Η σκληρή καταπίεση των Κούρδων τη δεκαετία του 1920 και 1930 οδήγησαν στην κουρδική δυσaréσκεια με το καθεστώς και τον αναδυόμενο κουρδικό εθνικισμό στο Ιράν. Με την παραίτηση του Reza Shah και την επακόλουθη Βρετανική και Σοβιετική κατάληψη του δυτικού Ιράν τον Αύγουστο του 1941, οι φιλοδοξίες των Κούρδων μεγάλωσαν, οδηγώντας σε πολλές κουρδικές εξεγέρσεις και τελικά στη

⁷² O Gholamreza Rashid Yasemi ήταν Ιρανο-Κούρδος ποιητής, μεταφραστής, ακαδημαϊκή και λογοτεχνική προσωπικότητα.

δημιουργία του πρώτου κουρδικού κόμματος στο Ιράν, το Komala-i Jiyanawi Kurdistan το 1942 και αργότερα το Κουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα- Ιράν, το οποίο απορρόφησε τα μέλη του Komala το 1945. Η υπόθεση μεσαουράνησε στη διακήρυξη της δημοκρατίας Mahabad από τους Ιρανούς Κούρδους τον Ιανουάριο του 1946.

Η Δημοκρατία Mahabad αποδείχτηκε εξαιρετικά σύντομη, όμως. Λιγότερο από ένα χρόνο μετά τη δημιουργία της, η Δημοκρατία Mahabad έπεσε αφού εισέβαλαν ιρανικά στρατεύματα χωρίς καμιά αντίσταση. Τα επόμενα χρόνια, η καταπίεση των Κούρδων στο Ιράν αυξήθηκε αισθητά, αρχίζοντας με την εκτέλεση των Κούρδων ηγετών που ενεπλάκησαν στο σχηματισμό της Δημοκρατίας Mahabad, και αργότερα με την απαγόρευση της κουρδικής γλώσσας στον τύπο και τη διδασκαλία.

Ως αποτέλεσμα της σκληρής καταπίεσης, το νέο κουρδικό εθνικιστικό κίνημα παρέμεινε ήρεμο μέχρι την πτώση των Pahlavi το 1979. Η αδυναμία του νέου ισλαμικού καθεστώτος του Ayatollah Khomeini επέτρεψε στους Κούρδους να δουν μια ευκαιρία στο να καταφέρουν ότι ονειρεύονταν επί δεκαετίες: την κουρδική αυτονομία για το Ιρανικό Κουρδιστάν. Το 1979 οι Κούρδοι και το Ιρανικό καθεστώς συνεδρίασαν πολλές φορές σχετικά με την τοπική αυτονομία για τους Κούρδους, αλλά δεν πάρθηκε ποτέ τελική απόφαση και οι Κούρδοι απογοητεύτηκαν. Ως αποτέλεσμα, την περίοδο από το 1979 μέχρι το 1984 στις σχέσεις ανάμεσα στους Κούρδους και το Ιρανικό καθεστώς κυριαρχούσε μια εναλλαγή εχθροπραξιών και διαπραγματεύσεων. Μέχρι το τέλος του 1984 οι Κούρδοι ήρθαν για άλλη μια φορά υπό τον ιρανικό έλεγχο κι έγιναν πιο αδύναμοι τα επόμενα χρόνια. Το 1989 ο ηγέτης του κυρίαρχου κουρδικού κόμματος στο Ιράν, ο Abdul-Rahman Qassemlou δολοφονήθηκε στη Βιέννη, όπου θα συναντούσε τους Ιρανούς αξιωματούχους για διαπραγματεύσεις σχετικά με τον κουρδικό συμβιβασμό.

Με τη δολοφονία του Ghassemlou και άλλων Κούρδων ηγετών στα τέλη της δεκαετίας του 1980, το κουρδικό εθνικιστικό κίνημα καταστάλθηκε αποτελεσματικά και δεν έχει επανέλθει ακόμη και σήμερα. Αν και τα κουρδικά κόμματα στο Ιράν παραμένουν αδύναμα, η αντίθεση στο καθεστώς και η επιθυμία για αυτονομία είναι θεμιτή ανάμεσα στον κουρδικό πληθυσμό και την πολιτική ελίτ, αφήνοντας ένα τεράστιο χάσμα ανάμεσα στους Κούρδους και το Ιρανικό καθεστώς.

5.1 Rojhalat

Στο βορειοδυτικό Ιράν βρίσκεται το Rojhalat που σημαίνει 'Ανατολή'. Στο Ιράν τα πρώτα δείγματα γυναικείας χειραφέτησης εμφανίστηκαν με τη Συνταγματική Επανάσταση (1906-1909), όταν οι γυναίκες άρχισαν να βγαίνουν στους δρόμους⁷³. Αυτή την περίοδο αυξήθηκε ο αριθμός των σχολείων για τα κορίτσια στην Τεχεράνη και σε άλλες πρωτεύουσες επαρχιών, όπως και πολλοί οργανισμοί για θέματα γυναικών. Στη συνέχεια, ακολούθησε η εκσυγχρονιστική αναμόρφωση που ξεκίνησε ο Reza Shah τη δεκαετία του 1930, η οποία κατά βάση στόχευε στο διαχωρισμό του αστικού δικαίου από τη σαρία. Αυτές οι πολιτικές άνοιξαν τον δρόμο για τη διεκδίκηση αστικών δικαιωμάτων από τις γυναίκες. Προς την ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και ο γιος του Reza Shah, Mohammad Reza Shah (1941-1979) με την επονομαζόμενη Λευκή Επανάσταση το 1963. Αν και τέτοιες αναμορφώσεις αποτέλεσαν το μέσο για την αφύπνιση των γυναικών εκείνη την περίοδο, εν τούτοις συμβάδιζαν με τον κρατικό φεμινισμό, ο οποίος βασίστηκε στον Περσικό Εθνικισμό, και όχι στα αποτελέσματα των κινημάτων των γυναικών.

Την περίοδο ηγεσίας του Reza Khan (1925-1941) όλοι οι οργανισμοί, οι εφημερίδες και τα περιοδικά των ανεξάρτητων γυναικών που υπήρχαν στο Ιράν διαλύθηκαν κατά την απόφαση του Σάχη. Για το λόγο αυτό, αλλαγές τέτοιου τύπου θεωρήθηκαν ως ένα νέο είδος νεωτεριστικής πατριαρχικής φιλοδοξίας ώστε το Ιράν να γίνει ένα μοντέρνο κράτος με γυναίκες κοινωνικά υποκείμενα, που όμως διατηρούν τον παραδοσιακό ρόλο της δουλοπρεπούς συζύγου αλλά και της μορφωμένης μητέρας. Με αυτό τον τρόπο, θα επιτυγχάνονταν ο γρήγορος εκσυγχρονισμός του κράτους αντί για τη χειραφέτηση των γυναικών του. Μέσα σε αυτό την πολιτική κατάσταση, μόνο μερικές γυναίκες της ανώτερης και μεσαίας τάξης δέχτηκαν την αναγκαστική αφαίρεση της μαντίλας σε δημόσιους χώρους, ενώ γυναίκες από ισχυρό θρησκευτικό πλαίσιο στερήθηκαν την εμφάνιση στη δημόσια σφαίρα για να μην υποστούν την ανηθικότητα της αποκάλυψης του προσώπου τους.

⁷³ Alizadeh, Kohlbacher, Mohammed, Vaisi . “The Status of Women in Kurdish Society and the Extent of Their Reactions in Pubic Realm”. *SAGE Open*, 2022.

Καθώς αυτές οι κρατικές αναμορφώσεις δρούσαν παράλληλα με τις επιταγές της πατριαρχίας, οι γυναίκες στο Ιράν άργησαν να αποκτήσουν το δικαίωμα ψήφου, το οποίο έγινε το 1963. Η έλλειψη συμπερίληψης των γυναικών μέσω αυτών των αλλαγών αλλά και οι διαμάχες με τη θρησκευτική παράδοση των πολιτών οδήγησε τις γυναίκες να συμμετέχουν ενεργά μόλις στην επανάσταση του 1979 μαζί με τους άντρες διεκδικώντας κοινωνικοπολιτικά δικαιώματα όπως η ισότητα των φύλων και η συμμετοχή τους στην πολιτική και κοινωνική σφαίρα. Οι συγγραφείς διαπιστώνουν ότι “αν και η Ισλαμική Επανάσταση του 1979 είδε τους παραδοσιακούς κώδικες του έμφυλου διαχωρισμού και τους πατριαρχικούς ρόλους να κυριαρχούν και να γίνονται ένα πολιτικό σύμβολο απέναντι σε άλλες μεταρρυθμίσεις, οι ίδιες οι γυναίκες σταδιακά προσπάθησαν να επανακτήσουν τα δικαιώματά τους μέσω της εμφάνισης τους ακόμη και με τη μαντίλα σε διαφορετικές σφαίρες της δημόσιας ζωής”⁷⁴.

Σχετικά με τη μαντίλα, είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι, όπως αναφέρει η Bauer, οι ενδυματολογικοί κώδικες που ακολουθούν οι γυναίκες, σχετίζονται με το βαθμό οικειότητας με τους γύρω τους ταυτόχρονα με το φύλο. Για παράδειγμα, ακόμη και μπροστά σε μια άγνωστη γυναίκα, έπρεπε να φορούν σφιχτά τη μαντίλα, ώστε να αποφύγουν την ηθική αποδοκιμασία. Στην έρευνα που η συγγραφέας διεξήγαγε στο Ιράν ρώτησε τις γυναίκες υπό ποιες συνθήκες υιοθετούν συγκεκριμένες συμπεριφορές και η απάντηση ήταν ότι ενώπιον αγνώστων έπρεπε να τηρήσουν τα κανονιστικά πρότυπα της κοινωνικής ομάδας όπου ανήκουν, μέχρι να καθιερωθεί η κοινωνική τους σχέση. Επίσης, οι επιπτώσεις των παραβάσεων εξαρτιόνταν από το κύρο των γυναικών και από το βαθμό που οι άλλοι τις θεωρούσαν ήδη σοβαρές, αξιοσέβαστες ή γενικότερα ηθικές⁷⁵.

Αν και μειοψηφία, και μακριά από το επίκεντρο των σύγχρονων αλλαγών, η κοινωνική θέση της Κούρδισας παραμένει παρόμοια με αυτή των υπόλοιπων Ιρανών γυναικών στη σύγχρονη εποχή με εξαιρέσεις τη περίοδο της δημοκρατίας του Mahabad τον Ιανουάριο του 1946 και την Ισλαμική Επανάσταση του 1979. Με την άνοδο αυτής της δημοκρατίας, δημιουργήθηκε το γυναικείο κόμμα (Hizbi Jenan) το οποίο καθιέρωσε το δικαίωμα της ψήφου των γυναικών και παρότρυνε τις γυναίκες να

⁷⁴ Όπως παραπάνω, σελ. 8

⁷⁵ Bauer, Janet L. *Η Σεξουαλικότητα και η Ηθική «Κατασκευή» των Γυναικών σε μια Ισλαμική Κοινωνία. “Μουσουλμάνες της Ανατολής”* Αναπαραστάσεις, Πολιτισμικές Σημασίες και Πολιτικές. Εκδόσεις Κριτική, 2006

βγουν από τα σπίτια τους και να πάρουν μέρος στα κοινά, συμπεριλαμβανομένων της εκπαίδευση και του εθνικού κινήματος. Καθώς η δημοκρατία αυτή ήταν εφήμερη, διαρκώντας λιγότερο από ένα χρόνο, οι πρωτοπόρες ενέργειες που έγιναν από μέρους των γυναικών σταμάτησαν και οι Κούρδισες βρέθηκαν εγκλωβισμένες ανάμεσα σε εσωτερικές κι εξωτερικές μορφές της πατριαρχίας: από τη μία η παραδοσιακή κουρδική κοινωνία και από την άλλη ο κρατικός φεμινισμός που ξεκίνησε από το καθεστώς των Pahlavi (1925-1979) και οι Ισλαμικοί κώδικες του φυλετικού διαχωρισμού που ρύθμιζαν τον τρόπο εμφάνισης των γυναικών σε δημόσιους χώρους μετά την Ισλαμική Επανάσταση του 1979.

Στη διάρκεια της μοναρχίας των Pahlavi, οι Ιρανές έγιναν σύμβολο του εκσυγχρονισμού, εισάγοντας την αναγκαστική αφαίρεση της μαντίλας, την εκπαίδευση των κοριτσιών και την εμφάνιση τους σε διαφορετικά πλαίσια της κοινωνικής ζωής. Αυτές οι πολιτικές εμφανίστηκαν ανάμεσα στις αστικές τάξεις, οι οποίες αποτελούσαν το 25% του κουρδικού πληθυσμού το 1979, επισημαίνοντας ότι οι προοδευτικές κινήσεις υπέρ των γυναικών και η διεκδίκηση δικαιωμάτων τους ίσχυαν για περιορισμένο μέρος του γυναικείου πληθυσμού, αυτού της Τεχεράνης και άλλων αστικών κέντρων. Επομένως, χρειάστηκε να περάσουν δεκαετίες μέχρι να εφαρμοστούν οι μεταρρυθμίσεις σε αγροτικές περιοχές, ενώ τα προγράμματα εκσυγχρονισμού του Περσικού κράτους είχαν ήδη ξεκινήσει στις πόλεις. Επιπροσθέτως, η ενασχόληση των γυναικών με τον τριτογενή τομέα ξεκίνησε στις αστικές περιοχές, ενώ στις αγροτικές παρατηρήθηκε κίνηση στην παραγωγή και τη βιοτεχνία.

Ακόμη και μέσα στην ίδια περιοχή υπήρχαν διαφορές ανάμεσα στους αστούς και ανάμεσα στις πόλεις και τις αγροτικές περιοχές στην προσβασιμότητα σε ευκαιρίες που προσφέρονταν από κοσμικά προγράμματα, όπως η εκπαίδευση και η συμμετοχή στα κοινά. Σε αυτό έπαιζε ρόλο το οικονομικό και κοινωνικό υπόβαθρο των οικογενειών, καθώς και στις αστικές και στις αγροτικές περιοχές υπήρχαν παραδοσιακές και συντηρητικές οικογένειες οι οποίες δεν επέτρεπαν στα κορίτσια τους να μορφωθούν κι επομένως να γίνουν μέρος της νέας δημόσιας σφαίρας. Αν και οι γυναίκες της υπαίθρου ήταν πιο ελεύθερες να εμφανίζονται στο δημόσιο χώρο, η εκπαίδευση τους καθυστέρησε περισσότερο από των γυναικών της πόλης εξαιτίας των

προγραμμάτων που ήταν πιο επικεντρωμένα στις πόλεις και της μεγαλύτερης συντηρητικότητας των αγροτικών περιοχών στη μόρφωση των κοριτσιών.

Η δεύτερη περίοδος της δυναστείας των Pahlavi χαρακτηρίστηκε από τη Λευκή Επανάσταση το 1963 που ξεκίνησε από τον Σάχη Mohhamad Reza, η οποία προώθησε κοινωνικές και νομικές αλλαγές. Αυτό βοήθησε εν μέρει στη χειραφέτηση και απελευθέρωση της γυναίκας στο δημόσιο χώρο. Πέρα όμως από την έμφαση που δόθηκε στην κοσμική εκπαίδευση των γυναικών η οποία ενίσχυσε την παρουσία τους στη δημόσια σφαίρα, πλέον προσφέρθηκε η δυνατότητα να παρίστανται σε δικαστήρια για ζητήματα διαζυγίου απέναντι στους άντρες ομολόγους τους, καθώς δημιουργήθηκαν κοσμικά δικαστήρια που ασχολούνταν με θέματα διαζυγίων και κηδεμονίας παιδιών. Η οικονομική ανάπτυξη της δεκαετίας του 1960 επίσης έδωσε την ευκαιρία στις γυναίκες να ασχοληθούν με τις αποκαλούμενες “γυναικείες” δραστηριότητες, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις όπου ο τομέας των υπηρεσιών ήταν διευρυμένος. Ωστόσο, η πατριαρχική φύση της κοινωνίας κυριαρχούσε ακόμη, με την ισχύ να είναι σε άρρηκτα συνδεδεμένη με τις κοινωνικές δομές που κυριαρχούνται από άντρες, σε βαθμό που ο νόμος για την προστασία της οικογένειας να θεωρεί ακόμη τις γυναίκες “ιδιοκτησία του άντρα”. Κατ'επέκταση, η ενασχόληση των γυναικών με κοινωνικό-οικονομικές υποθέσεις προϋπόθετε να λάβουν την άδεια του συζύγου.

Εδώ, παρατηρείται το παράδοξο του ότι ενώ οι γυναίκες ήταν ελεύθερες να συμμετέχουν στη δημόσια σφαίρα, η καταπίεση προέρχονταν από το παραδοσιακό υπόβαθρο της κοινωνίας, η οποία αντιτάσσονταν σε τέτοιες σύγχρονες πρακτικές. Οι δημόσιοι χώροι επομένως, χρωματίζονταν έμφυλα, ανάλογα τις επιθυμίες και διαθέσεις των αντρών το οποίο δείχνει όπως επισημαίνεται στο δοκίμιο⁷⁶ “ότι οι Pahlavi έγδαραν απλώς την επιφάνεια του προβλήματος και δεν στόχευαν στην απομάκρυνση των πατριαρχικών σχέσεων”. Όλες αυτές οι αποτυχίες, μαζί με τις κληρικές και παραδοσιακές απόψεις ότι η γυναικεία χειραφέτηση είναι επικίνδυνη για την ηθική της Ιρανική κοινωνίας, οδήγησε τις γυναίκες στη μαζική συμμετοχή τους στην Ιρανική Επανάσταση του 1979.

⁷⁶ Όπως παραπάνω, σελ.9

6. Ιράκ

Από τη δημιουργία του Ιράκ το 1920 και την άνοδο του Βασιλιά Faisal I το 1921, οι Κούρδοι αναζήτησαν αυτονομία μέσα στο ίδιο το Ιρακινό κράτος. Παρά τις υποσχέσεις για τη δημιουργία μιας κουρδικής αυτόνομης οντότητας με μελλοντική επιλογή της ανεξαρτησίας στη Συνθήκη των Σεβρών και τις βρετανικές υποσχέσεις του δικαιώματος να κυβερνούν τις δικές τους περιοχές το 1922, οι Κούρδοι στο Ιράκ ποτέ δεν κέρδισαν την αυτονομία τους.

Με την εμφάνιση του Κουρδικού εθνικισμού στο Ιράν και την επακόλουθη δημιουργία της σύντομης Δημοκρατίας Mahabad στο ιρανικό έδαφος του 1946, ένα κουρδικό εθνικιστικό κίνημα ξεκίνησε επίσης να διαμορφώνεται στο Ιράκ, υπό την ηγεσία του Mullah Mustafa Barzani. Το 1970, με το Ιρακινό καθεστώς σοβαρά αποδυναμωμένο από τα συχνά πραξικοπήματα του παρελθόντος και τις κουρδικές εξεγέρσεις, η ιρακινή κυβέρνηση αναγκάστηκε να διαπραγματευτεί με τους επαναστατημένους Κούρδους. Οι διαπραγματεύσεις με επικεφαλής τον Ιρακινό αντιπρόεδρο Saddam Hussein και τον ηγέτη του Κουρδικού Δημοκρατικού Κόμματος, Mullah Mustafa Barzani, οδήγησαν στη υπογραφή της Συμφωνίας της Άνοιξης, η οποία παραχώρησε στους Κούρδους de facto αυτονομία στις περιοχές που κυριαρχούνταν από εκείνους.

Αν και τον Ιρακινό καθεστώς ξεκίνησε την εφαρμογή της συμφωνίας, η δυσπιστία κυριάρχησε στη σχέση ανάμεσα στους Κούρδους και το καθεστώς. Οι Κούρδοι φοβήθηκαν ότι η κυβέρνηση δε θα κρατήσει τις υποσχέσεις της και πρόσθεσε επιπλέον αιτήματα στη συμφωνία, ενώ το καθεστώς άρχισε να μην εμπιστεύεται ταυτόχρονα τους Κούρδους, φοβούμενο ότι θα καταλάμβαναν το Kirkuk και θα συνεργάζονταν με τους Ιρανούς. Ως αποτέλεσμα των τεταμένων σχέσεων μαζί με την έλλειψη υποστήριξης των ΗΠΑ προς τους Κούρδους, η συμφωνία απέτυχε στις αρχές της δεκαετίας του 90. Τα επόμενα χρόνια, η κρατική καταπίεση απέναντι στους Κούρδους αυξήθηκε σταθερά υπό τις επονομαζόμενες εκστρατείες Anfal⁷⁷,

⁷⁷ Πρόκειται για επιχείρηση κατά των Κούρδων στη διάρκεια της ιρανοκουρδικής σύγκρουσης στο τέλος του πολέμου Ιράν-Ιράκ από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1988. Η εκστρατεία στόχευε στους Κούρδους της υπαίθρου επειδή σκοπός της ήταν να εξοντώσει τις ομάδες ανταρτών και να αραβοποιήσει στρατηγικά τμήματα του Kirkuk. Οι Ιρακινοί διέπραξαν θηριωδίες στον τοπικό κουρδικό πληθυσμό, ιδίως σε αμάχους.

κατά τις οποίες υπολογίζεται ότι περίπου 100.000 Κούρδοι πολίτες έχασαν τη ζωή τους.

Τις τελευταίες εβδομάδες του Δεύτερου Πόλεμου του Κόλπου (1991)⁷⁸, οι Κούρδοι ξεσηκώθηκαν μαζικά εναντίον του Ιρακινού καθεστώτος, προσπαθώντας να ανακτήσουν το χαμένο έδαφος και ζητώντας αυτονομία για τις βόρειες επαρχίες όπου κυριαρχούσαν. Η εξέγερση καταστάλθηκε βίαια από τις δυνάμεις της Ιρακινής κυβέρνησης και οι Κούρδοι τράπηκαν σε φυγή στα βουνά για να σωθούν. Στον απόηχο των μαζικών δεινών, η διεθνής κοινότητα- υπό την ηγεσία της Βρετανίας, των ΗΠΑ και τη Γαλλίας, καθιέρωσαν ένα ασφαλές καταφύγιο για τους Κούρδους πάνω από τον 36ο παράλληλο στο βόρειο Ιράκ. Μετά την ίδρυση του καταφυγίου και την ακόλουθη αποτυχία των συνομιλιών ανάμεσα στους Κούρδους και το Ιρανικό καθεστώς, το Ιράκ απέσυρε όλους τους αξιωματούχους του από τον κουρδικό ελεγχόμενο βορρά τον Οκτώβριο του 1991, αφήνοντας την περιοχή σε κενό ισχύος. Για να γεμίσουν αυτό το κενό, οι Κούρδοι διεξήγαγαν κοινοβουλευτικές εκλογές το Μάιο του 1992, δημιουργώντας το πρώτο Κουρδικό Κοινοβούλιο στην ιστορία.

Παρά το ξέσπασμα εμφυλίου πολέμου ανάμεσα στα δύο κυρίαρχα κουρδικά κόμματα, το Κουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα (KDP) και την Πατριωτική Ένωση του Κουρδιστάν (PUK) την περίοδο 1994-6, οι Κούρδοι έζησαν ειρηνικά μεταξύ τους από την υπογραφή των ειρηνικών συμφωνιών ανάμεσα στα δύο κόμματα στην Ουάσινγκτον το 1998 και 1999. Αν και κυβερνούν δύο κοινοβούλια τώρα στην Κουρδική αυτόνομη περιοχή, τα κόμματα μοιράζονται πολλές ενοποιητικές πολιτικές (όπως την εξωτερική πολιτική και την πολιτική προς το Ιράκ) και τον ίδιο σκοπό για την κουρδική αυτονομία μέσα σε ένα μελλοντικό ομοσπονδιακό κουρδικό κράτος. Αυτό το αίτημα υποστηρίζεται από τον κουρδικό πληθυσμό, από τον οποίο όμως το μεγαλύτερο μέρος φαίνεται να προτιμάει την πιο ριζοσπαστική εγκαθίδρυση ενός πλήρους ανεξάρτητου κουρδικού κράτους στο βόρειο Ιράκ.

Σε μια προσπάθεια να αυξήσουν τις πιθανότητες για αυτονομία ή ανεξαρτησία, οι Ιρακινοί Κούρδοι υποστήριξαν ενεργά την Αμερικάνικη εισβολή στο Ιράκ το 2003, αλλά μέχρι τώρα δεν έλαβαν εγγυήσεις από την αμερικάνικη

⁷⁸ Ο Πόλεμος του Κόλπου ήταν μια ένοπλη εκστρατεία 1990–1991 που διεξήχθη από έναν στρατιωτικό συνασπισμό 39 χωρών ως απάντηση στην ιρακινή εισβολή στο Κουβέιτ, με επικεφαλής τις Ηνωμένες Πολιτείες.

κυβέρνηση που να υποδεικνύουν ότι οι ΗΠΑ υποστηρίζουν την κουρδική αυτονομία. Αντίθετα, φαίνεται ότι προτεραιότητα τους είναι να διασφαλίσουν την ενότητα του Ιρακινού κράτους. Αν και οι Κούρδοι ηγέτες έχουν εκφράσει τη δυσαρέσκεια τους με την τωρινή ιρακινή διοίκηση και το σχέδιο συντάγματος, διατήρησαν τις τέσσερις θέσεις τους στο Ιρακινό Διοικητικό Συμβούλιο όπως και τις πέντε υπουργικές θέσεις.

Παραδοσιακά, οι άνθρωποι που κατοικούσαν στο ιρακινό Κουρδιστάν ζούσαν σε χωριά, ασχολούνταν με την καλλιέργεια της γης και ήταν κτηνοτρόφοι, όπου οι φυλετικές δομές και οι πατριαρχικές σχέσεις μαζί με τη βασισμένη στην τιμή βία ήταν συνηθισμένες και είχαν επικρατήσει. Επίσης οι προσπάθειες των Κούρδων για ανεξαρτησία μετά την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η οικοδόμηση μιας εθνικής ταυτότητας αποτελούσαν προτεραιότητα σε σχέση με τα δικαιώματα των γυναικών μέχρι το 1991. Η υποστήριξη των έμφυλων θεμάτων ξεκίνησε όταν δημιουργήθηκε ένας είδους εθνικού απελευθερωτικού μετώπου σχετικά με την διακήρυξη των Ζωνών Απαγόρευσης Πτήσεων το 1991 και την ίδρυση της Κουρδικής περιοχής (KRI). Η ασφαλής ζώνη “επέτρεψε το σχηματισμό νέων πολιτικών οργανώσεων, την επιστροφή των εξόριστων γυναικών, την ίδρυση διεθνών ΜΚΟ, τη δημιουργία νέων δυνατοτήτων για τις Κούρδισες να μορφωθούν και σταδιακά να αποκτήσουν οικονομική ανεξαρτησία μέσα από την εργασία κι επομένως να προωθήσουν την ατζέντα για τα γυναικεία δικαιώματα⁷⁹.

Ανάμεσα σε αυτές τις ευκαιρίες, η εκπαίδευση και η εργασία έγιναν τα βασικά μέσα για τις γυναίκες ώστε να κυνηγήσουν τις δραστηριότητες τους σε διαφορετικά πεδία δημόσιων χώρων επειδή αυτές οι δύο τους επέτρεπαν να βγουν από το σπίτι και να βιώσουν τον κόσμο της δημόσιας σφαίρας. Αν και αυτό πρόσφερε κάποιες ευκαιρίες για τις γυναίκες να γίνουν πιο ενεργές σε σχέση με τα δικαιώματά τους, οι πολιτικοί ηγέτες αγνόησαν ξανά τον ενεργό ρόλο των γυναικών στην πολιτική για χάρη των αρχηγών των φυλών ώστε να ενισχύσουν τις δυνάμεις τους και δεν υποστήριξαν καν τις πρωτοβουλίες τους. Παρά τη στάση των Κούρδων ηγετών, οι γυναίκες συνέχισαν να μάχονται για τα δικαιώματά τους, ιδιαίτερα το 1993, όταν οι γυναίκες κινητοποιήθηκαν για πρώτη φορά και απαίτησαν τροποποίηση στον “Ιρακινό Ποινικό Κώδικα και στο Δίκαιο Προσωπικής Κατάστασης”. Το 1994,

⁷⁹ Al-Ali, N., & Pratt, N. (2011). Between nationalism and women's rights: The Kurdish women's movement in Iraq. *Middle East Journal of Culture and Communication*.

οργάνωσαν μια ενοποιημένη ενέργεια μέσω μια πορείας διαμαρτυρίας εναντίον του εμφυλίου πολέμου ανάμεσα στα δύο μεγάλα κόμματα. Αυτό, μαζί με διάφορες ΜΚΟ και γυναικείους συλλόγους, βοήθησε τις γυναίκες να αποκτήσουν περισσότερα αστικά και πολιτικά δικαιώματα παρά οποιαδήποτε βαθιά αναθεώρηση στις οικογενειακές συνθήκες ζωής, καθώς βρίσκονταν ακόμη υπό την πίεση της πατριαρχίας και της Ισλαμικής πολιτιστικής επιρροής. Οι πειστικές αποδείξεις είναι η αύξηση στο ποσοστό δίωξης των εγκλημάτων τιμής από την έναρξη του ασφαλούς καταφυγίου.

Καθώς η περιοχή σταθεροποιούνταν, αποκτώντας πλήρη αυτονομία το 2005, νέες βελτιωμένες συνθήκες ζωής σχετικές με το ευρύτερο ιρακινό πλαίσιο επηρέασαν θετικά τη θέση των Κουρδισών και κέρδισαν μεγαλύτερη δημόσια ορατότητα. Αυτή η καινούρια συνθήκη οφείλεται κυρίως στις φωνές και τις προσπάθειες διαφόρων γυναικείων οργανώσεων της διασποράς, διεθνούς συμμετοχής της διπλωματίας, πολιτικής, εμπορίου και ΜΚΟ, καθώς και της επιθυμίας της KRG να κερδίσει διεθνή αξιοπιστία και περισσότερη ανεξαρτησία. Η ποσόστωση φύλου της KGR αυξήθηκε από 25% σε 30% σύμφωνα με δεδομένα από το Κουρδικό κοινοβούλιο, καθώς 34 μέλη από τα 111 του υπουργικού συμβουλίου είναι γυναίκες. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό αν συγκρίνουμε τα δεδομένα του 1992, όπου μόνο 6 από τους 105 βουλευτές ήταν γυναίκες.

Ιδιαίτερα, η απειλή του ISIS στην περιοχή Sinjar τον Αύγουστο του 2014 παρότρυνε περισσότερες Κούρδισες να πάρουν μέρος στην πολεμική προσπάθεια πρώτης γραμμής, δοκιμάζοντας τον ρόλο τους ως θύματα στον πόλεμο και διευρύνοντας την ταυτότητά τους από το να είναι φροντίστριες στο να είναι προστάτιδες. Αυτό έφερε επίσης στο προσκήνιο αλλαγές στη συντηρητική Κουρδική κοινωνία σε σχέση με τους ρόλους και τις ταυτότητες των γυναικών, έτσι ώστε είναι ευκολότερη σήμερα η συμμετοχή τους στην Peshmerga⁸⁰ από ότι παλιότερα.

Παρόλα αυτά τα επιτεύγματα, οι γυναίκες στο KRG αντιμετωπίζουν ακόμη κάποια στοιχεία ανισότητας συμπεριλαμβανομένης της ενδοοικογενειακής βίας,

⁸⁰ Πεςμεργκά: (κυριολεκτικά: αυτοί που αντιμετωπίζουν το θάνατο) είναι ο όρος που χρησιμοποιείται για τους Κούρδους μαχητές στο ημιαντόνομο Ιρακινό Κουρδιστάν.

μικρό ποσοστό στην αγορά εργασίας και μόνο 3 γυναίκες αντιπροσώπους στο Υπουργικό Συμβούλιο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης που αποτελείται από 23 μέλη. Παρομοίως, στο Υπουργικό Συμβούλιο των 23 βουλευτών, μόνο μία είναι γυναίκα. Επιπλέον, αν και έχουν κάνει πρόοδο στο να δημοσιοποιήσουν τα θέματα τους και τη συμμετοχή τους στην πολιτική, οι γυναικείες φωνές για ίσα δικαιώματα υποτιμούνται από τα πολιτικά κόμματα λόγω της προσπάθειας τους για εθνικά πολιτικά προγράμματα, για παράδειγμα, σχετικά με το Kirkuk και το ομοσπονδιακό σύστημα. Ειδικά, αυτή η υποτίμηση ενισχύεται από τη δύναμη και την παράδοση των φυλών, οι οποίες επηρεάζουν ακόμη τους κουρδικούς πολιτιστικούς κι έμφυλους άγραφους νόμους. Τα λόγια της Nazdar, στρατιωτικού της peshmerga αποκαλύπτουν αυτή τη συνθήκη: “το πρόβλημά μας είναι η κουλτούρα και οι παραδόσεις. Κάποιες γυναίκες ακούνε τους κληρικούς περισσότερο από ότι ακούνε τους καθηγητές πανεπιστημίου. Πρέπει να ξεκινήσουμε από τα σχολεία και να μορφώσουμε τα παιδιά μας για την ισότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα”⁸¹.

Επιπροσθέτως, το σύστημα έμφυλης ποσόστωσης τέθηκε στο πλαίσιο της συνέχειας της προσπάθειας για εθνικισμό και ο γυναικείος ρόλος στο KRG παρέμεινε πιο συμβολικός, αντί να αναγνωριστεί ως πραγματική φεμινιστική ταυτότητα. Το πιο σημαντικό είναι ότι οι προαναφερόμενοι οργανισμοί δεν ήταν τελείως ανεξάρτητοι, καθώς διοικούνταν κυρίως από ισχυρές γυναίκες από τα ηγετικά κόμματα και κάποιες από αυτές βασίζονταν για οικονομική στήριξη σε αυτά τα κόμματα. Οι γυναίκες αυτές γνωρίζουν ελάχιστα για την πραγματική κατάσταση των Κουρδισών, δεν έρχονται σε επαφή με λαϊκούς ανθρώπους και οι πληροφορίες που έχουν προέρχονται μόνο από ελίτ ομάδες.

Η παραπάνω αναφορά δείχνει ότι παρά την πρόοδο στην πολιτική συμμετοχή, οι Κούρδισες στο KRG χρειάζονται περισσότερες προσπάθειες για να δημιουργήσουν ένα ανεξάρτητο κι ενωμένο γυναικείο κίνημα που να στοχεύει στην αλλαγή της νοοτροπίας ώστε να αποκτήσουν ίσα δικαιώματα με τους άντρες. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό αν σκεφτεί κανείς την κατάσταση της περιοχής από την άνοδο του Ισλαμικού εξτρεμισμού και του πολέμου, οι οποίοι οδήγησαν στην επιδείνωση των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών της περιοχής. Αυτά τα

⁸¹ Al-Ali, N., & Pratt, N. (2011). Between nationalism and women's rights: The Kurdish women's movement in Iraq. *Middle East Journal of Culture and Communication*, σελ.346.

ανησυχητικά σημάδια είναι επιζήμια για τα γυναικεία δικαιώματα, διότι θέτουν για άλλη μια φορά περιορισμούς στην κοινωνικοοικονομική ζωή των γυναικών, ιδιαίτερα στην κινητικότητα τους σε δημόσιους χώρους λόγω των συγκρούσεων και της ανασφάλειας.

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, θα έλεγα ότι οι Κούρδοι υπέστησαν καταπίεση και στα τέσσερα κράτη στα οποία εξαπλώνεται το σημερινό Κουρδιστάν. Οι Κούρδισες ωστόσο κατάφεραν να υπερπηδήσουν τα εμπόδια της κρατικής και πατριαρχικής υποδούλωσης και να αναδειχτούν ιδιαίτερα δυναμικές, πολιτικοποιημένες, αλληλέγγυες και με μία λέξη αγωνίστριες. Αυτό όμως δεν ισχύει σε όλες τις περιοχές στον ίδιο βαθμό. Στην Τουρκία πολιτικοποιήθηκαν σημαντικά και σε αυτό έπαιξε ρόλο το PKK και ο ίδιος ο Αμπντουλάχ Οτσαλάν, ενώ στη Συρία και τη Ροζάβα, ο ‘Κοινωνικός Συνομοσπονδισμός’ έδωσε την ευκαιρία στις γυναίκες να διεκδικήσουν ίσα δικαιώματα με τους άντρες, να αυτοοργανωθούν και να συμμετέχουν ισότιμα στα κοινά. Στο Ιράν, από την άλλη οι γυναίκες επί βασιλείας των Pahlavi, ‘χρησιμοποιήθηκαν’ ώστε να αναδείξουν τη νεωτερικότητα του κράτους, χωρίς όμως να τους δίνονται ουσιαστικά δικαιώματα, ενώ το σημερινό θεοκρατικό κράτος δεν αφήνει στις γυναίκες καμία διέξοδο για χειραφέτηση. Τέλος, στο Ιράκ εμφανίζονται τα μικρότερα δείγματα γυναικείας πολιτικής δραστηριότητας, κυρίως με την ενθάρρυνση διεθνών οργανισμών, που όμως δεν ήταν ανεξάρτητοι από τα πολιτικά κόμματα. Παντού όμως, ακόμη και στη Δύση, υπάρχει δρόμος ακόμη ώστε οι γυναίκες να νιώσουν ελεύθερες, ισότιμες κι ευτυχισμένες.

Βιβλιογραφία

- Al-Ali, N., & Pratt, N. (2011). Between nationalism and women's rights: The Kurdish women's movement in Iraq. *Middle East Journal of Culture and Communication*.
- Alizadeh, Kohlbacher, Mohammed, Vaisi. "The Status of Women in Kurdish Society and the Extent of Their Reactions in Pubic Realm". *SAGE Open*: April-June 2022
- Ateş, Sabri. "In the Name of the Caliph and the Nation: The Sheikh Ubeidullah Rebellion of 1880–81." *Iranian Studies*, vol. 47, no. 5, 2014.
- Bajec, Alessandra. "The double discrimination faced by Kurdish women in Iran". *The New Arab*, 06 October 2022.
- Bauer, Janet L. *Η Σεξουαλικότητα και η Ηθική «Κατασκευή» των Γυναικών σε μια Ισλαμική Κοινωνία*. "Μουσουλμάνες της Ανατολής": Αναπαραστάσεις, Πολιτισμικές Σημασίες και Πολιτικές. Εκδόσεις Κριτική, 2006
- Bourges, Renée Lucie. "Gülsüm Cengiz • Kamber Ateş how are you?". *Kedistan*, 10 December 2018, <https://www.kedistan.net/2018/12/10/gulsum-cengiz-kamber-ates-how-are-you/>
- Bruinessen, Martin. *Agha, Shaikh and State: The Social and Political Structures of Kurdistan*. Zed Books, 1992
- Çağlayan, Handan. *Γυναίκες στο Κουρδικό Κίνημα: Μητέρες, Συντροφισσες, Θεές*. Red Marks, 2021.
- Cetinkaya, Hasret. "Mothers as the middle-ground between the Mountain and the State". *Journal of International Women Studies*, vol.21, 2020.
- Chulov, Martin. "How the death of a Kurdish woman galvanised women all over Iran". *The Guardian*, 27 September 2022.
- Fleming, Glenn M. Jr., "An Ethnographic Study of the Kurdish People" (1981). Loma Linda University Electronic Theses, Dissertations & Projects.

- Grigoriadis, Ioannis. N, Ansari Ali.M. “Turkish and Iranian Nationalisms”. A Companion to the History of the Middle East. Blackwell Publishing, 2005.
- Izady Mehrdad A. “Origin of the Kurds”. *Kurdistanica.com*, 09 October 2018.
- Κναπ, Φλαχ, Αϊμπογά. *Η Επανάσταση στη Ροζάβα: Δημοκρατική αυτονομία και γυναικεία απελευθέρωση στο συριακό Κουρδιστάν*. Άπατρης, 2017.
- McDowall, David. *A Modern History of the Kurds*. I.B Tauris, 1996.
- Millingen, Frederick. *Wild Life Among the Koords*. HURST AND BLACKETT, 1870.
- Minorsky, V. “The Tribes of Western Iran.”. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, vol. 75, no. 1/2, 1945.
- Nerwiy, Hawar Khalil Taher. “The Republic of Kurdistan, 1946”. Leiden University, 13 March 2012.
- Novellis, Andrea. *The Rise of Feminism in the PKK: Ideology or Strategy?* Zanz: The Journal of Critical Global South Studies. Pluto Journals, 2018
- Ξενοφών. *Ξενοφώντος Κύρου Ανάβασις*. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1967.
- Öcalan, Abdullah. *Liberating Life: Woman’s Revolution*. International Initiative Edition, 2013.
- Rezan Labady Rezan, and Ala Riani. “Wind of Change: Iran’s Kurdish Women Have Had Enough”. *Institut Kurde de Paris*, 1 October 2022.
- Rubin, Michael. “Who Are the Kurds?” *Kurdistan Rising?: Considerations for Kurds, Their Neighbors, and the Region*, American Enterprise Institute, 2016.
- Samer, Abboud.N. *Συρία*. Gutenberg, 2020

Storm, Lise. "Ethnonational Minorities in the Middle East, Berbers, Kurds, and Palestinians". *A Companion To The History Of The Middle East*. Blackwell Publishing, 2005

U.S Department of State.